

România literară

SĂPTĂMINAL
AL
UNIUNII SCRITORILOR

Joi, 29 noiembrie 1990

(Anul XXIII)

48

Ziua simbolică

ZIUA NAȚIONALĂ fixează — sau ar trebui să o facă — momentul cel mai semnificativ al existenței unui popor. Așa cum ziua nașterii delimitează pentru un om începutul trecerii prin lume, ziua națională marchează simbolic apariția — sau renașterea într-o altă dimensiune istorică — a unei colectivități solidare prin sentimentul aderenței la un spațiu, la o cultură. Dacă pînă în modernitate ziua unui popor era atribuită regelui său, nașterea acestuia simbolizînd eterna reîncepere a vieții, continua regenerare, odată cu epoca nouă ea a devenit semnul stabilității și continuității acelui popor — și-a dobîndit identitatea, conștiința de sine.

1 Decembrie 1918 a reprezentat pentru noi un astfel de moment, al împlinirii năzuințelor tuturor românilor de a trăi în interiorul aceluiași granițe. La fel cum, pentru francezi, 14 Iulie 1789 a însemnat trecerea la o altă Franță, cea a democrației și libertății, 1 decembrie 1918 a definit pentru români concretizarea prin Unire a speranței într-o lume mai bună. O spune cu normala și patriotică exaltare a epocii ziarul *Unirea din Blaj*, la 15 decembrie 1918:

„Legea firii a biruit asupra vitalității, civilizația a reușit să-și pună genunchele pe pieptul hidrei feudalo-militariste. De acum cărarea noastră e drumul nostru, vom pune umăr la umăr și vom așeza fiecare cîte o cărămidă la grandioasa clădire a României pentru care lucru nepoții și strănepoții ne vor binecuvînta și în mormînte“.

Popoarele nu își hotărîsc însă întotdeauna singure, sărbătoarea nașterii ori împlinirii lor. Cumplita vîltoare războinică de la jumătatea secolului a amendat dur visul început în decembrie 1918. Strînsă între pietrele de moară ale totalitarismului fascist și comunist, România a pierdut o parte a Transilvaniei, Basarabia și Bucovina. Victoria Sovietetelor nu a însemnat nici reîmplinirea teritorială, nici regăsirea speranței de libertate și prosperitate socială. Dimpotrivă.

Lovitura de stat din 23 august 1944, deturnată de comuniști, a deschis calea ocupației sovietice. „Cel care ocupă un teritoriu, a afirmat Stalin, își impune acolo legile sale“. Prin compromisul cu Occidentul, Stalin a putut să realizeze această impunere și poporul român s-a văzut aruncat pentru patruzeci și cinci de ani în cea mai cruntă, mai aberantă și inumană dominație pe care a cunoscut-o în istoria sa. Cel aproape o mie de comuniști aduși în furgoanele armatei sovietice au instaurat, cu ajutorul acesteia, un regim ale cărui rezultate au fost foamea, frigul, mizeria, deznădejdea și corupția.

23 august a devenit ziua regimului, a victoriei unui despotism asupra românilor.

Evenimentele din decembrie 1989 au deschis procesul reparării epocii nedreptăți. Ziua de 1 decembrie a devenit, pe drept, ziua noastră națională. Numai că împlinirea speranței legate de ea pare încă departe. La 1 decembrie 1918, la Alba Iulia, în Declarația de Unire cu Țara s-au exprimat principiile fundamentale și pururi valabile ale funcționării statului român modern:

„1. Deplină libertate națională pentru toate popoarele concuștite. Fiecare popor se va întruni, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sinul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.

2. Egală îndreptățire și deplină libertate confesională pentru toate confesiunile din Stat.

3. Infăptuirea desăvîrșită a unui regim curat democratic pe toate tărîmurile vieții publice...

4. Desăvîrșită libertate de presă, asociere și întrunire; liberă propagandă a tuturor gîndurilor omenești.

5. Reformă agrară radicală (...) I se va face posibil țărânului să-și creeze o proprietate (arător, pășune, pădure) cel puțin cu atît cît să o poată munci el și familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare este, pe de o parte, promovarea nivelării sociale, pe de altă parte potențarea producției.

6. Muncitorimii industriale I se asigură aceleași drepturi și avantajii, care sînt legiferate în cele mai avansate state industriale din Apus“.

În actualul context politic, multe dintre aceste principii pe care s-a fondat statul român modern continuă să rămînă, vai, doar un deziderat.

Arcul de Triumf din București, simbol al întregirii naționale (detalii). Rozetele acoperă portretele suveranilor României din 1918. Jos: Regina Maria și Regele Ferdinand

Un raport pentru (ne)liniștea noastră

Joi, 22 NOIEMBRIE, DL. VIRGIL MĂGUREANU, DIRECTORUL SERVICIULUI ROMÂN DE INFORMATII, A PREZENTAT UN RAPORT ÎN fața camerelor reunite ale Parlamentului. Raportul s-a referit mai puțin la organizarea și la obiectivele SRI și mai mult la unele aspecte din activitatea acestuia, care preocupă intens în momentul de față opinia publică. În privința organizării și a obiectivelor, dl. Măgureanu a reluat succint o declarație anterioară care fusese pusă la dispoziția presei. Elementele principale sînt următoarele: SRI ar realiza o ruptură definitivă cu fosta securitate și este inspirat de constituția democratică a României din 1923; el nu este autorizat să efectueze rețineri, arestări, anchete penale, percheziții ori alte măsuri de același fel și nu dispune de mijloace spre a o face; nu are sarcini de reprimare a cetățenilor sau a partidelor pentru ideile lor politice, religioase ori de altă natură; activitatea lui se mărginește la a strînge informații în legătură cu acțiunile serviciilor de spionaj și ale organizațiilor teroriste îndreptate contra României, precum și acțiunile de diversione și atentat sau avînd caracter extremist, menite să submineze economia națională și să destabilizeze ordinea de drept; echidistant față de formațiunile politice, SRI asigură, pe scurt, apărarea secretului de stat; corespunzător acestor atribuții, are în componență diviziuni pentru informații generale, contra-spionaj, antiterorism, criptanaliză, transmisiuni, ca și cîteva departamente funcționale administrative-juridice. Acestea fiind zise, se impun cîteva observații preliminare. SRI a fost înființat prin Decretul nr. 181 din 26 martie 1990 și răspunde în fața Parlamentului, căruia îi prezintă rapoarte periodice. La rîndul lui, Parlamentul poate interpela pe directorul SRI sau poate constitui comisii de verificare a activității lui. Nu se specifică însă nicăieri — nici în raport, nici în declarația de presă — dacă și în ce fel SRI se află (și) sub controlul direct al Președintelui. Dacă nu mă înșel, Decretul nr. 181 prevedea subordonarea față de Președinție a SRI. În presă apar frecvent speculații pe această temă. Nu știm exact nici care sînt raporturile dintre SRI și guvern. În alte țări, șeful serviciilor secrete are rang de ministru. În sfîrșit, nu se face nici cea mai mică precizare referitoare la natura relațiilor dintre SRI și unele servicii similare (informații, contrainformații) din cadrul Ministerului Apărării Naționale și al Ministerului de Interne. Ca să fim conștienți că aparatul informativ nu este excesiv (o interpelare în acest sens s-a produs în Parlament) și nu încarcă bugetul statului, ar trebui să cunoaștem toate aceste servicii paralele, competența fiecăruia și colaborarea dintre ele.

ÎN RAPORTUL SĂU, DL. MĂGUREANU A ACORDAT O MARE ATENȚIE INDEOSEBI UNOR PROBLEME CARE NE INTERESEAZĂ PE TOȚI din

țară. Le vom lua pe rînd. 1) D-na s-a referit, mai întîi, la soarta dosarelor fostei securități. Preluate, după revoluție, de M.Ap.N., cînd SRI nu se înființase încă, aceste dosare au făcut obiectul unor demersuri ulterioare ale SRI pe lângă guvern. În scopul clasificării și al trecerii lor în posesia unor diferite instituții, în funcție de natura fiecăruia, SRI ar urma să ia în custodie exclusiv dosarele penale conținînd cazuri de spionaj, trădare și de „activități subversive cu caracter legionar, revizionist, fascist sau terorist-diversionist”. Dl. Măgureanu a afirmat și că SRI consideră necesară blocarea accesului la aceste dosare (după modelul german, unde se prevede o țîțere a lor sub cheie timp de 90 de ani) „ca o soluție firească pentru consolidarea climatului de stabilitate”. Rămîn de explicat cîteva lucruri. Dl. Măgureanu a-a vorbit despre posibilitatea ca multe din dosarele fostei securități să nu mai existe. Pînă la 9 Ianuarie, cînd DSS a fost dizolvat, destule au putut fi distruse. Nu ne sounne nici dacă demersurile pe lângă Guvern în scopul redistribuirii dosarelor au fost încununată de succes. S-ar părea că sîntem în faza simplului deziderat. Nu e clar ce înseamnă revizionism în ideea SRI (a se vedea citatul de mai sus); să fie vorba de acele acte menite a revizui frontierele țării? Si, oare, extremismul comunist să nu merite a fi pomant la un loc cu extremismul fascist, într-un context ca acesta? (Mai departe, dl. Măgureanu îl evocă, o dată în treacul. Citînd despre blocarea accesului la dosare, nu cred că dl. Măgureanu are de partea d-sale asentimentul general: multi cred, demotivat, că numai publicarea dosarelor va consolida climatul de stabilitate. Punerea lor sub cheie nu e profitabilă decît celor necinstiți, care au comis crime etc.) 2) Raportul ne-a oferit o serie de cifre privitoare la fostul DSS și la oamenii săi. DSS se compunea, după sursele d-lui Măgureanu, din 15243 de persoane, din care 8376 lucrau nemijlocit în sectoare informativ-operative. Cifra din urmă este aproximativ aceea pe care a publicat-o și dl. gen. Stănculescu de îndată ce a devenit Ministru al Apărării Naționale. Ea mi s-a părut și continuă să mi se pară infimă. Am un argument general și unul particular. Argumentul general este că dacă în RSR existau circa 16000 de localități mari sau mici, cum vedem în Atlasul Geografic, e de presupus că o medie de 85 securiști pe localitate este o desăvîrsire improbabilă. Chiar nînzînd la scoteală și persoanele ce nu lucrau în domeniul operativ-informativ (ceea ce nu e totuși normal) și tot avem o medie sub unu! Noi, toți știm că, nu fiecare localitate, dar chiar fiecare întreprindere avea securistul ei. Argumentul personal este acesta: între 27 noi-

embrie și 14 decembrie 1988 am fost urmărit de fosta securitate, 24 de ore din 24. Ajunsesem să-mi cunosc bine următorii (bărbați și femei, tineri și mai puțin tineri), care lucrau în trei schimburi și erau, de regulă, doi sau trei pe fiecare schimb. În total, am identificat 7 (sapte) insoțitorii. De alți doi sau trei nu pot fi pe deplin siguri. Dacă numai pentru modesta mea persoană și fără nici o rațiune majoră era disponibil acest aparat (dotat cu două automobile, din care unul permanent), n-am oare motive să mă îndoiesc de cifrele avansate în raportul d-lui Măgureanu? 3) Ce s-a întâmplat cu acești oameni? Ceva mai puțin de 3000 (deci unul din cinci) au fost înlăturați „prin dizolvarea unor unități centrale și teritoriale”. Cel compromis, tortionari, culpabili de crime, să fie doar aceștia? Dl. Măgureanu face asupra altor cauze ale îndepărtării lor cu excepția celei administrative. Alți vreo 3000 au fost trecuți în rezervă. Să fi fost ei toți doar prea bătrîni, ori și nițel sifonati moral? Nu știm. Un lucru s-ar deduce cu siguranță de aici și anume că, în marea și majoritate securitatea a fost de treabă! M.Ap.N. a preluat 149 de foste cadre DSS iar M.I. alte 2996. O scădere banală ne dă pentru SRI diferența de 5264 de fosti securiști. Dl. Măgureanu a vorbit în afara raportului de o pătrime din personalul DSS ce ar fi trecut la SRI. D-na are o vădită tendință spre diminuarea cifrelor: SRI a preluat peste o treime din cadrele fostei securități. Enorm! O demărire definitivă de mentalitate și de metode DSS e greu de realizat în aceste condiții. Mai ales că dl. Măgureanu uită să ne spună principalul și anume cîte persoane activează astăzi în cadrul SRI. Tot în afara raportului, d-na a menționat că SRI a preluat și unele cadre de la M.Ap.N. Să fie aceștia fosti C.I.-ști? Și cîți la număr? Încete de a cunoaște aceste cifre — plus bugetul Serviciului — mi se pare nefirm că ne lănsăm în campanii pro-SRI, cum face ziarul AZI din 24 noi., ca și cum problema ar fi că românii are nevoie să fie „combinați” cu oțetire la necesitatea, în orice țară modernă a informației și contra-spionajului.

LA UN ADEVĂRAT SOC NE-A PRODUS DL. MĂGUREANU REȚINȘIȘI CĂ SE MAI ASCULTĂ CONVORSIBILILE TERORISTICE SI CĂ SE MAI VIOLEAZĂ CORESPONDENȚA. Eclecticele furnizate de d-na înviziabilului fenomen dat cel puțin cîntăte. Să înțelegem poziția corepondenței: aici dl. Măgureanu dă vînt de deșchidate din nou și transparent un-le se fură ca în cadru. Chiar dacă eu nu vîd ne o-biecte de valoare ar putea fi cîntăte într-o scrisoare necenzurată, e posibil ca explicația dlui Măgureanu să conțină o doză de adevăr. Mai straniu este ce a

spus d-sa despre ascultarea telefoanelor, scoțînd complet din cauză serviciul pe care-l conduce. Citez: „Din exterior s-au adus în țară cantități apreciabile de astfel de aparatură electronică de ascultare, în legătură cu care există indicii că este folosită; organizații străine sau interne și chiar persoane fizice interesate pot folosi o asemenea aparatură în scopuri ușor de intuit”. Mărturisesc că intuiția m-a părăsit cu totul și nu am nici cea mai vagă idee de ce ne-ar asculta străinii, direct sau prin interpuși. Să se refere directorul SRI la cadre din fosta securitate, necontrolabile deplin? Nu s-ar zice. Mai degrabă, d-sa alimentează străvechea diversione (să mă lerte!) și anume aceea că tot răul ne vine din afară. În textul raportului, există și alte numeroase referiri la agenturile străine, deodată foarte interesate de România, devenită după revoluție (dacă ne luăm după unii) un fel de paradis al spionilor. Am mai scris pe această temă. Nu putem discuta serios pînă nu precizăm termenii. Operația uriașă de infiltrare a unor elemente străine (descrisă de dl. Măgureanu) în toate instituțiile și formațiunile politice ale țării, la manifestările publice și în întreprinderile economice este fabuloasă și fără nici o rațiune evidentă. Cine ar putea fi curios de tehnologia noastră în acest moment? Poate doar dacă japonezii ori americanii s-au gândit să-si procure ieftin exponate pentru vreun muzeu al tehnicii! O chestiune delicată este aceea a destabilizării politice, pe care dl. Măgureanu o semnalează în mod repetat. Înainte vreme destabilizarea venea din Apus. Lui Ceausescu, asta i se părea lucru clar. Ea ar fi venit din Răsărit, în zilele revoluției, care ar fi fost opera KGB-ului și a lui Gorbaciov. Și, în fine, acum, cine să vrea să ne destabilizeze și de ce? Nu sîntem noi pe calea fără întoarcere a democrației? Să vrea asta sovieticii? Americanii? Absurd! Si atunci? Nu-mi vine să cred că dl. Măgureanu împărtășește ideea stupidă a României Mari, care trage de luni de zile același semnal de alarmă: atenție la Ungaria! În Europa de astăzi e greu de închipuit că liderii de la Budapesta pot gândi și proceda față de România ca liderii de la Bagdad față de Kuwait. Un om inteligent cum pare (nu-l cunosc personal) dl. Măgureanu n-are voie să dea apă la moară unor astfel de gogorîte. Doar dacă d-sa acreditează deliberat diversionea din cine știe ce pricină obscură? Una ar putea fi aceea că o atît de gravă infiltrare din afară, pretinde neapărat SRI întărirea mijloacelor de a o combate. Sună foarte bine: nu mai vreți să fiți ascultați de străni, dați-ne nouă mijlocul să-i ascultăm pe ei! Directorul SRI chiar face solicitarea aceasta. Dar noi ne temem că mine s-ar putea să vreți să ne ascultați și pe noi, domnule Măgureanu!

5. NU FAC NIMĂNUI NICI UN PROCES DE INTENȚIE: INCERC SĂ MĂ APĂR CU AJUTORUL LOGICII. Dl. Măgureanu ne-a asigurat că unicul scop al serviciului său este de natură informativă. Perfect. Dar dl. Măgureanu nu se ține pînă la capăt de cuvînt și (să fie de vină politologul din d-sa?) trece la aprecierea făcîșă a unor evenimente. Se referă pe larg în raport la evenimentele din 13 iunie și le înfățișează ca pe rezultatul unor acțiuni destabilizatoare, pregătite din timp de forțe extreme, și cu sprijin internațional. Despre mineri, d-sa spune că au fost infiltrați de „elemente certe care legea”, admitînd cu jumătate de gură și că ei au făptuit unele acte ilegale, de reținere a unor persoane etc. Nu ne așteptam ca șeful unui serviciu de informații să ne ofere un astfel de „studiu” al evenimentelor. D-sa era chemat să informeze, nu să aprecieze. D-sa a anticipat concluziile comisiei parlamentare, ceea ce, iarăși, nu se cădea. Un deputat i-a atras atenția că nu a furnizat comisiei decît puține date utile pe parcursul lucrărilor ei. S-ar zice că dl. Măgureanu posedă certitudini cu privire la scenariul evenimentelor, dar refuză să ne spună tot ce știe. Între mineri au fost doar indivizi certați cu legea? N-au fost oare minierii coordonați pe față de către poliție? Dar securiștii, precum Cămărășescu, ce rol au jucat? Dl. Măgureanu e excesiv de discret la acest capitol. Tocmai d-sa, care ar trebui să ne lumineze! În fine: scenariul dlui Măgureanu prezintă și dezavantajul de a nu fi inedit. El îl reproduce întocmai pe acela susținut oficial de către Președintele Iliescu. Imj vine să mă întreb ca prostul: să fie dl. Măgureanu informatorul Președintelui, sau purtătorul său de cuvînt? Orice ar fi, nu e bine! Dacă dl. Măgureanu a fost acela care i-a prezentat președintelui scenariul cu legionarii plătiți în valută, care au ocupat Piața Universității și au atacat apoi Poliția și Televiziunea, atunci directorul SRI a greșit printr-o interpretare fără nici o legătură cu adevărul istoric, pe deasupra plină de clișee, rudimentară și riscantă și care l-a dezinformat grav pe Președinte; dacă, din contră d-sa doar a preluat versiunea radiotelevizivă și-o „atunci înseamnă că d-sa face servilul jocul ideologic al puterii în loc să o ajute să-si confrunte ideile cu împrejurările reale. (În acest al doilea caz, se pune și întrebarea cine anume l-a informat totuși pe președinte cu privire la evenimentele din iunie). Din păcate, primul raport prezentat de directorul SRI în fața Parlamentului nu ne aduce liniștea așteptată. În loc să răspundă, cum pretinde, la acele întrebări pe care cu toții ni le punem, el le sporește cu altele, deopotrivă de neliniștitoare.

N.M.

NE Scriu CITITORII

Două note

I. Săptămînalul *Expres Magazin* nr. 14 publică, în pp. 12-13 (supraintitulate „Roza vînturilor”), un fel de serial, *Recordmenii ai groazei*, care, ocupîndu-se de Familia Borgia, afirmă: „Papa Alexandru al VI-lea, alias Rodrigo Borgia, și fiul său Cesare și-au găsit sfîrșitul în cursul tentativei de otrăvire a cardinalului Cornetto. Soarta a vrut, de astă dată, ca sticlele cu vin să se amestece și cea conținînd otravă destinată cardinalului să fie consumată chiar de dușmanii săi. Au sfîrșit în chinurile groaznice pe care ei le-au provocat, fără milă, atîtor sute de victime.” Am plăcerea să-i anunț pe cei doi „realizatori” ai paginilor respective — Doina Bridu și dr. Ion Enescu — că lucrurile stau puțin altfel; și, pentru a nu păcătui prin subiectivism, fac apel la capitolul VII din *Principele* lui Machiavelli, sursa primară a oricărui referințe (livrești, dar nu numai) despre Cesare Borgia... Iată, din notele ediției alcătuite de marea noastră italianistă care a fost Nina Façon, o succintă „biografie” a celor doi: „Alexandru VI, cu numele lui adevărat Rodrigo de Lanzol y Borja, era spaniol. Născut în 1431, era nepotul papii Calixt III. Arhiepiscop de Valencia, apoi cardinal, a fost ales papă în 1492 și a murit în 1503. (...) Cesare Borgia (1475-1507) era fiul lui Roderigo de Borja, de-

venit papa Alexandru VI, și al Vannozzei Catanei. Fusesse recunoscut ca fiu legitim, iar la vîrsta de cincisprezece ani era episcop de Pampeluna și în curînd cardinal de Valencia. Acțiunea lui politică și militară începe în 1496, cînd Ludovic XII îi dă titlul de duce de Valentinois. (...) Alexandru VI a murit la 18 august 1503, în etate de 73 de ani. S-a crezut, nu fără motiv întemeiat, că s-ar fi otrăvit singur, din greșală. Se știe în adevăr că a murit în aceeași zi în care fusese, împreună cu Cezar, fiul său, oaspetele cardinalului Adriano da Cornetto și că tot atunci aceștia doi s-au îmbolnăvit grav. Lucrul acesta a făcut să se creadă că papa și fiul său voiseră să-l otrăvească pe cardinal (...) și că băuseră, din greșală, din vinul otrăvit pe care-l pregătiseră pentru acesta. (...) date fiind simptomele observate, „fața umflată și foarte urîtă”, s-a putut crede că Alexandru VI a murit otrăvit și că fiul lui fusese victima aceleiași încercări, dar fiind mai tinăr și luînd imediat „doctorii puternice și potrivite otrăviri”, a scăpat de la moarte dar s-a îmbolnăvit foarte grav. (...) Imediat după moartea lui Alexandru VI (...) a fost ales papă principele Piccolomini, care, sub numele de Pius III, nu a domnit nici patru săptămîni. A urmat, la 28 octombrie 1503, alegerea lui Iuliu II, fostul cardinal Giuliano della Rovere, pe care Cezar Borgia l-a susținut, deși fusese un dușman îndrîjit al lui Alexandru VI. Viitorul papă îi promisese ducelui, înainte de a fi ales, o serie de favururi (...). O dată ales, Iuliu II nu și-a ținut cuvîntul. (...) Făcut

prizonier din ordinul lui Iuliu II (...) și închis de acesta la Castel Sant'Angelo, a trebuit să-i cedeze Cesena și Forlî. În aprilie 1504, a plecat la Neapole unde Consalvo de Cordova, vicerege, după ce l-a primit cu cinste, l-a făcut de asemenea prizonier și l-a predat regelui Spaniei. Închis la Medina del Campo, el evadează și caută ajutor pe lângă regele Navarrei, care îi era cumnat: în sfîrșit, moare în 1507, într-o luptă obscură, la asaltul unui castel... Acestea sînt faptele și, în raport cu ele, afirmațiile din *Expres Magazin* cuprind o serie de inadvertențe pe care cititorul le descoperă cu ușurință. II. Sfîrșitul lui Cesare Borgia ne duce cu gîndul la literatură: Maurice Bruon, în *Regii blestemați*, îl face pe Robert d'Artois (principalul erou al bogatului său ciclu romanesc) să sfîrșească într-un fel asemănător: și, probabil, asemănarea nu-i întâmplătoare... Iar titlul acordat lui Cesare Borgia de regele Franței — titlu în urma căruia personajul nostru a fost numit „il Valentino” — ne duce cu gîndul la film... Apropo de film, în România literară nr. 44/1 noiembrie întîlnim — sub titlul *Tatăl Nașului* (p. 23) — o scurtă prezentare a romanierului american Mario Puzo (cu ocazia împlinirii a 70 de ani), în finalul căreia citim: „Romanul *The Sicilian*, apărut în 1985, avînd ca erou principal pe sicilianul Salvatore Giuliano, s-a plasat în fruntea recordurilor de vânzare. Se așteaptă chiar o ecranizare după această carte a lui Mario Puzo”. Cel puțin două sînt observațiile care

se pot face referitor la cele de mai sus: 1. „Sicilianul Salvatore Giuliano” nu-i doar un simplu „sicilian”, ci un personaj familiar deopotrivă istoriei (deci, cu existență reală) și cinematografiei (prin filmul *Salvatore Giuliano*, din 1961, al marelui cineast italian Francesco Rosi); 2. În America nu se așteaptă prea mult pentru a ecraniza o carte de succes: apărut, deci, în 1985, romanul lui Puzo și-a aflat o primă veste cinematografică în 1987 — în regia nu mai puțin reputatului Michael Cimino, cu Christophe Lambert în rolul titular... Deci, filmul există și, spre deosebire de cel al lui Rosi — remarcabil (și) prin rigurozitatea sa documentară —, este considerat de către autorul său drept „portretul unui vis”: visul lui Giuliano — acest adolescent îndrăgostit de dreptate și de libertate, și care visa să facă din Sicilia natală cel de al 49-lea stat al S.U.A. —, dar și visul sicilianilor despre Giuliano. Există, cum s-a remarcat și cu prilejul apariției acestui film, o „constanță Cimino”: toate filmele sale vorbesc despre ceea ce s-a numit „american dream” sau, mai degrabă, despre eșecul visului american; eșec personificat prin personaje enigmatice, măcinate de contradicții, fascinate de forță și de violență și, totodată, dezabuzate de-a fi recurs la ele. Hotărît, dar vulnerabil, Giuliano nu este un „adevărat” erou: personalitatea sa contradictorie reflectă speranțele noastre, îndoielele noastre, temerile noastre — pe scurt, adevărurile noastre.

NICOLAE ULIERU

Portretul unei doamne

IN PREFAȚA romanului *Portretul unei doamne*, Henry James scria: „mă preocup în mod conștient să organizez pur și simplu mult zgomot în jurul Isabellei Archer”. În volumul de eseuri *Ambasadorii sau despre realismul psihologic* (Ed. C.R. 1976), Dana Dumitriu citează această frază pentru a explica sistemul lui James de a defini personajul care-l interesează: în cazul de față, Isabelle Archer. Dana Dumitriu analizează cu pătrundere și cu participare critică celebrul personaj. Drama acestei femei, pe cit de nobilă, pe cit de conștientă de vulnerabilitatea ei, i se pare aproape o problemă matematică; având mai multe soluții, rezolvarea ei atâră de înțelegerea și experiența de lectură a fiecărui cititor. Dar această „ștafetă” a personajului feminin constrâns să-și reducă importanța în funcție de „zgomotul” din jur avea să continue în proza modernă și Dana Dumitriu însăși, în calitate de prozatoare, va realiza, în trilogia *Prințul Ghica*, portretul unei doamne supusă aceluiași legi, aceluiași captivității.

Și în jurul Alexandrinei Ghica, soția prințului titular, istoria va crea un zgomot asurzitor pe fondul căruia discreta biografie a eroinei ar fi putut trece fie neobservată, fie — dacă romanul politic ar fi fost altul și Ion Ghica ar fi ajuns, cum spera, domn — în prim plan — și atunci am fi avut în față portretul unei prime doamne. Dar istoria pare să fi ținut seama, cu tot imprevizibilul ei, de anumite conveniențe. Ca urmare, Alexandrina Ghica — Sașa — scapă de corvoada unor prim-planuri și rămâne ce-a fost: „o romantică”. Soțul ei, cel puțin, așa o consideră, epoca însăși este romantică și noi înțelegem prin asta (conform datelor cărții) o persoană care plînge mai lesne decât altele, are curajul unor sentimente și se teme de Dumnezeu mai mult decât de evenimente. Dar cine este această doamnă? Cine este Sașa Ghica? Începutul cărții se desfășoară fără ea. Personajul nostru își trimite absența înainte — ca spre a o anunța.

Cîteva replici interioare ale soțului îi evocă gesturile și gusturile și din ele reiese „discreta interioritate a Sașei” prin comparație cu „orgoliul energetic al Mariei” (Cantacuzino, sora ei). Așadar, ca în aproape toate romanele Danei Dumitriu eroina are o soră cu care seamănă prea puțin. Surorile Mavros — Alexandrina Ghica și Maria Cantacuzino — ce împărtășesc „cultul” pentru delicatele plăceri ale sensibilității — alcătuieste de data aceasta un cuplu mai puțin dramatic decât în precedentele romane ale Danei Dumitriu. Se întâmplă ca eroina, Sașa Ghica, să anticipeze cronologic personajele feminine din romanele de actualitate ale Danei Dumitriu dar, în același timp, să le succedă în psihologie. Ca urmare a acestui curios, interesant și contradictoriu raport temporal, Sașa Ghica, care va trăi cu un secol înaintea Martei (Masa Zarafului) și a lui Ghighi (Sărbătorile răbdării), va desăvîrși experiența de viață a acestora conferind aceluiași da-

te temperamentale o cupă mai amplă și mai exigentă de valori. Nu putem risca nici un fel de identificare însă, între datele propriu-zise ale prozatoarei și cele ale eroinei sale, oricît ar fi de tentant. De zînd Flaubert a aruncat mînușa cititorilor, odată cu provocatoarea afirmație „Emma c'est moi”, ei (ca și criticii) n-au mai avut nici o reticență în identificarea autorului cu oricare dintre personajele sale. Valabilă, în definitiv, mai ales în această variantă: cu oricare dintre personaje, și supusă erorii mai ales în identificarea într-un singur personaj, această îndrăzneală a fost pedepsită adeseori prin interpretări forțate, grosolane sau chiar vulgare. Un personaj este mult mai mult și mult mai puțin decât autorul său — el este, eventual, doar o posibilitate a sa, așa cum este o posibilitate a cititorului însuși.

Sașa Ghica descinde din familia Mavros, intră, prin căsătorie, în familia Ghica, aparține, prin sensibilitate, familiei eroinei Danei Dumitriu de pînă la *Prințul Ghica* și se intrudește, prin suferința devotamentului, ca o familie spirituală reprezentată de Isabelle Archer. Este, așadar, o faptură prețioasă și așa a și judecat-o soțul ei cînd a văzut-o prima dată, înșel, la un bal, a evaluat-o și a decis (asemeni lui Osmond privind-o pe Isabelle Archer) s-o achiziționeze. În ambele cazuri a fost o afacere reușită pentru „cumpărător” și îndeajuns de dramatică pentru rafinatele capete Doamna Alexandrina Ghica aparține pentru cititorii volumului I din *Prințul Ghica* abia în capitolul IX și în volumul al doilea, își va face apariția personală tot în capitolul IX. Cum nu știm ce semnificație să dăm acestei cifre — ci știm doar că cifra nouă era „cifra” Danei Dumitriu ca zi de naștere și ca lună de naștere — e preferabil să ne oprim o clipă asupra primei secvențe care îi este dedicată. În timp ce la București și la Iași, țara fierbe pur și simplu în speranța Unirii, iar prințul Ghica își joacă șansele unei experiențe politice prea vaste pentru a nu nemulțumi spiritele autohtone, la Vathy, în casa părăsită de șeful familiei, Sașa Ghica își oferă, după îndeplinirea obligațiilor de mamă și stăpîna a casei, răgazul de a-și contempla singurătatea. „Masa lungă, pustie — un singur tacin, o singură lampă arzînd...” Sașa Ghica își ia singură cina, își evocă umbrele dragi pierite de mult, își trece în revistă reușitele: cei patru copii și cei pe care-i așteaptă încă. „Dacă măcar ar avea vreun sens singurătatea asta”, își spune. O femeie nefericită? Se pare că da. „Dacă Ion ar deschide acum ușa, ar fi fericită? Iar-tă-mă, Doamne, dar n-aș fi fericită?” O femeie sinceră? Se pare că nu: „Cînd el își scoate masca, ea și-o pune pe-a ei”. Jocul social a fost mai puternic decât instinctul familial. Cei doi soți par să stăpînească mult prea bine arta disimulării. O femeie „romantică”? Da, de vreme ce plînge și „se simte atît de tinăra în speranțele ei”, în „mica disperare de a trăi”. Și totuși, e vorba de o femeie mai degrabă contradictorie, care știe ce vrea, dar nu știe cum să vrea sau nu îndrăznește să vrea.

Dorințele acestei femei sînt, de fapt, dorințele unei doamne: „Doamne, îl vreau în slavă așa cum dorește, și-l vreau al meu, așa cum n-ar putea concepe niciodată. Cum să împac aceste rugi?”. În fond, portretul acestei doamne a și fost trasat. Nu știm încă prea bine cum arată, dar rugile ei ne-o înfățișează foarte clar. Cititorul va înțelege că această doamnă plină de modestie este, în fond, și spre nefericirea ei, o mare ambițioasă. Vrea să-și dețină deținătorul. Niciăieri nu se consolidează mai bine orgoliile ca în singurătate; Sașa Ghica își face ucenicia singurătății — de fapt, a făcut-o demult — și a ajuns aproape la consacrarea ei. Știe care îi este programul: să nască mereu, să-și crească progeneriturile, să asigure stăpînului casei ambianța necesară planurilor sale, să-i slujească vanitățile și să găsească în toate aceste îndatoriri mulțumirea hărăzită unei femei. Lucrurile ar fi atît de simple dacă s-ar petrece așa cum se rezumă ele într-o frază sau într-un capitol... Sașa Ghica este însă — mai precis decât tot ceea ce se observă pînă acum — o lucidă emotivă. Nu se va putea resemna niciodată să-și joace rolul atît de restrîns, va dori, suferind cu merit, ceva mai mult, și va ști că cînd

va observa că partitura ei, în loc să se lărgească, se va restrînge. Un capitol special, capitolul XIV din primul volum, va ilustra foarte bine „golul” de care suferă eroina. Nevoia de tandrețe, de prietenie, de dialog străbate pe neașteptate sufletul Sașei, care tresare la apariția unei vevești în parcul de la Vathy. E prima — și ultima oară cînd o surprindem pe doamna Ghica (în acel moment candidată, fără să știe, la postul de primă doamnă) încercînd să seducă. Fără martori, Sașa își permite îndrăznelii și sincerității implorînd eleganta vietate să-i acorde încrederea: „Minunate! Bucuria mea! Vreau să fim prietene, să ne spunem lucruri tainice!” Simțim în aceste încercări disperate de a capta afecțiunea animalului un fel de pariu: „Efortul de a trece bariera, de a nu rata această întîlnire”. E clar că Sașa își exersează posibilitățile de persuasiune și — ca eroul lui Marin Preda din *Marele singuratic* care „convinge” o șopîrlă să-i traverseze palma — din fericire, reușește. „Din două sărituri vechea este în palma ei”. „...Ce grozav, fetițo, că sîntem amîndouă pe lume. E un miracol”. Sașa Ghica este încă unul din personajele Danei Dumitriu apte să vadă miracolul, să-l aștepte, să „creadă” în el. Această încredere în caracterul miraculos al vieții, proprie autoarei însăși, dă eroinei sale, întotdeauna, acea trăsătură specială care le predispune la așteptare, la convingerea că esențialul încă nu s-a produs, că trebuie să apară cîndva. Le face, cu alte cuvinte, să aparțină mai mult unui viitor prezumptiv decât unui trecut insuficient și unui prezent nesatisfăcător. De aici și caracterul lor dramatic — căci întotdeauna presupusul fericit viitor se dovedește mai nesigur decât prezentul, mai dur decât trecutul. Și pentru că această scenă să-și dobindească încă o semnificație, în capitolul următor, îl urmărim pe Ion Ghica, la Ghergani, în parcul casei, unde „o vechea se catără pe trunchiul unui pin glrbovit”. Soțul Sașei nu pare să observe nimic. Dar cine e soțul Sașei? „Bărbatul meu, recunoaște eroina — spre a-și justifica devotamentul, este un mare spectacol, unul la care merită să asisti, deși multe replici și gesturi își sînt total străine”.

E multă mîndrie în aceste cuvinte. Sașa îl iubeste pe Ghica pentru ceea ce reprezintă și pentru că acest sentiment să dureze, necontrariat de vanitățile bărbatului, el a devenit printr-o stragă demnă de o eroină lucidă și romantică în același timp, tainic. Este un secret. Într-o lume agitată politic, într-o lume în care și femeile nu discută decât politică, într-o lume superficială așadar, Sașa își permite și-și ascunde, totodată, luxul unui sentiment normal. Ce se va întîmpla cu ea? Pare o intrusă în societatea dominată de cancanuri, de intrigă, de alianțe și de trădări. În acest zgomot care-i înconjoară liniștea greu obținută și dificil de păstrat, Sașa Ghica naște, vine în țară după o călătorie îngrozitoare și are surpriza de a nu fi așteptată de nimeni. Pentru un bărbat important existent întotdeauna lucruri mai importante decât familia. „Știa că o prețuiești...” se consolează Sașa. Dar ce pare să nu știe totuși această femeie care știe destule (și e și geloasă din această pricină) și că atunci cînd un bărbat te prețuiește e un semn că te subapreciază. Zădărnice și-a adaptat ea statura la statura lui mică — va trebui să se micșoreze încă și mai mult.

La București, ca soție de prim-ministru, Sașa Ghica va fi timorată de ceea ce se așteaptă de la ea. E prea timidă și „nu știe să flateze bărbatul printr-un interes plin de cloot senzual”. Nici măcar nu se străduiește. Soția primului ministru al lui Cuza are orgoliul modestiei sale și are satisfacția ca domnitorul Unirii să-i înțeleagă firea. Dialogul Sașei cu Al. Ioan Cuza, la bal, la dîneu, dar și dincolo de vorbele schimbate — printr-o coincidență a firilor și a sensibilităților lor — constituie mica sfidare a soției la adresa unui soț atît de „competent” în politică încît nu-l mai mulțumește nimic. Sașa e cea care, între toți cei care se grăbesc să-și dezaieveze domnitorul își păstrează bunul simț care, în locul simțului politic, o servește mai bine: se teme de aceste umori instabile, de aceste nesfîrșite combinații ce riscă să iasă prost.

„Pentru mine, spune ea, este indiferent secolul în care trăiesc, important este ca secolul să nu-și măsura. Ea va naște iar, își va prinde bărbatul la cîrciuma Bolșansatoarele italiene — nu e s-a infidelitate; au mai fost: Catinotier, văduva Theodory și vor fi o actriță mitică și cîrnă, o francă, în fine, vînzătoarea Jeanine — va rămîne ce a fost: „sarea pînă lui” pentru bărbatul ei, adică „v-a desfășurare egală, oriunde, constantă, așezată, cumpătată...” și un „neur modest, discret, pe care a l-am inventat și pe care unii... tesc prea demonstrativ” — pentru toarea cărții.

DANA DUMITRIU n-a fost blîndă cu acest personaj de comod încît devine în cu fiecare pagină despre supus atîta vreme cît se simte în ranță. Cîteva descrieri sumare prezintă pe Sașa cu aciditate: „...dă, are nasul ascuțit și gura mi-energetică. Farmocul, pe care au i-l scade pe măsură ce cresc infli-țile soțului, se datorează ochilor tri-vorii și mai ales privirii lor con-trariate. Dar acești ochi albaștri devin, o dată, o singură dată prui. Să fie o scăpare? Dacă da, datorează, probabil, instinctului parare, de distanțare, prin care Dumitriu a simțit nevoia să se a-darizeze de această ființă ce pa-capabilă să-și ia în stăpînire porți-sonală de viață, de independență, nu cumva, mare cititoare de poezie-era, Dana Dumitriu nu a avut în re-versurile lui St. Aug. Doinag-pofida faptului că-și schimbă / e-culorile din ochi”) sau Nichita St-cu („sub ochiul tău verde la am-cenușiu ce pămîntul la amurg”) —momentul în care ochii Sașei sînt prui este, într-adevăr, la amurg, ea asistă, obișnuită și distrată, la cum soțul ei își face numărul de mație în fața unui amic politic la la Ghergani. Cum va rezista Sașa ca acestor vremuri agitate ce riscă-turbare domiciliul și așa destul de lant (Constantinopol, Smirna, S-București, Ghergani)? Cum va re-acestui bărbat a cărui vanitate s-așa de ușor măgulită, atît de po-politică, cît și de senzualitatea a vulgară a altor femei?

Deocamdată, în timp ce soțul (ce că numai el) se află în plină vînd de slăbiciuni ale domnitorului, Sașa Ghica își păstrează cu în-calmul, se proface că nu observe mosfera încordată a Bucureștiului-traversează în caleașcă orașul „nă-de verdeață și flori”. Un oraș înc-triarhal, încă somnoros, cu frun-adevărare presărate „ici și colo” timp ce bărbatul ies la „vînzări” voturi și de ședințe, Sașa Ghica le-cumpărători. Va cumpăra partiu-muzica reprezintă expresia reală-terii, după părerea ei — în veder-nor serate muzicale, cutii de ma-(prin intermediar) și pălării de la-lebrul atelier al lui Fany Tippi. Că-nă cinematografică se desfășoară vitrina magazinului unde clien-probînd una după alta capodopere-stofă, mătase, voaluri și pene, au-ful să fie admirate din bulevard, observe, la rîndul lor, trecătorii. „subtila învîlmășeală a senzaț-produsă de plimbarea propriu-doamna Ghica trece, cu oarecari-meri, dar și cu umor („am în-doamna Fany, mă vedeți nu așa-sînt, ci așa cum le-ar sta bine pă-lor dumneavoastră să fiu, așa cum fi trebuit să am îndrăzneala să fiu”-registrul cochet al existenței și-și-pune gustul sobru, dar fin în aleg-unui șir întreg de „prăjituri capi-realizate de artista pălărilor. Pri-reastră are surpriza de a-și vedea-batul discutînd cu Grigore Sturdza-mai are și „senzația bizară de a fi-ignorată cu bună știință”. Cei doi-aflați fiecare la datoria lui, sînt-departate ca oricînd. Ii desparte nu-un geam, ci o întregă treaptă de-sibilitate. Sașa are, din punctul de-servație în care s-a situat încă de-începutul cărții, privilegiul unui sînt-treg de „impresii sficitoare”. Una-tre ele, trezită de această „falsă-nire” izolată de sticlă, este aceea că-soți nu trăiesc tot timpul în ac-lume — chiar dacă aparțin acelu-

ami. Dar ce înseamnă pentru ei doi lumea? O frază mai veche a Danei Dumitriu, dintr-un roman anterior, îmbrăntea lumea în două: „esențialul pe de o parte și puterea, iar în ceruri, credința”. În timp ce Ion Ghica (deocamdată scriitor, om politic, diplomat, economist, dar nu scriitor — ci frate de scriitor) vorbește în chip evident pentru teluri-și-a putere, Sașa Ghica înclină, cu dispreț, să înăscută, spre credință și spre artă. Celesta Sașa și teluricul Ion Ghica sînt, în definitiv, egal de utopici numai că în direcții pe care temperamentele lor le-au făcut să devină conștiente în loc să rămînă complementare. Aceste două jumătăți de lume care nu se rezolvă singure (ce e puterea fără credință? ce e credința fără nici o putere?) sînt sortite și în această carte, ca și în celelalte, să se ignore. Ion Ghica o consideră pe Sașa „sarea pămîntului”... Nișic, dar nimic, niciodată, n-o să-l facă pe acest bărbat, atât de abil încît a înțeles să mai fie subtil, să simtă că, de fapt, Sașa e sarea cerului.

„Ce-ar fi fost dacă nu ne-am fi înfruntat niciodată?” se întreabă Sașa Ghica. Falsa lor întâlnire o face să înțeleagă un efort de detașare; „Dacă nu l-aș fi cunoscut, dacă n-ar fi fost bărbatul meu, cum l-aș fi privit acum?” întreabă al cărui răspuns nu modifică nimic din relația, dar a căror apariție rădează în Sașa Ghica o eroină modernă. Dana Dumitriu a procedat astfel nu numai cu Sașa — ci cu toate personajele cărții. Surprinde, în Prințul Ghica, prospețimea tonurilor, a agitației, aerul actual al conversațiilor, reacțiile moderne ale interlocutorilor, o lume ținută despre care cititorul ar fi fost tentat să creadă că s-au ivit pe lume abia în secolul nostru. În realitate, scriitoarea a respectat istoria — și istoria (reală) nu reține (de regulă) decât gesturi, evenimente, fraze, documente produse de oameni inteligenți, surprinzător de inteligenți. Lectura documentelor, a scrisorilor și a cronicilor se așază în față o evidență pe care cititorul e obișnuit s-o ignore: oamenii inteligenți de acum un secol sau două erau la fel de strălucitori (dacă nu mai mult!) ca aceia de astăzi. Prin urmare, conferind strălucire conversațiilor politice din cartea sa, Dana Dumitriu nu facea decât să reconstituie și să restituie paginilor de acum un secol sau două eroarea risipă de inteligență săvîrșită în secolul trecut de înaintașii noștri într-o speranță și erori. Sașa Ghica e, așadar, prin reacțiile sale, aproape o contemporană — și, în multe privințe, apartenența ei la secolul trecut o dezavantajează; dar care secol i s-ar fi potrivit oare acestei femei al cărei stralucit tiran nu este soțul, nu sînt copiii, nu este politica, nu este nici „muzica” și nici chiar credința? Tiranul acesta (atac) de care Sașa Ghica, asemenea Isabellei Archer, nu va putea să scape niciodată, este propria ei fire, este propriul ei „program” de viață, este devotamentul care i s-a infiltrat în sine pentru totdeauna și la care nu poate renunța fără să renunțe la viața însăși. Ar fi putut fi alta? Soțul ei crede că da! „o auzise rîzînd cu hohote triviale...”, o văzuse bînd cîteva pahare, în circuma de la Bordej cînd îi surprinsese cu dansatoarea italiană, și „a fost singura dată cînd în soția lui a simțit femeia care ar fi putut fi, dacă nu s-ar fi născut cu averea și ambițiile lui Mavros în poală”. Soțul ei, simplifică Ion Ghica, n-are, de altfel, nici timp și nici răbdare să-și analizeze atent femeia. A decis cîndva că este sentimentală și romantică și va rămîne la părerea lui. Sașa ar fi putut, ca orice femeie, să fie alta în funcție de bărbatul pe care l-ar fi avut. Ghica i-a oferit o

partitură modestă și monotonă: devotamentul îndulcit de oarecare duioșie. Nu pare prea darnic acest bărbat și nici prea onest: Sașei, aleasă cîndva cu grijă, îi retrage dreptul de a-l judeca; pe Cuza, îl va recuza. „Cine a spus că o femeie trebuie să pună preț mai mult pe slăbiciunea bărbatului ei, decît pe credința ce i-ar putea-o purta?” se întreabă Sașa pe gînduri. Așa cum este, Ion Ghica reprezintă pentru ea foarte mult: s-a obișnuit de la cincisprezece ani cu acest bărbat și nu se poate dezobișnui de el. A învățat-o să simtă prea multe și mîndria („Strălucitor e soțul meu, fermecător!”), și nemulțumirea („cu ce se alese? grijă, tensiune, suspiciune, absurdul sentimentelor de nesiguranță...”) și gelozia („o exaltație corporală” păstrată pentru „intimitatea budoarului”), și revolta („iubești mediocritatea”) dar și, mai presus de toate, singurătatea („privea imensitatea albastră și întîmpina cu teamă și bucurie sentimentul violent al singurătății”).

ACEASTĂ captivă de lux nu va putea renunța niciodată la inconfortul condiției sale. Nu-și va permite nici adierea unui flirt — cu pianistul Rider, cu care se va înțelege brusc, aplecați pe aceeași partitură de Beethoven —, nu-și va permite să mai aștepte miracolul și nu-și va permite nici să renunțe la el. E un făcut ca cele două Sașe ale literaturii noastre (Sașa Comăneșteanu și Sașa Ghica) să fie mesagerii devotamentului absolut. La treizeci și cinci de ani Sașa Ghica este abandonată de romanul Danei Dumitriu și lăsată să plîngă în voie, singură, cu fruntea lipită de zid după ce a încercat, zădărnice, să comunice cu cineva. Plînge violent, dar generos: „Aș vrea ca toți cei ce se iubesc să se iubească și mai mult”. Plînge de frică. Și-a citit condamnarea într-un pasaj muzical oferit de Rider: „Da, iubești totul, îți iubești și bărbatul și copiii, casa, părinții, lumea căreia îi aparții, le iubești așa cum sînt ele, iubești natura și sfîdătoarea ei indiferentă, așa cum este ea și totul, totul se întoarce împotriva ta, căci adevărul este atât de contradictoriu, te amenință, te condamnă la moarte. Lent. Sigur. O moarte prin oboseală. Cînd ostenești să iubești, mori...”. Plînge cu speranță, rugîndu-se: „Poate este important să nu uit. Poate este important cu ce amintiri venim dincolo, la tine! Poate contează.”

Dana Dumitriu se desparte cu violență de eroina sa, în chiar acest punct dramatic. „Oare e bine să ne despărțim astfel de ea?” se întreabă — retoric — autoarea. Căci despărțirea s-a produs deja. Sașa Ghica a fost abandonată din pricina suferinței pe care o încearcă, din cauza fricii pentru familia ei. Este o eroină incomodă, prea fragilă și prea constantă, prea onestă pentru o epocă ce supralicita orgoliile. Asemeni celorlalte eroine ale Danei Dumitriu, Sașa Ghica cedează partida. Este portretul unei doamne care știe să piardă — și care cîștigă numai în acest mod păgubos pentru ea. Iar noi, cititorii, șîntem siliți — ușor — „să ne îndepărțăm cu seninătate” de această doamnă pe care o abandonăm și care ne abandonează, refugiindu-se într-o orbitoare singurătate, lăsîndu-ne impresia că miracolul îndelung așteptat de ea s-a săvîrșit: zgomotul epocii filtrat prin prezența amortizantă a Sașei Ghica se purifică neconștient pentru a se transforma într-o amplă frază muzicală — insinuantă precum sonata lui Vinteuil...

Tia Șerbănescu

Reprezentanți din județul Sibiu la Marea adunare de la Alba-Iulia.

Jos Băcanu?!

LA INCEPUT nu am înțeles ce se striga, apoi, venind mai aproape de coloană, am distins limpede, dar tot nu am crezut că aud bine. Cei din preajmă mi-au confirmat: se striga, într-adevăr, „jos Băcanu!”. asta reclamau, la un moment dat, manifestanții F.S.N. (o parte din ei, un grup măricel), impetuos revărșăți, după miting, pe șoseaua Aviatorilor.

Ciudadă revendicare, mi-am zis, tare ciudadă! O întrebare nu-mi da pace: cum să fie dat „jos” cineva care nu se află „sus”. De unde să fie coborît, de pe care treaptă, de pe care soclu al puterii devreme ce nu e suit pe nici unul? După cît știu, d. Petre Mihai Băcanu este ziarist și nimic mai mult — dar nici mai puțin! — și la publicația unde lucrează e investit cu funcția de șef de secție. Să nu mai fie d. Băcanu șef de secție, acest obiectiv să-l fi avut în vedere, prin acel „jos” clamat cu apîndere, manifestanții de pe șoseaua Aviatorilor? Îl voiau simplu redactor, îl voiau doar corector? Sau îl voiau și mai jos? Poate îl voiau jos de tot, adică în beciurile securității din Rahova, acolo unde oricum mai fusese și de unde — ce gafă! — l-a scos Revoluția în ziua de 22 decembrie 1989.

Dar poate merg totuși prea departe cu presupunerile mele privitoare la sensul acelui „jos!”. Poate că oamenii de bine care lansaseră lozinca în eter, în frumoasa după-

amiază de toamnă tîrzie, nu do-reau chiar trimiterea (retrimiterea) dlui Băcanu la închisoare, poate că voiau numai să i se ia condeul destabilizator. Cerință mai rezonabilă, nu-i așa? La rigoare, putem să o acceptăm. Omul irită prea multă lume cu dezvăluirile lui, încurcă, zăpăcește, destabilizează. Cum să nu se strige: „jos”! Nu, nu neapărat la pușcărie (deși...) dar să i se smulgă condeul, sau măcar să i se dea peste mină, ce mare lucru!

Mai există însă în lumea noastră și spirite învechite, printre care, vai, mă prenumăr, fixate la încredințarea că un adversar se cuvine să fie combătut cu aceleași arme și în același teren în care el se manifestă. O opinie scrisă a cuiva, credem noi, acești ruginiți, dacă o socotim falsă, neîntemeiată, inoportună sau cum o fi, o astfel de opinie este firesc să o respingem tot cu unelte scrise, și nu oricum ci venind cu argumentele noastre, cu probele noastre, cu documentele noastre, apte să le răstoarne pe ale celui-lalt, să le descalifice și să le expedieze în neant.

Prejudecăți, desigur, îmi dau seama, de care însă, mărturisesc, nu mă pot debarasa. De aici probabil și descumpănirea în care m-a aruncat acel „jos Băcanu!” al manifestanților de pe șoseaua Aviatorilor. Ciudadă, cu totul stranie doleanță, a cărei scandare ritmată încă îmi stăruie în auz.

G. Dimisianu

Din arhiva AL. T. STAMATIAD

O scrisoare de la C.D. Fortunescu

PROFESORUL craiovean Const. D. Fortunescu (1874—1965) este cunoscut în istoria culturii românești ca animator al vieții culturale literare din orașul banilor. Distins om de litere, autor de manuale școlare, fondator al prestigioasei reviste „Arhivele Olteniei” (1922—1943), „Officier d'Académie” (brevet decernat de Ministerul Instrucțiunii din Franța în 1926), director onorific al Arhivelor Statului din Craiova (de la înființare, 1931, pînă în 1933), secretar general al Ministerului Instrucțiunii Publice (sub ministeriatul lui N. Iorga — 1931), vicepreședinte al Uniunii scriitorilor olteni (1937), președinte al Cercului franco-roman din Craiova (1939), președinte al Asociației profesoriilor din Craiova și vicepreședinte al Societății culturale „Prietenii științei” din Craiova, C.D. Fortunescu a colaborat la: „Curierul Olteniei”, „Înainte”, „Năzuința”, „Oltenia”, „Opiniunea literară”, „Ramuri”, „Revista școlară” (1891), „Școala secundară” ș.a. A publicat, în colaborare, două neamuri oltenice: „Creștinii și Brădeștii Olteniei” și a elaborat o Istorie a Tiparului Tărilor Române (în manuscris la Biblioteca Academiei Române), o Bibliografie exhaustivă a „Arhivelor Olteniei” (în manuscris la Biblioteca Centrală de Stat) etc.

După cel de al doilea război mondial, omul de cultură Const. D. Fortunescu a fost marginalizat ca atîți intelectuali români de vază. Singurele oaze în atmosfera proletcultistă instaurată pe atunci erau întîlnirile cu alți intelectuali locali cu care puteai întreține o conversație cit de cit elevată, care să-ți aducă aminte de trecutele timpuri. Printre cei cu care C.D. Fortunescu mai putea schimba o vorbă, fără a se teme de urmări, era și epigramistul craiovean I.C. Popescu-Polyklet (1883—1962), magistrat, membru al Uniunii Scriitorilor (din 1946), traducător din Maupassant ș.a., colaborator la: „Convorbiri critice”, „Condeul”, „Carmen”, „Gorjanul”, „Jurnalul”, „Lucașfăul”, „Noua revistă română”, „Presă Olteniei”, „Ramuri”, „România Jună”, „Revista modernă”, „Revista idealistă”, „Românul literar”, „Sămănătorul”, „Secolul XX”, „Situația”, „Viitorul” etc., autor al mai multor volume de versuri (Viorele — 1904, Zări albastre — 1913, Amurg de toamnă — 1925) și de epigrame (La vale — 1913, Epigrame — 1932 și 1934 ș.a.) și al unei monografii: Cincinat Pavelescu (Omul și opera) — 1935.

Cu C. Polyklet discută în vara lui 1954 despre Al. T. Stamatiad și despre poezia acestuia (vezi Mihai Apostol, Alexandru T. Stamatiad — contribuții documentare, Anuarul Muzeului de Istorie și Arheologie — studii și cercetări III, Ploiești, 1986, p. 323), prilej ce după aceea să-i și scrie poetului „trîmbițelor de aur” și al „mărgăritarelor negre”. Această scrisoare re-

dactată de C.D. Fortunescu la vîrsta de 80 de ani, pe care o redăm în continuare, am vrut s-o publicăm alături de alte documente inedite anexate „contribuțiilor” amintite. Fostul C.C.E.S., de tristă amintire, nu a fost de acord. Aprecierea lui C.D. Fortunescu față de regimul comunist, instaurat cu „ajutor” sovietic, a fost cauza. Originalul scrisorii se păstrează de către Muzeul de Istorie și Arheologie Prahova, în Fondul Al. T. Stamatiad, sub numărul de inventar 2299/4. Documentul nefiind datat de expeditor, ne folosim de ștampila poștei: „Craiova, 6 iul. (ie) (19)54”.

Mihai Apostol

STIMATE DOMNULE STAMATIAD.

Ca să nu te miri prea mult că-ți scriu, după aproape zece ani de cînd nu ne-am văzut (ultima dată — dumneata o vei fi uitat — ne-am întîlnit în subsolul depozitului de cărți editate de Casa Școalelor) este că am vorbit de dumneata alaltăieri cu Popescu-Polyklet, care mi-a și dat adresa la care îți scriu. Eu îi citisem versuri din „Pe drumul Damascului” — pe care volum îl scotesc cel mai de preț din lucrările ce ai publicat — fiind în ele pură spiritualitate, iar nu meșteșugire poetică. De la Polyklet am aflat de știrea dumitale și m-am bucurat că te-ai ținut Dumnezeu în viață, în ciuda împrejurărilor vrăjmașe în care trăim.

Bietul Polyklet luptă cu mizeria și — ce e mai rău este că e cu totul demoralizat, într-o stare de deprimare neremoasă înaintată, neputîndu-și stăpîni plînsul. Eu am căutat să-l mai îmbărbătez și l-am încurajat să vindă mai des la mine, ca să-l mai injectez cu încurajări și speranțe. În acest sens, dacă dumneata îl ești prieten — cum mi-a spus dînsul — i-ai face o adevărată binefacere adresîndu-i cîteva rînduri de îmbărbătare.

Eu nu am mai fost în București de aproape zece ani. Am acolo atîția amici și oameni pe cari îi iubesc, și nu le mai știu de știre celor mai mulți. Iar celor din generația noastră li s-au rîrit tare rîndurile.

Eu fiind optimist, ca unul ce am absolută credință în Dumnezeu, sînt convins că ne așlăm în ajunul unor mari și fericite prefaceri pentru iubita noastră Românie. Iar (cu) aceste sentimente și cu această credință am putut și eu ajunge în acest al 80-lea an al vieții mele.

În altă ordine de idei, te rog a-mi spune dumneata — ca fiind în domeniul dumitale de preocupări — dacă știi de cine sînt versurile pe care ți le alătur în copie. O doamnă mi le-a arătat, tăiate dintr-o gazetă or(i) revistă — care de sigur nu pot fi de acum — întrebîndu-mă dacă le-am citit și de cine sînt scrise. Eu nu le-am mai citit, cu siguranță. Nu cumva le știi dumneata? În niciun caz ele nu pot fi de inspirație actuală!

Dorîndu-ți de la Dumnezeu sănătate, te rog să primești, iubite Domnule Stamatiad, cordiale salutări, cu alesele mele sentimente de prețuire.

C. D. FORTUNESCU
Craiova
Str. Negru-Vodă, 11

Ion IUGA

Gheața așteptării

Îți aud vocea
ca o inserare de argint
strigându-mă

telefonul tace
de la o vreme

în mine se ascunde o
tăinică teamă
îmi tremură mina și cuvintele
pe receptorul umed
de gheața așteptării

din vecini
aud prin zid furnicile roșii

Reflecție

Un obraz
un cutit
două tăieturi
pe fața luminii

un ochi
un cutit
o muchie
două tăieturi
pe văzul fintinii

o lamă
înfiptă-n obraz
o teapă
cât singeră ziua

Pe obrazul meu

Azi mi-a intrat pe fereastră
o carte în formă de pasăre
plutea pe o floare de mac
singerind

s-a așezat pe hirtia maculată de gând
ca un om sfârșit

azi mi-a intrat prin fereastră
o carte în formă de pasăre

pene plesnite de alicie
poemele curg
singerind

s-au așezat pe hirtia maculată de seară
pe obrazul meu
singerind

Semn de carte

Toamna își agată spinii
pe trupul meu ieșit din vară

fintina se adincește în chipul tău
sporește izvorul
cu marginile obosite de insetatele guri

își atiră în crengi păpușile
la uscat
mai poartă toamna ca niciodată
odoarce cu soldații desculți
pe mormuro din parcul public

terzie întâlnire între două oglinzi
mina mea -
semn de carte
presată de istorie

Asfalt oriental

Vieți tinere icoane de ingeri
mai respiră din asfalt singele scurs prin
pinza de seară de atâtea ori într-un an
Piata Universității tremurătoare
pădure de plopi și mina neagră
pindind după ușile închise
colinda unor ingeri cu refrenul
în tăcerea noastră refugiat

pe o poartă imaginată și-au scris
visul înnegrit de o mină neagră
și îngropat în aerul cald al iernii
ori în seceta unei peșteri
la mijloc de iunie

numai spinii cresc nedeslușit prin mătasea
zilei

pe minile copiilor singeră
singeră în tălpile desculte în Piața
Victoriei

spinii care și ascund obrazul pe Dealul
Mitropoliei

în cirpe orientale fără culoare

Prin umbra serii

Prin umbra serii
cuvinte fără chip
măcegăiesc în plătire ușoară
pină rămân pânjenii colorați
adunind în colțul drumului
măști obosite

prin cerul acesta mort zboară cuvinte
fără gând
prin aerul acesta coboară
fără să respire
palide confeți
prin spărtura ferestrei să mă caute

Am să rămân

Umbra sunetului
premerge veșmintul literei
semnul în urmă
vestitor de cuvinte
ca un profet plantează ferestre pe drum
să vină oameni ;
sapă fintini în rădăcina plopiilor
să cuprindă adevărul

aici am să rămân
unde zăpezile își așează filigranul
unde puritatea nu îngheață pe oglinda

se strecoară în riduri de argint
umblind insistent cu viața

când umbra sunetului
duce de mină arhanghelul rătăcitor

albă

1986

Desemn pe rouă

Când în nemarginea dorului
de tine mă sprijin
și-n clarul ochilor tăi
eu desenez un cimp inflorit
scriu din flori de cimp un vers
în acest peisaj care-ți ține locul și cîntă
pină-mi astimpără patima de tine
limpezindu-mă

când întrece orice măsură
dorul te descrie pe apa riului dor
lunec în căutarea ta
pe unde visul nîcîcînd nu încearcă

desemn pe rouă
dorul de tine îmi aprinde locul

limpezindu-mă

1987

Constanța

Rafturi de manuscrise
pe mozaic înroșit de-atâtea curmate vieți

vitrine în care marinori
își expun sărăcia din miini

hamali jucînd cărți
de noroc
cu mereu tinere indoliolate femei

seara ele vin îmbrăcate în negru
natură vie
să se risipească în întuneric

marea le sprijină parcă
stîlpi negri
exotici arbori fără coroană
ele sprijină portul

ce simple manuscrise
lunecă pe aceste mozaicuri spălate de vînt

1986

Copacul din geam

Vînt blind mingiie transparenta sticlei
rece biciuie aburita fereastră
martorul respirației mele copacul
numai el îmi vorbește
cu luna exilată în beznă

măreț învăluie grădina în april
asternut pină-n vară umbrele lui
își spală obrazul cînd plouă și imensa-i
umbrelă

vibrează pină-n rădăcini și ritmic
hrănește iarba cu umede oglinzi

vrăbii cîntezei chiar cenușii porumbei
se ascund în rămurișul lui și cîntă
copacul cînd zorii-l îmbracă-n argint -

parcă-mi cere cuvintele care-mi zac în
gît

bolnave de durere
tănuite cuvinte ca niște arme de foc
cu viața lor aminată de pe o zi pe alta

cu zilele părinților mei o crescut arborosul
din geam

păstrează urmele somnului a cinci generații
ori cînd
ostăzi arbitrii fără identitate îi hotărăsc
sfîrșitul

întră în grădina buldozare fără de lege
și-mi demolează mărturia umbrelor din
geam

copilăria cu numele familiei

fi-va miine viscol și-mi va sparge ferestrele
pustie casa viselor mele călărînd în pustiu
pe umerii arbitrilor fără identitate

Flacăra

Numai cu rouă hrînindu-se
vorbește cu Dumnezeu
copacul cel tinăr
zborul lui prin ochii riului
se face flacăra
și învăluie turba care luminează
fereastra către adînc

riul se revarsă prin grai
se subțiază în clape metalice
pină-i altar
copacului tinăr

umbra lui cutreieră singură
vorbește cu Dumnezeu

Arbore de piatră

li macină ploaia graiu-n rădăcină
fără saț ochi de nisip lucesc prin crăpături

cocoșii-n jur au pliscul prins în umbre
arpele ascunse-n vină

pietre prețioase în tănuitul fruct
adorm în cuiburi
mușcăte ceruri se risipesc
peste sămînța floare

înstrăinat de vînt Doamne cum arde
aproape-n cer
cu ochii-nvinși de lespezi

Pe Cimpia Turzii, în 1919

Alain Guillerrou despre DOINA lui Eminescu

CIND am publicat în 1977 în românește teza de doctorat la Sorbona a prof. Alain Guillerrou, șeful Secției de română a Universității din Paris, Geneva interioară a Poeziilor lui Eminescu, susținută și tipărită în 1963, am convenit cu Editura Junimea că textul integral al cărții va fi respectat așa cum l-am tradus (împreună cu Gabriel Pârvan-Pitești), fără nici o cenzură, condiție sine qua non a autorului francez, un vechi prieten al țării, culturii și limbii române. Însă în ultimul moment, din dispoziții superioare, capitolul consacrat în teză Doinel, celebrul testament politic și poetic al lui Eminescu din iunie 1883, a fost eliminat. Când prof. Alain Guillerrou a sosit la mine, în miez de noapte (6 oct. 1977), pentru a participa la Iași la lansarea cărții sale, carte apărută în Colecția reputată „Eminesciana” (sub îngrijirea competentă a lui Mihai Drăgan), și a constatat eliminarea capitolului respectiv, s-a supărat foarte tare („cum

vă permiteți să cenzurați un autor francez, prieten al vostru, care este un om liber și răspunde de cele scrise de el; nu am spus decît adevărul istoric și literar”), încît abia Ambasada franceză l-a înduplecat să nu plece acasă, ci să fie la Iași, unde apoi a vorbit în română la lansarea cărții sale, fiind foarte aplaudat.

Deci capitolul care urmează este în română inedit, absent din volumul tipărit de noi în 1977, o carte de referință asupra creativității eminesciene. Acum abia cititorul interesat îl va putea reintegra în Geneva interioară a Poeziilor lui Eminescu, acolo unde îi este locul, imediat după capitolul consacrat Luceafărului, p. 391, înaintea lui Sădus amorul. Sper că voi putea repăși cartea, demult epuizată, a lui Guillerrou, indispensabilă cunoașterii lui Eminescu, carte din care nu va mai lipsi capitolul consacrat Doinel.

Gh. Bulgăr

ISTORIA poeziei Doina e legată de episoadele patetice care au marcat deopotrivă viața personală a lui Eminescu și pe cea a României. Mai mult, geneza Doinel se inserează între două date semnificative: prima, 1878, e aceea a Tratatului de la Berlin, prin care România câștiga independența, dar trebuia să cedeze puternicului aliat Rusia partea cea mai mare a unei provincii situate în nord-estul țării, între Prut și Nistru, Basarabia. A doua dată: 5/17 iunie 1883 e aceea a organizării serbării de la Iași pentru inaugurarea, în prezența suveranilor, a statuii lui Ștefan cel Mare, opera sculptorului francez Fremiet. Eminescu trebuia să citească acolo Doina. Dar el nici nu a asistat la ceremonie, s-a refugiat într-un birt, dînd o explicație bizară acestui comportament straniu: i-a fost teamă de a nu avea în public o ieșire nepotrivită. Totuși el citi Doina la o ședință solemnă a Junimii în Iași și fu aplaudat cu entuziasm. Dar puțin timp după aceea, întors la București, el dădu semne grave de alienație mentală, încît se poate spune că ceremonia de la Iași indică sfîrșitul vieții lucide a acestui om de 33 de ani, condamnat la o lentă agonie spiritală.

Prima ciornă a Doinel, care datează după Perpessicius, din 1878, e contemporană cu anexarea Basarabiei de ruși, iar ultima, care figurează în manuscrisul 2262, 209—210, e foarte probabil o copie făcută în 1883, special pentru o lectură publică. Între aceste două date limită, poezia a cunoscut un număr anumit de modificări, dar important de notat e faptul că de la început cele două elemente esențiale ale temei: furia contra invadatorilor și chemarea lui Ștefan cel Mare apar strîns împletite

între ele, încît putem considera ceva cu totul remarcabil faptul că Eminescu, invitat să citească o poezie la Iași în 1883, cînd se inaugura o statuie a lui Ștefan cel Mare, a găsit printre notele sale șapte sau opt redactări ale aceluiași text, început cu cinci ani mai înainte, consacrat de pe atunci, în partea lui finală, evocării prințului moldovean, înmormîntat la Putna.

Observăm în acest prim manuscris 2276,28—30 că Eminescu folosește în general un procedeu cvasisistematic, ce constă în plasarea la capătul versului a unui nume, luat din geografia românească, dîndu-i acestui nume în versul următor o rimă mai mult sau mai puțin bogată. Astfel, în vv 1—2 găsim Tisăz rimînd cu plînge-mi-să, în vv. 11—12: Cornu Luncii cu pruncii și în vv. 30 și 31 Abrud cu aud. Alt procedeu: denunțarea, citînd numele lor cu insistență ostilă, a invadatorilor:

Din Hotin și pin' la mare
Stăpînesc urdii tatare
Și tatare și calmuze.

În versiunea definitivă nu va mai fi vorba decît de dușmani în general, fiind semnalat unul singur: muscalii. De notat, de asemenea, în această primă ciornă că invocarea lui Ștefan cel Mare e nuanțată cu un fel de naivitate, ironie, cicăleală țărănească, în acord, în general, cu factura de tip popular imprimată de Eminescu bucății sale. Astfel, poetul cere lui Ștefan cel Mare să-și părăsească, fără teamă, mormîntul de la Putna:

Locul gropilor
Dă-l pe seama popilor,
Clopotele să le tragă
Și să cînte ziua-ntreagă.

acut de insecuritate. Nimeni nu trebuia să mai fie sigur de nimic. Vinovăția a fost savant inoculată în conștiința fiecăruia, ca stare de spirit normală. De la țiganul gunoier, temător că altul îi poate lua locul, dacă nu-și ține gura, pentru a se bucura de privilegiul găsirii cine știe cărui obiect de oarecare utilitate în pubele și pină la membrul Comitetului Politic Executiv, obsedat de urechea indiscretă și savantă a „tovarășci”, nimeni nu s-a mai simțit la adăpost. Începînd cu inși membrii Securității, bineînțeles. Cum cea mai mare parte a timpului lor era ocupată de citirea sau redactarea unor delatțiuni scrise, își puteau ușor închipui cite hirtii de acest fel circula pe seama fiecărui membru al confreriei, hirtii redactate de colegi, de superiori sau de subordonați. Turbătorii generalizată la nivelul întregii țări își avea, în instituția care o organizase, laboratorul experimental dotat cu tehnică de vîrf.

Nu e nici o mirare că semantica termenului s-a deformat în asemenea măsură, încît doar la auzul cuvîntului care ar fi trebuit să evoce siguranță, liniște și ocrotire, orice român normal intra în alertă, simțînd răcori pe șira spinării.

Fonetica însăși a fost antrenată. La cel mai înalt nivel, cuvîntul era pronunțat securitate sau sicoritate. Mult stimatul și iubitul, din înălțimea celor

Ironie și naivitate în această apoteoză:

Ștefane, mîria ta,
Nu tăcea ca peștele.

Această formulă, prea apăsată, dispare în a doua ciornă, ms. 2276, 43—44—42 v, aproape contemporană cu precedentă, dar amplificată. Ea are 57 de versuri, în loc de 33. O nouă dezvoltare anunțată de v. 10 din ultima ciornă:

Săracă țară săracă

Poetul arată ce nenorociri s-au abătut asupra pămînturilor românești, punînd, în parte, pe seama drumului de fier avalanșa de străini:

De la Turnu-n Dorohol
Curg străinii în puhoi
Și cum vin cu drum de fier
Toate cîntecele pier.

Chemarea lui Ștefan cel Mare se îmbogățește. Prințul va suna de trei ori din corn pentru a aduna mai întîi Moldova toată, apoi pentru a chema pădurea în ajutor și, în fine, pentru a nimici pe dușman. Cit despre călugării de la Putna, popii, Eminescu îi tratează cu vorbe de duh: Ștefan să-i lase cu metaniile lor, cu rugile lor... Apare acum personajul arhimandritului:

Las' arhimandritului
Toată grija schitului,

care nu poate trezi nici chiar un suris de ironie. Mai mult, ocupațiile pioase ale popilor capătă un sens, orientîndu-se către o certă utilitate:

Să-ți ajute Dumnezeu
Ca să mintui neamul tău.

Mai tîrziu, în loc de: „Să-ți ajute Dumnezeu”, vom citi:

Doar s-a-nădura Dumnezeu
Ca să-ți mintui neamul tău!

notă atenuată, dar în care se afirmă aceeași grijă de a colora grav un detaliu simplu, pitoresc la origine.

Versiunea următoare, 2278, 117 (—116v) —118, 44—43 v, apare ca o retractare față de precedentă, în privința invocării lui Ștefan cel Mare. Dominitorul nici nu e numit. În schimb, se insistă asupra nefericirii poporului român, mai ales prin folosirea repetată a adjectivului sărac, care apare rimînd pentru prima dată în forma articulată săracul — și într-un fel foarte amplu — cu racul. În realitate, această versiune abundă în jocuri de cuvinte de acest fel. Eminescu se amuză, am zice, să găsească pentru numele geografice românești rime curioase ca: Vatra Dornii și cornii, Criș și luminii, Dorohoi și puhoi, Arad și vad.

Începînd cu manuscrisul 2262, 211v—211, care datează din 1880 aproximativ, poezia se organizează mai strîns și-l vedem pe Eminescu pregătind prin două intervale de alb o distribuie echilibrată a temelor alese: invazia străină, mizeria românilor, chemarea lui Ștefan

cel Mare. Acest efort se afirmă în versiunea următoare: manuscrisul 2260, 192—179—180—203, din 1881—1882, unde apar încă trei strofe de lungime inegală, care încep toate cu invocarea lui Ștefan cel Mare. Dar prima și a doua temă sînt tratate în același ansamblu strofic, iar al treilea grup de versuri nu e decît reluarea amplificată a imprecățiilor conținute deja în versiunea 2276, 117—118, în versurile 42—44. Dintr-o dată invocarea patetică a Domnitorului Ștefan își pierde vigoarea. Ea nu mai are puterea de rezonanță pe care i-o dădea poziția finală, iar bucată se termină cu reluarea versului

Săracă țară săracă

care pare un artificiu.

Versiunea 2262, 209—210, ultima în manuscrisele păstrate, e foarte aproape, — cu excepția unor detalii de grafie, — de versiunea definitivă. După Perpessicius, e vorba probabil, cum am spus, de o copie făcută pentru o lectură publică: scrisul, calitatea hirtiei, absența punctuației pledează, se pare, în acest sens. Oricum ar fi, textul însuși e într-adevăr marcat, în raport cu precedentele, printr-un efort evident către mai multă sobrietate și discreție. De exemplu, — în loc de versurile:

Iară grija gropilor
Dă-o-n sama popilor,

care apar aproximativ în această formă încă de la începutul variantei întîi și care trădează o nuanță, dacă nu de lipsă de respect, cel puțin de dezinvoltură, citim acum:

Lasă grija sfinților
În sama părinților.

Aceste cuvinte, care colorează grav aluzia la clopotele trase zi și noapte de călugări pentru a căpața ajutorul lui Dumnezeu, sînt din nou în rimă. S-ar spune că Eminescu le-a inserat, dacă nu expres, cel puțin influențat de anunțul că o ceremonie în cinstea lui Ștefan cel Mare avea să se desfășoare curînd în capitala Moldovei.

Într-adevăr, această ceremonie fusese întîi fixată pentru Crăciunul anului 1882. Eminescu, care în tinerete organizase — cu cit entuziasm! — Sărbătoarea de la Putna, nu putea rămîne indiferent față de știrea că amintirea Domnitorului va fi curînd glorificată în orașul în care gîndise atîtea proiecte lirice sau dramatice întru gloria lui Ștefan cel Mare. Manuscrisele colaterale, pe care Perpessicius le publică în anexă (vol. III, p. 21—23), aduc o probă elocventă despre această intenție, despre această preocupare a lui Eminescu. Vom reține, la fel de semnificativ, efortul său pentru a definitivă, eliminînd notele prea anecdotice, aluziile prea violente și populare, dacă nu triviale, un text încercat în cinci ani, pradă stupefacției și revoltei cauzate de anexarea de către muscali a unui pămînt pe care Ștefan cel Mare îl străbătuse, fiind comandant de război, patru secole mai înainte, de la Hotin pin' la Mare.

MIC DICȚIONAR

SECURITATE. Banala combinație de sunete s-a încărcat la noi cu atîtea conotații suprapuse, încît conceptul și fonetica acestui termen nu vor mai fi niciodată, în limba română, inocente. Ca și în cazul lui gulag, Stasi, NKVD sau Tonton Macoute, vinovăția s-a mîncat substanța, transformîndu-i în ceva cu totul opus „cuvîntului” (instrument neutru ori benefic de umanizare), într-un „anti-cuvînt”. Doctrinile structuraliste franceze ale anilor '70 ar fi putut găsi în el ilustrarea teoriilor lor privind mecanismul complex al producerii de sens.

Începînd cu etimologia. Înainte de război, cuvîntul românesc mai vechi siguranță denumea serviciile secrete ale statului, destinate ocrotirii „siguranței” cetățeanului; create pentru apărarea nu a siguranței cetățeanului, ci a sistemului politic, noile servicii secrete s-au numit securitate. Sinonimie doar aparentă: fugind de termenul siguranță, noua securitate a apelat la un neologism înglobant și universal. În securitatea statului și a regiunii se topea complet siguranța fiecăruia, se dizolva siguranța individuală.

Conștiința vinovată este atrasă de antonimie ca de un magnet. Așa încît, împinsă — fără să-și dea seama — și de propria-i titulatură, instituția s-a consacrat unul singur scop: crearea sentimentului universal, permanent și

ipotecate patru clase primare, posedă pudibonderia fermă a mitocanului semianalfabet: nu admitea în rupa capului ca un termen pentru el sacru, deoarece denumea cea mai necesară instituție, să cuprîndă în corpul lui fonetic — fie și subreptic — cuvîntul cur. Adică strămoșescul culus ciceronian. Ar fi fost curată blasfemie! Așa că securitatea a devenit securitate din motive de igienă socială. Jacques Derrida, propunînd a sa „écriture de la différence”, întîlnia aici exemplul providențial, dacă semantici-anul francez ar fi fost la curent cu limba și cu politica românească.

Despre istoria cuvîntului — ce să mai spunem? Realitatea instaurată în România de poliția secretă cu nume celebru s-a dovedit atît de sesizantă și de originală, încît termenul securitate a avut drept de export. Cum incredibilul cuprins între granițele țării noastre nu avea nicăieri egal, numele instituției care îl patronase nici nu s-a mai tradus. Ar fi fost inutil. La ora actuală, securitatea circula cu drept de cetate în toate limbile europene; imediat ce citește la securitate, the securitate ori die Securitate, cititorul străin e perfect informat.

De aceea, interesantul interviu pe care Emanuel Valeriu i l-a luat la televiziune profesorului Măgureanu, actualului director al Serviciului Român de Informații, și-ar fi avut locul

potrivit mai degrabă la emisiunea „Limba noastră” pe teme de etimologie. Atît întrebările, cit și răspunsurile ce formau acel memorabil text puteau servi ca ilustrare magistrală a discursului basat pe arte limbeli, a simțului și a subînțelesului. Se întrebă de ce, se răspundea ponderat, evaluîndu-se cu eleganță prezările importante și esteticele vulgare. Pe scurt, un discurs făcut pentru delectarea intelectualului ascuns în fiecare dintre noi. Nu se măsurăm, prin urmare, că viciul s-a terit să-l pună interloco pe cel al curiozității pertinente: „Cui dădea membrii actualului Serviciu Secret de Informații au fost membrii ori colaboratori ai vechii Securități?”. Răspunsul probabil: „Nu”. Ar fi fost, trebuie să recunoaștem, o replică prea brutală și — cum să spun? — îndecentă într-un interviu despre deosebită subtilitate și simț. Așadar, etimologian din noi a rămas conștientul lui Emanuel Valeriu pentru discurs.

Concluzia nu poate fi decât tot de natură lingvistică. Dacă vorrea citi Securitatea nu va fi deosebit mîndru o amintire, se vor putea ruga de greu siguranța. Mai ales pe cea de sine.

Mihai Zomfir

Comedia literaturii (II)

AM ÎNCHEIAT cronică de săptămâna trecută afirmând că trama epică n-are însemnătate, luată în ea însăși, în *Levantul* Cartea românească, 1990) lui Mircea Cărtărescu, dar că poetul construiește pe temelie ei niște mirifice palate. Ar trebui să ne punem, înainte de a pătrunde în ele, întrebarea de ce o astfel de epopee este număidecât comică. *Figaniada*, și *Don Quijote* sunt prieri esențialmente comice. Nu însăși *Cantos*-urile lui Pound, deși cel din urmă dintre ele este o reluare a *Odiseii*. Prin intertextualitate se produce mai întâi o recuperare a textului anterior mai mult în materialitatea decît în aceea a lui. De aceea intertextualitatea privilegiază pastişa (pe care vechea teorie literară o desconsidera) în detrimentul parodiei și al altor procedee de acces înainte. În al doilea rînd, intertextualitatea tinde nu doar să suspende referențial, cum se petrec lucrurile în orice operă de imaginație, ci să-l substituie printr-unul care este însăși tradiția literară anterioară. Așa cum s-a văzut ea în texte. Pound intuise aceste raporturi. Dar el scria într-un moment în care intoleranța modernă făcea ca textul cultural anterior să fie cu grijă arnut printr-o sită cu găuri foarte mici și care nu lăsa să treacă decît ceea ce convenea spiritului nou și dominant. De aici o atitudine intrucitivă rigidă față de trecut, pe care o regăsim și la avangardiști cînd recitesc pe autrăamont și în general în întreaga literatură recuperatoare a modernilor. În tipa în care textul anterior nu mai este convocat doar din nevoia de a motiva ideologic textul actual, ci și din pură plăcere, atitudinea poetilor se schimbă. Limbajul, figurile de stil, copii și procedeele înaintașilor lor îi selectează și-i îndeamnă la o lectură greabilă, lipsită de parti-pris și chiar de pragmatismul modernist. Rezultatul unei perspective de lectură este exact acela de la Budai Deleanu aflat în fața poeziei antice, renaștiste sau bapoe de dinainte: o rescriere din unghi ludic. Jocul de-a literatura pare mai important lui Cărtărescu însuși decît orice altceva. El este un autor conștient de procedeele întrebuintate. În acest punct postmodernismul corectează modernismul: este mai puțin pretențios, își ia bunul său de este tot și știe să se bucure fără șoșăire.

Iată un exemplu potrivit pentru această idee. În cîntul al cincilea al *Levantului*, ajunși la Hosna, pirații se luptă deodată priviți din nouri de un ochi „străveziu, căprui, întort”, pe care „cred al lui Dumnezeu și cad toți în nenunchi de spaimă.”

Ochiul este, de fapt, al Auctorelui, care însă știe de principiul lui Heisenberg și, cum nu vrea să influențeze lumea pe care o ticluiește, închide ochiul

la vreme. Această prezentă auctorială este recurentă în *Levant*. La sfîrșitul fiecărui cînt, de obicei, dar nu numai acolo, Auctorele cuvîntează în nume propriu, comentînd textul. Aceste comentarii sînt absolut savuroase și mi-au amintit de acelea din romanele lui Paul Georgescu („Dar, efendi narator, / Cam grăbiși cu diegesis și te luă gura-nainte”). Ele joacă diferite roluri în text. De regulă, anticîncează acțiunea: „Năzăriri de suflet nobil. Manoile, cum te plîng! / În poema mea bizară ai pornit cu pasul sting / Mi-e să nu îți perzi simțirea dac-ai ști ce se urmează, / Dac-ai vede că periplu-ți nu-i decît o anabază, / Dac-ai afla că soarta-ți e doar una de papir”. Auctorele se distrează pe seama creatorilor lui de hîrtie, cu alte cuvinte, minunându-le după plac. Astfel de intervenții sînt nenumărate și una dintre ele („Mășiniști, la manivelă! Derulați un alt decor!”) îl face pe Cărtărescu însuși să se refere la Fellini și la filmul *E la nave va* unde planul fictiv și acela tehnic interferă voit. Dar nu e numai o voce auctorială care comentează: în cîntul IX, Auctorele intră pe scenă în carne și oase, fiind prezentat personajelor de către Manoil, și însoțindu-l pînă la capăt în aventură. Cîntul final ni-l arată scriindu-și epopeea, într-un apartament friguros de bloc, și primind vizita inopinată a personajelor, care sumă pur și simplu la ușă și pe care le tratează cu vin de Jidvei. Acest procedeu li era cunoscut lui Cervantes, ca și lui Budai Deleanu, maestrul în a multiplica unghiul de abordare a textului și interpretării. Cartea se naște din carte și se pierde în carte. Motivul bourgeois (alt autor evocat în *Levant*) al înfîntării textului apare explicit în final, unde, după ce Auctorele spune adio cititorului, îl vedem pe Manoil scoțînd din raft o carte pe coperta căreia scrie *Levantul* și citind din ea un pasaj în care se spune că Manoil trage din raft o carte pe coperta căreia scrie *Levantul* și așa la nesfîrșit.

ACEASTĂ includere a Auctorelui în lumea ficțiunii, care-i oferă posibilitatea să o vadă deopotrîvă din afară și din interior (el zice cu haz: „M-ășteptam ca dinăuntru lumea asta să să vadă / Nurnai găuri, să nu fie decît poleieli, pomadă, / Greutate și culoare să nu aivă nicicum, / Fiind doar numai cogitare, Doar caprî și doar perfum”, dar nu e așa: „Totul e real în visu-mi ca și lumea d-unde vin. / Ce descriu are ființă și respiră pe deplin”) reprezintă prima sursă a comicului textual. Al doilea procedeu, la fel de frecvent, este intertextualitatea. Ca și O seară la operă din *Poemele de amor*, *Levantul* conține numeroase texte anterioare, dar dacă acolo acestea erau exclusiv erotice (în așa fel încît puteam considera că O

seară este o poezie de dragoste concepută ca o istorie în versuri a poeziei românești de dragoste), în *Levantul* avem o veritabilă istorie a poeziei românești inclusă în trama epopeii. Comicul rezultă din virtuozitatea stilistică: de la citat la pastişă și parodie, toate procedeele sînt folosite. Se poate afirma că principalele episoade (în sensul aristotelic) ale epopeii lui Cărtărescu nu sînt nici epice, nici descriptive, ci lirice, în măsura în care poetul face din digresiune și din momentele paralele un prilej de a rescrie întreaga poezie românească anterioară. Cînd facem cunoștință cu Manoil, pe caic, îl citim și *Elegia la mormîntul din străbuni*, în stil Cirlova — Asachi. La masa oferită de Iaurta, Gheorghii știrbuș cîntă o romanță de stil Alecu Văcărescu-Conachi. În scrisoarea lui, Iancu Aricescu pune și o fabulă, relatarea în plus cum i-a fost cenzurată. Acest motiv al cenzurii este repetat în varianta lăsată la o parte a celui de al unsprezecelea cînt din epopee, pe care o găsim într-o anexă. În cîntul IV avem o *subade* și o *baladă* medievală care i-a plăcut enorm lui Ion Bogdan Leter, ca și mie, de altfel, doar că stilul mi s-a părut mai curînd acela al lui Poe decît al cerchiștilor sibiieni. Asachi e încă o dată prezent într-un sonet despre mongolier. Despre Bolintineanu și Byron, am vorbit deja. Apogeul intertextualității, dacă îl pot numi așa, este în cîntul VII, unde Manoil și ceilalți sînt conduși de o năucă într-o peșteră (numul dactilic din *Mihnea* și baba la o câmpă locală trohaicului; de 15—16 silabe din *Scrisorile eminesciene*, care e în general ritmul epopeii lui Cărtărescu) și acolo o fee nudă îl întinde poetului pelerin un glob de cristal. „Poate că scrieși *Levantul* ca să afli globul ăsta”, comentează Auctorele. Privind în cristalul globului, Manoil are viziunea fabuloasă a poeziei naționale, sub forma unui șir de ermiți care recită versuri în manierele succesive ale lui Eminescu, Argezi, Barbu, Băcovia, Blaga, Nichita Stănescu și... Cărtărescu. Versurile în stilul ultimului nu sînt aite decît cele din debutul epopeii. Cunoșteam din alte locuri dexteritatea poetului: în a scrie la mînă și de. Ea acționează în *Levantul* perfecțiunea.

Al treilea procedeu important (și născător totodată de comic) este stăpînirea mai multor registre ale limbii: jocul lingvistic ca atare. *Levantul* e redactat într-o limbă inventată. Ea poate părea aceea a poeziei pașoptiste (mai precis, a lui Bolintineanu din *Conrad*), dar asta este o iluzie. Cunoșcător al cuvintelor aflate în uzul poetic acum o sută și cincizeci de ani, Cărtărescu nu le fetishează. În fapt, limba *Levantului* are mai multe suraturi și poetul sare din unul în altul, provocînd în felul acesta energia atomică a poemului său. Există, pe lângă cuvintele poetice de

epocă, multe cuvinte recente (neologisme englezești ca *story* sau cuvinte din vocabularul poetic modern, ca *diegesis*) sau unele pur și simplu create de Cărtărescu. Nici arhaic, nici neologistic, *Levantul* are un parfum muntelesc evident, rod al fonologiei zonale. Toate invențiile lingvistice, de altfel, cînd sînt savuroase, par la noi muntești, și nu în ultimul rînd din cauza licențelor, resimțite ca abateri de la norma literară. Stratul popular (și mahalagesc) nu e nici el absent. Nastratin Hogeia apare în poem ca să recite versuri în maniera lui Pann iar țiganii lui Zotalis pastişează pe Budai-Deleanu. Este un fel de pastişă de gradul al doilea.

Ion Bogdan Leter a atras atenția asupra eminescianismului profund al acestei epopei. Trebuie spus că Eminescu este cel mai des prezent prin citare directă de versuri și mai rar prin pastişă. Eminescianismul adevărat este unul de viziune asupra universului și reprezentă, de nu greșesc, contraponderea principală la comic. Probabil că singurele pasaje care nu sînt comice din *Levantul* sînt acelea unde se percepe nota eminesciană. Am să inchei cu un exemplu, în care eminescianismul de temă și de atmosferă are totuși, în final, un contrapunct comic:

Manoil dăchise ochii: pînă la briu
el stă-nre lotuși
Intr-un iaz ce unda verde-i
scinteiază străveziu.
Sori sunt trei în crucea boltei:
galbin, frez, liliachiu,
Intreite decî aruncă umbre
toate ce se vede.
Manoil ieși pe malul tăului
cu unda verde...
Șerpi cu creste de gîină
cîntă-n lanul de porumb.
Fauni nalți de nici o palmă
două flaute-au la gură
Nimfelor cu zeci de țite să le dea
șuierătură,
Iar la riul cu dantură loc de punte
triumfală
Ține luna, o felle fragedă
de portocală.
Toate curg, să schimbă toate
pe măsură ce se-ncheagă!
Peștele devine soare, soarele devine
fragă,
Umbra, iată, să desprinde de pămînt
și prinde singe.
Iar ce aruncasă umbră-n cioburi
licurind să strînge,
Fiecare ciob crescîndu-i aripe
dă libelull.
Manoil înaintează pînre moi
glomerul
Al copacilor ce-ndată ei să schimbă
în fâmei.
Toate îl imbie linezei, da-nre
pulpele de sticl
Ele n-au nimic, doar peatra
lustruită ca de ape:
Cînd să-niore, pe două fese
dăschid ele două pleoape.

Se poate scrie la nesfîrșit despre *Levantul*, poem excepțional, în toate privințele, în același timp distractiv și instructiv, poeticesc și profund, de un mare lirism care întinde pe dedesubt epicul și tehnicește impecabil, colorat și repertoriu de figuri literare, poezie și istorie a poeziei românești, literatură foarte serioasă și comedie a literaturii.

PREPELEAC DOI

Împărăteasa decide

S-AR PUTEA ca Vitman, luînd comanda supremă, să fi cîștigat pînă la urmă confuza bătălie de la Stănilești. El întărise frontul principal de luptă cu soldații din ultima linie, în locul acestora punîndu-i pe moldoveni și cazaci. Și așa era socoteala lui (a lui Vitman), să facă să să rumpă moscalii de la un loc, rîndurile cele mai groase, și să de năvălă asupra mîteredzului turcescu și să-l încungiere, iar rîndurile cele mai supțiri (ariergarda) să aperse, de ar năvăli asupra carălor niscailva călărime turcescă. Breșă, încercuire, pungă, inamicii căzînd prizonieri, — care ar mai fi scăpat. Sistemul de luptă al *Wehrmachtului* începînd cu septembrie 1939...

Pesemne că acest general neamț avea multă personalitate, fiindcă țarul, după ce-l dăduse comanda, se ținea scal de el, „să vadă ce-a face”. Și nu ca să-l controleze, ci ca să mai învețe ceva din arta războiului. Acest Gigant avea unele slăbiciuni: să asculte, să vadă, să deprindă de la alții, să ție seama de sfaturile celor din jur, cînd ele se impuneau prin logică și bun simț. Doamne, de ce ne dăduseși nouă șef pe piticul intrațabil și atotștiutor!... Ofensiva este dezlănțuită. Țarul merge în frunte. Văzînd un locotenent care umbra ferîndu-se, îl străpunge cu spada. Nu atît din cruzime, cît spre a da un exemplu în acest moment decisiv al luptei. Cuprîns de elan, se avîntă înaintea frontului îmbărbătîndu-și soldații. Strigă la ei să fie gata pentru ciocnirea fi-

nală. Tipă și la grenadiri să arunce cumbarele în ieniceri. N-a spus Vitman? Dacă ienicerii dău înapoi, toată turcimea va fugi. Și Vitman știe ce spune, s-a bătut ceva cu turcii. Inamicul dă îndărăt. Încercă să reînte în redute. Unii și cărau înapoi puscile grele. Panica se întinde, clipa triumfului se apropie, urmează asaltul final... Cînd, ce spusel rîndul trecut: ghiuleaua vrăjmașă șuieră prin văzduh, se apropie făcînd aerul să fiarbă și-l lovește direct „pre acel ghegeneral”, adică pe Vitman, ce cade mort la pămînt. Cade și generalul rus Volcovsch. O „încercă” — baloneta — îl trece prin „chept” și-l lese „pre suptu suoară”. Dar are noroc, nu moare: îngrijit, se tîmăduiește. Singe însă, mult singe vărsat, o baie de singe!... Împăratului i se face rău. Și văzuse și vărsase, chiar, cu mina sa, deștul singe la viața lui. Amejîi de mișă, se îndreaptă sovîind spre cort unde împărăteasa îl udă „cu niste apă”. Il mingile, îi vorbește și bărbatul încet-încet își revine. Muscalii însă își pierd capul. Renunță la asalt, nu mai trag și bat în retragere. Turcii, istoviti, nu profită de această retragere și înce-tează și ei focul. Atunci intervine Vizirul. El dă ordin să înceapă ofensiva ienicerii, detașamentele de elită. Călărății își jucau cail în friu așteptînd semnalul pentru năvălă. E bună călărimea, dar fără ieniceri nu se poate. Aceștia, lucru rar pentru falma lor de războinici de o disciplină fanatică, se împotrivesc ordinului. De-

geaba li prelucrează zapcii. El s-au săturat de război. Și-apoi Vizirul e clar că vrea să-i piardă. Are ce are cu ei. Că nu era mult acum, de-ar fi năvălit moscalii... nici un ieniceriu nu ar fi rămas. Argument puternic: după ce că abea scăpaseră, fiind lăsați descoperiți, — ba chiar cu intenția de a fi sacrificați, — acum tot la ei vin, să mai intre încă o dată în foc. Nu, ienicerii refuză să se mai bată. Ce mai bine să facă pace, după cumu-l porunca împăratului, că noi am perit mai bine de gimătate, și cîți și am scăpat sîntem toți rânți, și n-om mai merge... Un fel de grup pentru democratizarea corpului ieniceresc.

TEMÎNDU-SE de revolta ienicerilor și văzînd că rușii opun o dirză rezistență, Vizirul începe să se gîndească la pace, să nu greșescă mai rău. Îl trimite pe Cerchez Mehmet pașa la țarul rușilor, pentru tratative. Atunce au stăut de imbe părțile armeele de a se mai batere. Frază de mare efect, plus infinitivul latin de la urmă. De a se mai batere!... Din cînd în cînd, n-ar strica să scăpăm și noi din mină verbul, lăsîndu-l să sune. Generalii, în cap cu Șeremet, precum și sfetnicii mai mari se bucură la ideea păcii. Li se urise de războale. Dar mai întii trebuia convins împăratul. Împărăteasa, femele bună și simțitoare, era și ea de partea păcii. Numai generalii nemți, — că nu fusese numai Vitman — susțineau sus și tare să se continue ostilitățile, turcii ar fi fost la un pas de înfrîngere. Mai era apoi și dascălul, profesorul țarului, care și el cerea continuarea războiului, acuzîndu-l de moliciune pe cei ce volau să încheie o înțelegere cu păgînii. Dimi-

trie Cantemir, cu boerii săi, bineînțeles, erau și ei contra păcii, de frică să nu fie jertfiți. Se duc la dascălul împăratului, se roagă de el să se țină tare, să-l convingă pe împărat să meargă înainte, țarul ezita, nu știa ce să facă... Femeile, se știe, au ultimul cuvînt. Împărăteasa își impune voînța. Oricît se străduiseră generalii muscali, dregători și cellalți, n-au putut, — că sta împărăteasa virtos să facă pace. Poate, ... poate că uneori, — numai uneori, — nu-i bine să ție seamă de părerea femeilor. Zic așa. Sentimentele, oricît de generoase, pot incurca sau rata deciziile importante.

Petru cel Mare alege trei soli și îl trimite la turci. Pe ministrul Șefer, pe fiul lui Șeremet și pe Sava Rogojenschi, prietenul nostru, care împărțise o groază de bani moldovenilor, dîndu-le și lefuri, spre a-i cîștiga, adică invers, — am mai zis — de cum procedase la noi, după 23 August 1944, procurorul Andrei Ianuarevici Vișinschi, trîntînd furios ușa palatului regal și făcînd să cadă din tavan relicva aceea funestă, bucata de tencuială...

Ajung trimiși la Vizir... Împăratul (cică) nu-i cu oastea. Numai Șeremet este. Vizirul zimbea în barbă. Să le dea despăgubiri, după prădăciunile tătarilor, cum fusese vorba mai înainte. Să le dea și Dunărea hotăr, așa cum le propuseră anterior printr-un sol al lui Brîncoveanu, îndemnat de turci... Vizirul ride acum de-a binelea. Una a fost atunci, alta e acum... Acum eu cer de la voi, nu voi de la mine, — socoteala, într-adevăr, se schimbă, turcul dînd dovadă de mai multă finețe...

Constantin Țoiu

Noica despre literatură

LA SOLICITAREA lui Constantin Noica, Mircea Handoca a început încă din anul 1982-1983 să cerceteze diferite publicații dinaintea războiului pentru a identifica și transcrie articolele filosofului. Apoi, pe cont propriu, a consultat și perioade postbelice. Rezultatul acestei investigații de anvergură nu este oferit acum sub forma unui volum, *Istoricitate și eternitate*, apărut în colecția „Capricorn”. Articolele — preluate din „Convorbiri literare”, „Credința”, „Cronica”, „Litera”, „Manuscriptum”, „Ramuri”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Săptămâna”, „Steaua”, „Tribuna”, „Universul literar”, „Viața românească” și „Verneea” — se referă, în marea lor majoritate, la literatură. Există două texte consacrate lui Dimitrie Cantemir, unul — lui B. P. Hasdeu, trei — lui Titu Maiorescu, patru lui Mihai Eminescu, șapte — lui Lucian Blaga, zece — lui Mircea Eliade. În sume figurează, de asemenea, opt articole cu caracter teoretic, dintre care se remarcă *Ce e etern și ce e istoric în cultura românească* și *Giuduri despre esența poeziei*.

S-a mai observat faptul că filosoful nu s-a ocupat decât tangențial de literatură. La aceasta am putea adăuga aprecierea că față de literatură a avut o atitudine contradictorie. Pe de o parte, a considerat-o o formă supremă de cunoaștere, o sinteză de cultură, o tehnică magică de mișcare spirituală. Pe de altă parte, a privit-o cu o superioritate amuzantă, ca un matcă care urmărește jocul unor copii. În volumul pe care îl avem acum în vedere există numeroase dovezi ale acestei priviri de sus. Iată cum sînt tratați

Constantin Noica, *Istoricitate și eternitate*. Repere pentru o istorie a culturii românești. Ediție îngrijită, curată înainte și bibliografie de Mircea Handoca, București, „Capricorn”, 1990, amărdu

poetii tineri: „Ii ceri pe poetii tineri fiindcă n-au nici un meșesug, nu mai învață tehnica. Orice artist învață ceva — pictorul știe chimie și geometrie, muzicianul face armonie și contrapunct... numai poetii nu mai știu tehnica prozodiei, totul este doar o mică vibrație lirică și alții”. Sau iată o referire prin rigoasă la critica literară de azi, într-un comentariu consacrat unei însemnări a lui Eminescu despre „rezonanță” poeziei în conștiința cititorului: „Cînd citești însemnarea aceasta plină de adîncime critică, te întrebi dacă mult agitației critice contemporane, care ne vorbește despre «colaborarea» cititorului sau despre diverse «lecturi posibile» ale marilor cărți — dîndu-se și fastidioase exemple la conștientă — aduc cu adevărat ceva nou față de ceea ce se știa...”

Am putea pune această vizibilă mefistență pe seama unei conștiințe a valorii proprii — de altfel, perfect îndreptățită —, dacă nu am ști că Noica a-vea, dimpotrivă, o simțenie de căzușor în judecarea valorilor culturale. Explicația constă, mai curînd, în modul de lectură practicat de filosof. În concepția sa, literatura este — trebuie să fie — o formă de comunicare lingvistică a unor adevăruri de mare importanță pentru colectivitate. Am căutăm să înțelegem planurile trebuie să fie rezistente la înșelăciuni ca să conserve mesajul genetic. Textele literare trebuie să aibă structuri stabile ca să străbată timpul. Într-o asemenea înțelegere se află undeva înăuntrul creației literare și este necesară o laborioasă activitate hermeneutică pentru a-l aduce la suprafață. Raportată la asemenea exigențe, literatura poate să pară, desigur, frivolă. Constănd într-un joc de apariție —, ea pare de fapt, esența sa —, a se dezamăgi inevitabil pe cei care li pretinde semnificații ascunse. De altfel, chiar dacă există asemenea semnificații, ele sînt nespecifice literaturii. Totuși, Noica are le atribuie valoarea de criteriu de existență a creației literare. Este o lectură inadecvată, filosofică a unor texte cu funcție artistică.

De aici provine oscilația de atitudine a filosofului. Pe de o parte, el dă o mare importanță literaturii, ca unui meșesug suprem. Pe de altă parte, cînd nu l se satisfac așteptările, devine sarcastic.

O CREAȚIE tratată cu un respect aproape religios de Noica este, după cum se știe, aceea a lui Eminescu. Filosoful fetișizează manuscrisele eminesciene și se înfioară de groază la gîndul că ele s-ar putea pierde: „Să nu spunem chiar că apele Dimboviței se vor umfla într-o zi ca ale riului Arno și vor deteriora manuscrisele lui Eminescu întocmai unora din Florența. Să nu spunem nici că instalarea de calorifere a Bibliotecii Academice va face explozie din cine știe ce neajurate. Să nu dăm curs unor asemenea lamentabile apaipe, nici altora de cine știe ce ordin. Dar nu e un noroc pentru generația noastră că are intacte aceste manuscrise?” Intrevedem aici un fel de nostalgie a textului sacru, originar pe care puteam să credem că nu o au decît credincioșii. Nu întimplător, Noica pledează insistent pentru cunoașterea integrală a textelor eminesciene. Gîndul că unele însemnări în limba germană — pentru care poetul a folosit o grafie gotică, greu de descifrat — au rămas încă netranscrise și netraduse îl obsedează ca o datorie sacră neîndeplinită. Dacă totuși în acele însemnări se află mesajul (sau un indiciu fără care mesajul de ansamblu al operii nu poate ajunge la noi)?

Ar fi o dovadă de rigiditate din partea noastră și considerăm o insuficiență faptul că filosoful nu tratează literatura dimpotrivă, ca pe o creație estetică. Există desigur critici literare care au metode de lectură adecvate. Trebuie să ședim, dimpotrivă, un adevărat noroc faptul că literatura ajunge să fie privită dintr-un unghi neașteptat și încă de către cine — de către unul din merii gînditori romîni ai acestui secol. Supuș unei duble lecturi — literare și filosofice — literatura își evidențiază spațiozitatea, ca un obiect înregistrat de ve-

deea binoculară. Prin ceea ce are specific, ea există, într-adevăr, doar în plan, ca text, însă prin diverse imitații nespecifice există și în spațiu ca act de cultură. Perspectiva adoptată de Noica restituie literaturii a treia dimensiune, integrează creația literară cultura unei țări. De altfel, preferințele sale se îndreaptă, în mod vizibil, tot spre acei scriitori care s-au ocupat de istorie, de filosofia culturii, de etică, de istoria religiilor etc. Semnificativ este în acest sens preocuparea manifestată de Noica de-a lungul marilor ani, din tinerețe și pînă la bătrîni, față de filosofia lui Blaga. N-ar fi exagerat să se spună că însăși romancierul Noica despre specificul românesc s-a constituit treptat, prin infinitezimale procese de consonanță și disociere, directă legătură cu concepția lui Blaga. Pagina poate și mai comprehensive consacrate operei lui Mircea Eliade. Considerînd în bloc atât proza, cât și studiile de istoria religiilor, exegetice conchide: „Opera lui Eliade vrea scoată cultura veacului nostru din iare. El aduce remaniența”.

Supriza este că perspectiva filosofului adoptată în lectura unor texte literare duce uneori la revelarea unor valori estetice. Noica analizează, de exemplu, unele scrieri ale lui Dimitrie Cantemir de pe poziția unui filosof al limbajului, preocupat de semnificanța și încercări ale cărturarului de a introduce — în la începutul secolului optesprezece — în limba română. Ideea de Noica este că și cuvintele pe care limbă le respinge spun ceva despre specificul limbii respective. Însă, cu această ocazie, el evidențiază a unor expresivitate involuntară a unor cuvinte artificiale create de Cantemir. Văchile texte cantemirești își dezvăluie astfel o frumusețe a experimentului lingvistic esuale, pe care alții comențori — critici literari de profesie — nu sesizaseră.

Evlavia cu care vorbește Noica despre spiritul românesc — și din care și-a făcut într-o oarecare măsură mască în timpul dictaturii ceaușiste pentru a fi mai ușor acceptat de el oficialitate — nu-l oprea, în 1943, să clarare cu luciditate: „Economicește, politicește, culturalicește ori spiriticește, simțim că de mult nu mai putem trăi într-o Romînie patriarhală, sîntem că, aristocratică. Nu ne mai mulțumim romînia eternă; vrem o Romînie actuală”. Aceste cuvinte sînt, și azi, bună replică pentru adepții demagogiei patriotarde, pentru toți cei refractari deschiderea spre Occident.

De altfel, împotriva gustului literar al lui Noica, literatura română a avut de mult timp exact în direcția prezisă tot de Noica în planul mai la dezvoltării țării.

Alex. Ștefănescu

Obsesia singurătății

DESI considerat, în critică, drept unul dintre prozatorii demni de interes, numele lui Eugen Lucezianu are o rezonanță poate prea discretă. De foarte curînd, în plină putere de creație, Eugen Lucezianu a dispărut dintre noi. Apreciat și în ipostaza de dramaturg, fiind apropiat, în critica de specialitate, de numele lui Teodor Mazilu sau Dumitru Solomon, scriitorul lasă în urmă, alături de cele două volume de nuvele, *Mersul ciudat al lucrurilor*, 1968 și *Ultima zi optimistă*, 1971, de romanul *Fluxul apei dulci*, 1985 și de însemnările de călătorie *Compueri libere pe ilustrate*, 1986 și o carte de teatru, *Musafiri pe viață*, 1985, dintre ale cărei piese unele au fost reprezentate. Drumul literar al lui Eugen Lucezianu, abandonat prematur, se încheie cu volumul de proză scurtă, publicat în 1990, *Memoriul către ministru*.

Atunci cînd notația realistă face loc absurdului, spre exemplu, sau paradoxalului neverosimil cititorul *Memoriului către ministru*, al prozelor scurte din acest volum, înregistrează schimbarea ca pe un eveniment convențional și descifrează sensurile parabolice printr-un raționament logic. De altfel, în general, lectura evoluează ordonat, marcîndu-se cu limpezime trecerile dintr-un spectru de receptare în altul. Deși suprapuse temporale, momentele (din Mașina Jenică sau din Paharul lui Archibald) delimitează categoric între: realitate și alegorie (fantastică) și supun cititorul la un efort mai mult sau mai puțin intens de sinteză a celor două, în plan semantic.

Eugen Lucezianu, *Memoriul către ministru*, Ed. Cartea Românească, 1990.

Soferul Slavostan trăiește pe de o parte drama absurdă a migrației de pe o zi pe alta a dimensiunilor spațiale și, a întemeiat și a cabinelor în care conduce, devenită din ce în ce mai obsesivă și sfîrșind prin a su mai puțin utilizabilă; în același timp, soferul epuizează conflicte dintre cele mai cotidene. În primul rînd cu nevasta care-l părăsește considerîndu-l nebun („Nebuna, care m-ai fîrșit din neom și mi-ai îngropat tinerețile și viața lîngă un nebun”). Scriitorul, însă, nu intenționează să dea o soluție dramatică în interiorul ficțiunii. Slavostan urmărește procesul supranatural izolat de restul lumii, aceasta fiind incapabilă — prin convenția impusă de Lucezianu — să realizeze la rîndu-i miracolul diabolic. Realismul nu face contact cu „magicul”, cei doi vectori nu se întîlnesc, fiecare își impune specificul, pregnanța — independent, fără coincidențe. Receptorul rămîne apoi să refacă la un nivel abstract legăturile dramatice, calculînd rezultanta vectorilor: unul este o parabolă (imposibilitatea comunicării), celălalt o alegorie (restringerea pînă la dispariția a universului vital) a singurătății.

Ideea singurătății este obsesia întregului volum de proză scurtă *Memoriul către ministru*. Personajele lui Eugen Lucezianu trăiesc fără să se „descopere” unul pe celălalt, fie orbecînd împreună într-o celulă a ignoranței (*Misitul, Memoriul către ministru*), fie printr-un hazard al erorilor destinului (*Pașachina, Jurnalul unei iubiri, Partida*). În *Misitul*, căsătoria Marcelinei și a lui Amedeu se strecoară printre infidelitățile discrete ale ei și insatisfacțiile creatoare ale lui (Amedeu fiind compozitor) și sfîrșeste catastrofal, într-un tablou halucinant, suprarealist. Un al treilea personaj, *Misitul*, apare ca un trimis al destinului menit să ordoneze prin damnare aspirațiile intime ale celor doi, obsesiile care-i despart în singurătate. Bucuria cea mai

mare a Marcelinei este să primească la meserie, în casa devenită neîncăpătoare, mobilă, printre sertarele cărora se va îneca; iar Amedeu va primi de la același misit, în locul unei vechituri, un pian nou, acordat, la care, în sfîrșit poate compune tot ceea ce nu-l reușise pînă acum; partiturile, însă, li vor fi ronțăite de o duzină de șoareci albi, se pare, singura ființă (șoarecele alb) pentru care manifestase preocupare, tandrețe.

În structura „prozelor” *Misitul, Pașachina, Jurnalul unei iubiri, Partida, al treilea personaj* își găsește un rol precis. El este cel care „profită” de pe urma singurătății celorlalți, doi, în căutare avidă și oarbă. *Misitul* va vinde peste cîțiva ani la prețuri foarte bune mobilele strînse pentru Marcelina. În *Partida*, mare tenisman, Bebi, cîștigător al turneului opea, revine sistematic în țară pentru a-și întîlni prietenul Mitache în jocuri amicale. Acest Mitache fusese campion național, însă printr-o decizie absurdă a autorităților nu reușise să plece în străinătate, la concursuri. Jucător straniu, în echipament de la I.D.M.S. și cu o rachetă Reghin cîștigă mercu aici, în fața tenismanului internațional. Revenit de această dată în țară, și căutîndu-l ca de obicei pe Mitache, ca într-o iluzorie chemare interioară de a-și regăsi identitatea în cel ce ar fi trebuit, în chip firesc, să fie adevăratul campion internațional. Bebi, cîștigător al plasa celui de al treilea personaj, doctorul Leoride. Pentru acest doctor sînt și interesat va construi o casă, dovedind, cred, nu întimplător, velenită deosebite de construcții, probate mai tîrziu și în construcția unei arene de tenis. Dacă geniul tenisului îl stăpînea pe anonimul, natul Mitache, iată că în valorosul campion se ascunde, probabil, un geniu de constructor. Personajele lui Lucezianu trăiesc, în fapt, duble singurătăți: în raport cu ceilalți, dar și față de ei înșiși, purtînd în spate, dămnați, deșine ale altora.

Absurdul, viziunea realistă, fantastică sau verosimilul, toate acestea încearcă definirea prozei lui Eugen Lucezianu din ultimul (din păcate, definitiv ultimul) său volum *Memoriul către ministru*, înfără să converge, ci printr-un efort cealtrifug. În care mijloacele de sugesție se separă ordonat, într-o configurație mai degrabă abstractă a sensurilor dramatice. Cititorul o va reconstitui logic și, nu puțin, din impactul nemijlocit cu imprecizia lecturii. Ceea ce topește, însă, din cursul epic într-o imagine unitară este eleganța expertă și rafinată a limbajului și acesta, la rîndul lui, oarecum detașat rece, prea bine calculat. Eugen Lucezianu știa să controleze socul schimbării planurilor de sugesție, precizînd cu ironie, sau cu autoironie (în funcție de persoana la care este scrisă proza) convenția „scenei”, uneori făcînd „trezeci” spectaculoase prin jocul autoreferențial textului (în *Executoriul testamentar*). Iată, aici, poate, și acca „maximă economie de mijloace” pentru a reprezenta „o sumă cesiune de trăiri intense” pe care o observă criticul Alex. Ștefănescu în proza lui Eugen Lucezianu, dar, cred, și în presia de artificial în apropierea surșilor izolate, undeva deasupra semajului.

Sebastian-Vlad Popa

I. G. Duca, portretist

PÎNĂ la apariția lucrărilor reprezentative pentru personalitatea lui I. G. Duca (*Memorii*, în pregătire la Ed. „Humanitas” și a unui volum masiv de studii, articole și discursuri aflate demult în curs de apariție la Ed. Eminescu), hazardul tiparului le-a adus, într-o nouă ediție, cunoscutul său volum *Portrete și amintiri*. Ion Gh. Duca, cel ce va deveni un mare om politic, era fiul inginerului Gh. Duca, profesor și rector la Școala de poduri și oscele din București (din care avea să se nască, apoi, Institutul Politehnic). Acest Gh. Duca era, prin soție, văr primar cu Ana Rosetti-Maiorescu și l-am văzut fotografiat, împreună cu marele critic, într-o călătorie de vacanță în străinătate. Oricum, Ion Duca — în copilărie — îl cunoscutese bine pe Maiorescu, venind adesea în casa din strada Mercur 1. Fusese un elev strălucit la liceele Cantemir și Sf. Sava din București. Aici, la Sf. Sava, a început o prietenie pe viață cu colegii săi Tudor Arghezi, Gala Galaction, N. D. Cocea, Vasile Demetrius. N-avea harul colegilor scriitori, dar trăia în ambianța proiectelor literare, participa la dezbateri pe canelul și le cam invidia înregistrarea, pe care se molipsise binișor. El s-a încreștat spre o carieră „serioasă”, luându-și, prin 1900, doctoratul, firește, în drept și Științele politice, la Sorbona. În 1903, după un scurt popas în magistratură, devine subdirector, apoi director al Casei Centrale a Cooperăției și director general al Creditului Agricol. Cu probitatea, lărmăria și priceperea sa, va conferi substanță eficientă acestor instituții, tunci foarte importante pentru asanarea țării tânărime. Lucrarea sa din 1904, *Mișcarea băncilor populare din România*, și azi un studiu de referință.

Oficial, va intra în P.N.L. în 1907, devenind, la 28 de ani, deputat în corpurile legislative alese după răscoală țărănească. Într-o evidentă, în gruparea tinerilor liberali generoși condusă de Ionel Brătianu și militând, laolaltă, pentru lămuririle agrare propuse de aripa stângă a P.N.L. Era, pentru asta, un bun specialist și Brătianu s-a folosit de competența lui recunoscută. Debutul său ca orator parlamentar, din decembrie 1907, a fost, de aceea, remarcabil, fiind elogiul de adversari (Carp, Take Ionescu) și de prieteni. (S-a păstrat o scrisoare a lui Stere, superlativă, care aprecia acel discurs drept un „triumf”, asigurându-l că „te-ai afirmat definitiv ca fruntaș politic al partidului nostru”). Așa a și fost. În ianuarie 1914 (prin renunțarea lui Stere) I. G. Duca devine, deși n-avea experiență didactică, ministru al Instrucțiunii Publice. Își va păstra portofoliul, trecând prin toate avaturile dramatice ale epocii neutralității și a războiului, până în 1918. De acum încolo e ministru în toate guvernele liberale (la Agricultură și Domenii, Externe, Interne). După dispariția celor doi frați Brătianu (Ionel și Vintilă), la sfârșitul anului 1930, Duca devine — la 51 de ani — șeful P.N.L., încontestabil cel mai puternic partid politic al țării. Era o demnitate ce i se cuvenea drept și n-a avut de înfruntat dificultăți spre a o dobândi. Dar vremurile erau aspre, nesigure și se juțiseară peste măsură. A reușit, cu greu, să se reconcilieze cu regele Carol al II-lea, a cărui restaurație ca domnie la început o contestase vehement, cînd, după șapte guvernări țărăniști și una Iorga-Argetoianu — la 14 decembrie 1933 devine prim-ministru. Duca era un democrat radical și potrivnic împăcat al forțelor politice de extremă dreaptă reprezentate de Garda de Fier a lui Corneliu Zelea Codreanu, partizană a nazismului hitlerist, centru al vizionismului european. Agresivitatea lor anticonstituțională alarmase lumea, fiind considerată un mare pericol pentru prezentul și viitorul țării. De aceea, pentru a împiedica participarea la alegerile din 20 decembrie 1933, Duca — la cererea expresă a lui N. Titulescu — dizolvă, prin jurnal al Consiliului de Miniștri, la 9 decembrie, Garda de Fier. Decizia aceasta avea să-i fie fatală primului ministru care e asasinat de legionari, în seara zilei de 29 decembrie 1933, pe peronul întunecos al gării Sinaia. Avea numai 54 de ani.

OMUL politic I. G. Duca minuia condeiul cu indiscutabil talent. Calitățile expresive, cite sint, se văd în memoriile (le-am citit) și a căror apariție o așteptăm. Le-a dezvoltat, parțial, mai înainte, în câteva portrete, scrise la începutul anilor treizeci, pe care a apucat să le adune într-un volumaș în 1932 (a cunoscut — în același an — patru ediții). Ele evocă, în linii rezezi dar caracteristice, mai întâi personalități apropiate: Ion Brătianu al bătrîn și fiul său Ionel și Vintilă, apoi Take Ionescu, N. Filipescu, M. Phereklide, Al. Djuvara, C. Dăscescu, în sfârșit Clemenceau, Iorzi Rosebery și Thomson. Portretul lui I. C. Brătianu e, s-o spunem de-a dreptul, plat. Aș reține de aici un moment caracteristic

pentru atitudinea vizionară și hotărîtă a fondatorului P.N.L. într-un moment crucial pentru devenirea istorică a României moderne: „...La 1878 n-a vrut, cu toate îndemnulurile unora și cu toate amenințările altora, să încheie tranzacții cu privire la stăpînirea noastră asupra Basarabiei. «Nu vind sufletele de român», răspundea el aceluia care îi oferea Rusciuc și Varna. Știa că hotărîrile areopagului de la Berlin sint vremelnice, că întregirea românismului e o fatalitate istorică pe care nu va fi în măsură s-o împiedice vreo combinație diplomatică oricît de meșteșugită și, prin urmare, înțelegea că, în ziua mare a mîntuiri, să nu se poată, din vina lui, invoca împotriva noastră nici un gest de renunțare, nici o aparență de slăbiciune” (p. 31). Demnă și, într-adevăr, profetică atitudine pe care, totuși, regele Carol I și chiar Maiorescu o judecaseră altfel. Am găsit în jurnalul inedit al lui Maiorescu, în două rânduri, la distanță de mulți ani, relatări ale convorbirilor cu suveranul. Acesta îi spunea că dacă Brătianu ar fi acceptat imediat propunerea Rusiei — comunicată prin „samsarul cinstit” cum se recomanda a fi Bismarck la congresul de la Berlin și cel de la San Stefano — de a recunoaște răpirea Basarabiei, noi am fi primit, în schimb, un mare teritoriu bulgar (chiar dincolo de Varna) și, în plus, ca despăgubire de război, o mare sumă de bani, echivalentă cumva cu ceea ce a însemnat pentru Germania datoria de război plătită de Franța în urma păcii din 1870. Aceasta, adăuga Carol I, ar fi însemnat enorm pentru constituirea organismului economico-financiar al României moderne, tot așa cum datoria primită de Germania, în 1870, l-a finanțat hotărît procesul de industrializare. Refuzînd acest „tirg”, Brătianu ar fi ratat o ocazie unică, cu consecințe ireparabile. Dar fapta de adevărat mare om de stat a lui Brătianu a fost, mai curînd, înalt înțeleaptă. Vorba lui, nu a vindut sufletele de români, a respins raptul teritorial prin refuzul de a-l oficializa, lăsînd deschisă calea reparației istorice prin reintegrarea, la momentul oportun, a hotarelor țării. Mișcătoare pagini evocatoare scrie, apoi, I. G. Duca despre șeful său politic și prietenul Ionel Brătianu. Pe acesta, evident, îl știa bine încît îi surprinde — din interior — trăsături, obiceiuri, elemente de caracterologie și fapte politice, de interes efectiv istoric, necunoscute. Ni se dezvăluie, de pildă, că Ionel Brătianu, hărăzit, prin destinul numelui, carierei politice, se credea chemat, prin vocație, să se consacre istoriografiei. Era, nu se spune, singura sa preocupare absorbantă, citind enorm tomuri despre istoria românilor și cea universală. Era efectiv un bun cunoscător în materie de Ev Mediu și Renaștere din apusul Europei, în chestiunea Bizanțului (sotind o incalificabilă nedreptate că despre această civilizație se vorbește și se scrie insuficient și în derizivune, cînd, de fapt, a reprezentat un extraordinar moment din istoria Europei), un admirator — prin studiu — al lui Mihail Viteazul și Ștefan cel Mare, vînd remarcabile preocupări pentru cunoașterea și descifrarea enigmei genezei poporului român pînă în secolul XIV. Se dedica acestei preocupări în răgazuri pe care știa să și le ocrotească. Pentru că, altminteri, destinul îl propulsa pe acest om afabil, cuceritor, aparent lenevos și indecis, spre liniile de vîrf ale vieții politice după ce, în 1909, la 45 de ani, a devenit șeful P.N.L. și prim ministru. Relese, din amintirile lui Duca (sint trei

texte despre Ionel Brătianu) rezistența liderului P.N.L. la ideea reformelor (agrare și votul universal) pentru care luptau spiritele cele mai înaintate ale timpului. I se părea că aceasta ar spori inimizția celor două mari imperii vecine (Rusia și Austro-Ungaria), ar stîrni împotrivirea aripei moșierești, de dreapta, din P.N.L., creînd dizidențe în partid și chiar dizgrația Palatului. Stere și toată aripa generoasă, de stînga, din partid îl judecau aspru pentru această tergiversare, socotind, cu dreptate, că le înșela promisiunile. Dar Brătianu ar fi așteptat momentul prielnic. L-a găsit, crede Duca, în 1913, cînd a constat, ca voluntar în război, în cartierul general de la Orhanie, prosperitatea micii agriculturi țărănești în Bulgaria. S-a decis deci pe dată, a anunțat programul reformator într-un manifest către țară și, ferm, a anunțat că demisionează dacă partidul întreg nu-i admite proiectele. („Sau partidul mă urmează — ar fi spus — cu toată însuflețirea sau nu mai stau în fruntea lui și, ca simplu particular, propovăduiesc ideea expropriării”). Dizidențele în partid au fost neînsemnate, regele a acceptat ideea unor reforme minime iar cu conservatorii a înțeles că trebuie să se înfrunte. Ajuns la guvern în ianuarie 1914, a proclamat alegeri pentru Constituanta și numai izbucnirea primului război mondial a întîrziat — pînă în 1918 — sancționarea reformelor. Și poate că a fost benefică această amîinare pentru că reformele votate în 1918 — tot sub un guvern Brătianu — au fost radicale și atotcuprinzătoare. Duca își asigură cititorii că Ionel Brătianu, socotind că politica nu îi este adevărata vocație, ar fi căutat prilejuri să demisioneze din înalta-i demnitate publică pentru a se consacra plăcerilor sufletului. Și evocă două momente (1913, 1918) cînd abandonul sau dezertarea erau pe cale de a se împlîni. Nu-l cred pe memorialist. Aceste momente au fost acte de răsfăț și mijloace pentru a-și silii partidul să-l urmeze necondiționat. Că au fost clipe de zbucium și încercare în viața marelui om de stat, e omenește indiscutabil. Dar ambiția și spiritul datoriei știau să învingă totul, ducîndu-l, împreună cu partidul său, de la cădere spre triumf. Strategia sa, în anii neutralității, ai războiului și în perioada conferinței de la Paris, a fost extraordinară, aducînd României împlinirea dezideratului secular al întregirii tuturor provinciilor românești într-un stat unitar și puternic. E aici un merit pe veci încrustat în memoria poporului român, care-l instalează în galeria marilor noștri bărbați de stat. S-a întîmplat însă că a crezut că meritul e exclusiv al său și nu și al întregului popor, socotind că are dreptul, aproape suveran, de a conduce parca în perpetuitate destinele țării. Fapt este că acest om care avea la activ atîtea grandeeze împliniri a voit, după război, să conducă, aproape autoritar, țara, fiind, la cirna unor guverne liberale, stăpînul nelucronat al României. A fost pînă în 1927, — cînd o moarte stupidă l-a răpus, la 63 de ani, — mai puternic decît chiar regele Ferdinand. Ciudate propensiuni dictatoriale, să recunoaștem, la șeful unui partid democratic cum a fost — pînă prin 1918 — cel al liberalilor! Aparent indolentul Brătianu, cărui îi plăcea să stea tolnănit pe sofale și fotoliu adînci, gîndind în izolare sau citind alene, avea, cum se vede, pulsuni de neînduplecată ambiție pentru a doborîa atotstăpînitor, crezînd că țara, pe care o duse — ce-l drept — spre in-

făptuiri extraordinare, e cumva proprietatea sa. Dar despre asta și despre altele nu ne spune nimic memorialistul Duca.

SÎNT în paginile portretistice și memorialistice ale lui Duca din această carte puține segmente cu valoare expresivă, lată o cugetare — ca să cităm una — despre zădărnica activității politice, prilejuită de moartea intempestivă a lui Ionel Brătianu. „Dar — e trist să vezi atîta zbucium și atîta rătăcire, atîta sforțare și atîta desertăciune; atîtea învățăminte fără de răsunet; atîtea experiențe ale unora, fără de folos pentru ceilalți; atîtea iluzii stîrînd perioade altele deziluzii și atîtea luzii prefăcîndu-se din nou, printr-o stranie alternanță, în aceleași amăgitoare proeminente.” (p. 127). Relația aceasta, la constatare, frumos notată, și ceva din sentimentele memorialistului istovit de vreo trei decenii de zădărnice a luptelor politice. Sub raport literar, cu siguranță că eseu cel mai inspirat este cel intitulat *Mișcările*. Autorul a avut ingenioasă idee de a propune o relație de corespondență între fizionomia minilor și caracterologia personajelor politice. „Ce miini curioase și revelatoare, ce miini simbolice am văzut! Pe dinaintea ochilor mel reapare mereu imaginea lor — sinteză izbitoră și vie a atîtor personalități proeminente.” (p. 127). Relația aceasta, la care puțin s-au gîndit, surprînsă cu finețe psihologică, e născătoare de efecte cuceritoare, de o expresivitate nu tocmai involuntară. Lată relația de neechilibru dintre mina lui Maiorescu și personalitatea sa. „O mină inestetică, fără oase și vestejită, dar vie, agitată, vorbitoare, extraordinară, surprinzătoare de elocventă. Trei sferturi din elocința, din marea elocință a lui Titu Maiorescu sta — oricît de paradoxal ar părea — mai mult în mimica minii decît în puterea cuvîntului său. Cînd vorbea, degetele lui erau în necontentită mișcare. Ele accentuau, subliniau, completau, luminau, întunecau, subtilizau gîndirea sa, nu numai cu o măiestrie neîntrecută, dar cu o putere de evocare pe care n-o poate înțelege pe deplin decît cel ce a asistat la manifestațiunile oratorice ale lui Titu Maiorescu. Indecesebi, un deget, arătător, a jucat în elocința lui Maiorescu un rol hotărît. Cele mai de seamă din marile sale efecte de tribună Maiorescu le datorește acestui deget într-adevăr magic.” Și mai sint în acest fermecător, concentrat eseu cîteva portrete de acest fel care, prin formulă și expresivitate, se încadrează în spațiul literar.

Ediția e bună. Desigur, dificultățile au fost inexistente. S-a retranscris (dactilografiat) ediția ultimă, a V-a, a acestel cărți, adaptîndu-se ortografia. În fruntea ediției s-a așezat un articol al lui G. Călinescu, din ianuarie 1934, despre Duca văzut ca scriitor. E regretabil că nu a fost alăturat și medalional lui N. Iorga, scris tot la moartea năpraznică a lui Duca, integrat de istoric în *Oameni cari au fost*, dl. Stelian Neagoe, care pare a fi supravegheat această ediție, a înzestrat-o cu un foarte util tabel cronologic, prin care se oferă cititorului tînăr reper de orientare pentru cunoașterea personalității lui Duca. M-a surprins neplăcut modul sibilinic în care se vorbește aici despre asasinarea lui Duca. Nu se spune lîmpede că Duca a decis interzicerea Gărzii de Fier ci că „lăsat să ia singur răspunderea unor măsuri radicale, ba chiar voțt împins în neant de manevrele regale și de neobișnutele unor prea distinși și apropiați colaboratori...” Nu era nimerit ca istoricul să spună aici clar despre ce e vorba pentru lămurirea corectă a cititorului neinițiat? Iar asasinarea lui Duca nu a fost, după exprimarea învăluită a d-lui Stelian Neagoe, făptuită de fumeșii nicadori ai Gărzii de Fier ci: „I. G. Duca sfîrșește prin a cădea victimă unor acțiuni concertate pe peronul gării Sinaia.” Nici măcar un avizat nu pricepe nimic din aceste sofisticate întorsături de condei, din care lipsește tocmai adevărul, adică faptele expuse corect și distinct. Să se ascundă istoricului Stelian Neagoe tocmai de adevărul istoriei, sfiîndu-se (diplomatic?) să pomenească Garda de Fier, autoarea acestui mirșav asasinat politic? Apoi istoricul pare a avea o prea elastică idee despre ceea ce înseamnă critica literară de vreme ce spune că volumul *Portrete și amintiri* din 1932 a fost bine primit de critica literară, citîndu-l pe Călinescu, Lovinescu și — taminisam — pe I. A. Bassarabescu, Sterie Diamand și omul politic C. Xenă.

Intrearea Regelui Ferdinand și a Reginei Maria în București, în fruntea armatei române, la 18 decembrie 1918

I.G. Duca, *Portrete și amintiri*, Ediția a II-a, cu un tabel cronologic de Stelian Neagoe, Ed. Humanitas 1990.

Gînduri pentru Ziua Națiunii

— În acest an, pentru prima oară, sărbătorim ziua de 1 Decembrie — zi națională a României. Ce înțelesuri are, din perspectiva istoriei, această zi pentru noi, cei de astăzi?

— 1 Decembrie se proiectează astăzi ca ziua națiunii întregi, se înscrie într-o evoluție definitorie a continentului nostru, se corelează indisolubil cu înnoirile democratice ale secolului XX și constituie un început de drum pentru buna conviețuire între români și minoritățile naționale, precum și pentru o reconciliere istorică între români și unguri.

— Vă propun să detaliez aceste înțelesuri. De ce „Ziua națiunii întregi“?

— 1918 a însemnat unirea națiunii române din toate provinciile istorice în hotarele unui singur stat. Pentru înfrînarea oară de la formarea sa cu peste un mileniu în urmă, poporul român se pronunțase în libertate asupra rosturilor sale și hotărîse — prin adunări reprezentative — unirea cea mare. Fapta lui Mihai din 1599—1600 a fost meteorică. A rămas, firește, ca un simbol permanent, dar unirea statornică are loc abia în 1918. Declarația de unire votată la 1 decembrie are următorul cuprins la articolul I:

„Adunarea națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dinșii cu România...” Prin această hotărîre românii din toate provinciile istorice se aflau acum împreună în același stat românesc. A fost un moment unic de împlinire, izbăvire și de speranță atotcuprinzătoare.

— Ați amintit și de determinante europene. Care sînt acestea?

— În 1918 în întreaga Europă de răsărit și de sud-est se schimbă hotare și rînduiri vechi de sute de ani, iar națiunile în cauză hotărîsc să trăiască de acum înainte libere și în state proprii, deslătucate din stăpînirea marilor imperii. Autodeterminarea popoarelor din răsărit și din sud-est — finlandezi, estoni, letoni, lituanieni, poloni, cehi, slovaci, români, sirbi, croați, sloveni,

bosnieni și herțegovini — această evoluție este asemănătoare, ca substanță, cu formarea statelor naționale ce avuseseră loc în secolul XIX sau mai înainte, în celelalte părți ale continentului.

— Ulterior s-au semnat și tratatele de pace. Cum se înscriu ele în această evoluție?

— Pentru națiunile amintite, tratatele de pace semnate mai ales în 1919 și 1920 sînt considerate ca o confirmare, în termenii dreptului internațional, a statelor constituite sau reconstituite în amintitele zone. Altfel spus, noile configurații teritoriale sînt rezultatul autodeterminărilor din anul 1918 și nu al tratatelor de pace. Există și perspectiva contrarie, a statelor care au avut pierderi teritoriale și care socotesc aceste tratate ca un fel de dictate ce au impus noile hotare. Indiferent însă de interpretare, voința și acțiunea popoarelor amintite de a se desface, împreună cu teritoriile lor, în 1918, de sub stăpînirile atunci existente, constituie o realitate care nu poate fi în nici un fel contestată.

— Vă propun să trecem la corelarea cu înnoirile democratice.

— Declarația de unire reprezintă o adevărată chartă a democrației bazată pe libertate politică și religioasă, pe proprietatea privată, pe ridicarea la o viață demnă a celor mulți. Fie îngăduit a cita din această declarație:

„În legătură cu aceasta, ca principii fundamentale la alcătuirea noului stat român, Adunarea Națională proclamă următoarele:

2. Egala îndreptățire și deplina libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din stat.

3. Înfăptuirea desăvîrșită a unui regim curat democratic pe toate terenele vieții publice. Votul obșteesc, direct, egal, secret pe comune, în mod proporțional pentru ambele sexe în vîrstă de 21 de ani, la reprezentarea în comune, județe ori parlament.

4. Desăvîrșită libertate de presă, asociere și intrunire; liberă propagandă a tuturor gîndurilor omenești.

5. Reforma agrară radicală... și se va face posibil țăranului să-și creeze o proprietate (arător, pășune, pădure) cel puțin cu atît cît să o poată munci el și familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare este, de o parte

promovarea nivelării sociale, pe de altă parte potențarea producției.

6. Muncitorimii industriale i se asigură aceleași drepturi și avantagii, care sînt legiferate în cele mai avansate state industriale din Apus“.

Acest document — temelie fundamentală al istoriei românești contemporane — își păstrează după 72 de ani nu numai întreaga însemnătate, dar definește cu extremă claritate cîteva din principiile de bază pe care încercăm să clădim societatea civilă de astăzi din România.

— Ce puteți spune despre începutul de drum pentru buna conviețuire între români și minoritățile naționale?

— Ziua de 1 Decembrie 1918 marchează cu adevărat acest început de drum. Iată cuprinsul articolului III/1 al Hotărîrii votată la Alba Iulia de cei 1228 de deputați reprezentînd toate comunitățile și categoriile sociale ale românilor din „Ardeal, Banat și Țara Ungurească“. Formularea aparține tot principiilor „fundamentale la alcătuirea noului stat român“ proclamate la 1 Decembrie. Iată textul: „III.1. Deplina libertate națională pentru toate popoarele nlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sînul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc“.

Acest punct al hotărîrii de la Alba Iulia a formulat, de fapt, normele diriguitoare ale raporturilor dintre români și minoritățile naționale.

— Asemenea principii ale susmenționatului articol, și-au găsit ele aplicarea în România interbelică?

— Stau dovadă sutele de școli primare și licee, laice sau confesionale, băncile, cooperativele, societățile culturale, zecile de cotidiene și de săptămînale, volumele de literatură și alte publicații, partidele politice și alte organizații ale minorităților naționale de atunci — maghiari, sași, șvabi, evrei, ucraineni, ruși, bulgari, poloni etc.

— Existau totuși și tensiuni. Care erau acestea?

— Principala tensiune a fost între România și Ungaria. Ea a rezultat din

însăși istoria raporturilor dintre două națiuni. Această istorie are numitor comun de se întinde în timp în spațiu. În timp, este vorba de peste unsprezece secole, de la întîlnirea a ungarilor în Transilvania pe unsprezece secole, de la întîlnirea în spațiu, e vorba de întreaga arie silvană de la Carpații Răsăriteni și din sud până la Cîmpia de Vest din nord, din județele Arad, Bihor și Mureș. În Transilvania secolelor XIX trei națiuni au avut dreptul gal recunoscut: ungurii, secuii și românii, care formau majoritatea etnică absolută, cît și bisericile lor considerați toleranți. Repetatele violențe ale românilor de a obține egalitate de noaștere a individualității lor pe plan etnic au fost de fiecare dată respinse fără vreo discuție și aceasta s-a repetat pînă în 1914. Istoria româno-ungară sub stăpînire ungurească este bine cunoscută.

— Cum s-au repercutat aceste de fapt după primul război mondial?

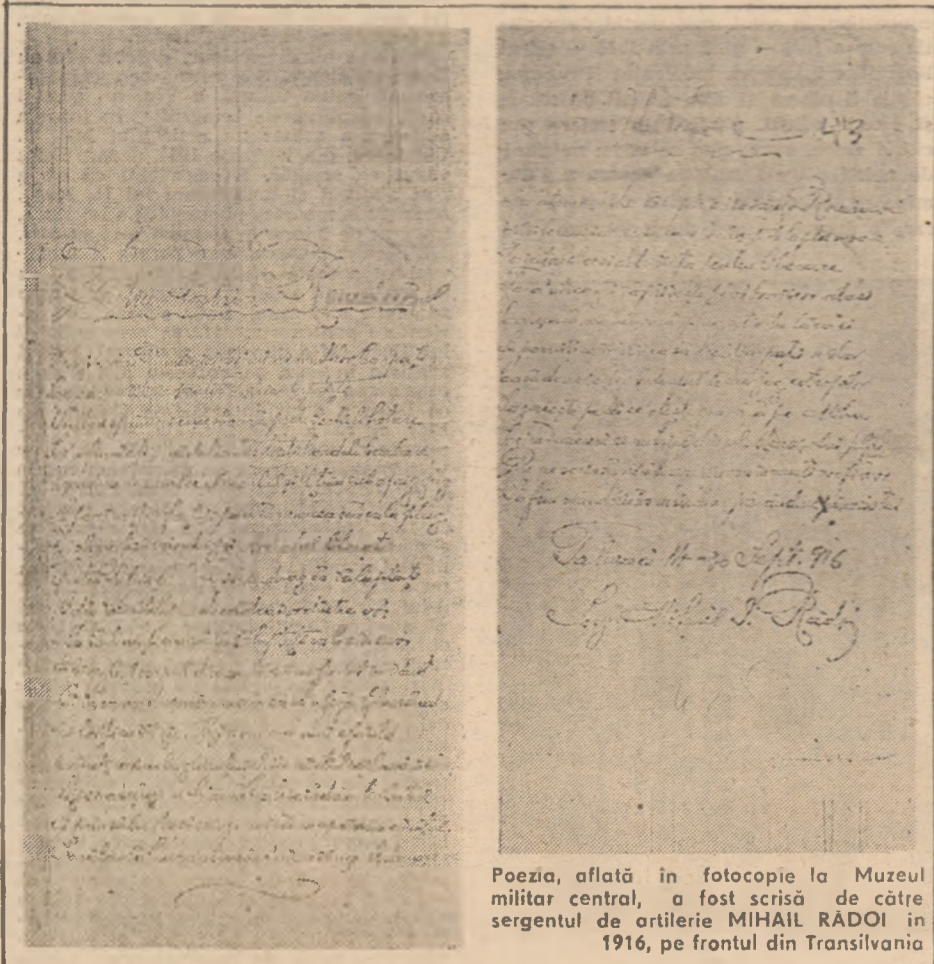
— A fost de fapt o opoziție ireconciliabilă între statele care doreau vizuirea noilor frontiere și statele naționale întregite — între care și Ungaria — ce se opuneau în mod alergic oricărui irendentism. În aceste împrejurări tensiunea a fost în creștere și unele părți au făcut apel sporit la memoria istoriei, odată cu realitățile demografice existente.

— Se știe că în anii '37—'39 tensiunile au fost în creștere datorită gînilor evoluții a relațiilor între state. Ce s-a mai păstrat din mesajul de la 1918 privind conlucrarea și bună înțelegere?

— Războiul al doilea mondial a avut un șoc de maximă amplitudine la nivel continental. Pentru România a dus la însemnate pierderi teritoriale încheiate prin așa-zisul „arbitraj“ la Viena din 30 august 1940. Anularea dramelor din 1940—1944 este prezentată prin martorii în viață ai nimenților.

— Am ajuns la momentul păcii din 1945—1947...

— Dictatul de la Viena a fost aplicat dar în întreaga Europă de centru și de sud-est au fost impuse regimurile comuniste, ce au pretins a fi rezoluție odată ce totdeauna, problema naționalităților. Atunci, termenul de

Poezia, aflată în fotocopie la Muzeul militar central, a fost scrisă de către sergentul de artilerie MIHAIL RĂDOI în 1916, pe frontul din Transilvania

Delegația care a înmănat actul Unirii Regelui Ferdinand: Alexandru Vaida-Voievod, mitropolitul ortodox Miron Cristea, mitropolitul unit Iuliu Hossu și Vasile G.

a României

națională a fost abolit și în-
 u acela de „naționalitate conlo-
 De fapt, nu s-a rezolvat ni-
 problemele raporturilor interet-
 au acumulat și agravat, dar au
 scate de mecanismele statului
 r. Programul de „sistemizare
 și rurală”, precum și de „omo-
 e a întregii societăți” impus în
 acelerat începând cu finele ani-
 a constituit cea mai gravă ame-
 privind identitatea națională și
 la a românilor cât și a minorii-
 începând cu unghurii.

*Am asistat recent la noi tensiuni
 mente. Cum vi le explicați?*

evolue de sute de ani a rapor-
 dintre români și maghiari, ma-
 rea accentuată a conștiinței și a
 ualității lor naționale indeosebi
 lele XIX și XX, au determinat
 me fel de a gândi, mentalități
 ristice, o anume psihologie in-
 lă și colectivă, stări de spirit,
 și prejudecăți. Generație după
 te, fiecare au căutat să demon-
 ră exprimă adevărul absolut și
 derat cealaltă nație ca adversar
 trebuia combătut cu priverita-
 ultatul este că mai ales acum,
 xperiențele atât de dramatice ale
 r 50 de ani, mulți dintre cetă-
 mbelor națiuni nu se pot desprin-
 emoțional și nici intelectual de
 ele și imaginile tip în care toți
 ecut.

*Este vorba oare numai de o moș-
 globală a trecutului sau este
 de o îmbinare mai complicată
 mente?*

na, într-adevăr, este vorba de mai
 componente și anume:
 ecetea istoriei, moștenirea isto-
 rceptută diferit de fiecare parte,
 una altele;
 mintirile și rănilor celui de-al
 război mondial; supraviețuito-
 t printre noi, cunoaștem faptele
 ediile direct de la ei cât și prin
 ei scriu;

Experiența globală a regimului co-
 prin care au trecut împreună
 ani și unghuri;
 spirita legitimă a fiecărui om la
 ri civile garantate, la tradiție și
 ate culturală și națională.

*Cum se manifestă toți acești fac-
 tensiunile și chiar confruntările
 rar periodic?*

cești factori au creat un fel de
 ilitate psihologică la indivizi
 puri spre confruntare verbală și
 fizică. Există persoane și grupuri
 miune interesate ca atari disponi-
 să detoneze periodic. Exemple-
 ente sunt bine cunoscute.

neestea se adaugă memoria obse-
 recutului. Politicieni, cărturari,
 iști, artiști... sunt adesea tentați
 ploateze stările emoționale ale
 mase de cetățeni aflați încă sub
 mașinării totalitare și al repre-
 în care au trăit zeci de ani.

stecuri și indemnuri din afară,
 unde vin, nu fac decât să sporeas-
 evența și întinderea incidentelor
 ugă impactul mass-mediei: opi-
 ublică, în România ca și în alte
 se formcăz adesea prin câteva
 articole, bine scrise, prin imagini
 tice, selectate pe micul ecran și
 e de comentarii percutante. A în-
 mai tirziu să afli adevărul sau să
 cele spuse inițial nu mai are
 efect. Lumea, opinia publică, fac-
 politicii rămân tot cu primele im-
 indiferent de adevăr.

*Constatăm în ultimele luni că po-
 le sunt tot mai virulente. Care este
 lor asupra raporturilor inter-
 în general și asupra celor inter-
 indeosebi?*

Polemicele, așa cum sunt practica-
 am, sunt destinate exclusiv con-
 ui intern. Ele nu pot și nu vor
 nge niciodată pe oponent, ale că-
 reri sunt oricum gata formate, de
 put. Ca atare, confruntările nu
 le folos nici în știință, nici în via-
 ială. În schimb, polemicele de tip
 sunt o cale sigură pentru a spo-
 siunile și a pregăti conflictele

dintre indivizi, cele interetnice, inter-
 confesionale etc. Asemenea polemici
 menite să sporească în opinia publică
 o stare de neliniște, au fost intens fo-
 losite de regimul comunist din Româ-
 nia, mai ales în anii '80. Campanii de
 presă, articole gata scrise de la „cen-
 tru”, adică de la Comitetul Central, și
 repetate săptămână de săptămână, erau
 menite să dea oamenilor impresia că
 țara este în pericol, că dușmanul pin-
 dește la hotare. Este obișnuita diversiu-
 ne a oricărui sistem totalitar. Să-i spe-
 rie pe oameni și să-i facă să uite că
 dușmanul este printre noi.

Continuarea acestor metode o urmă-
 rim și astăzi. Libertatea presei atât de
 necesară a dat apă la moară și porni-
 rilor de tot felul.

*— Față de întreaga situație existen-
 tă, cum să procedăm pentru a clădi so-
 cietatea civilă, indeosebi în raporturile
 interetnice?*

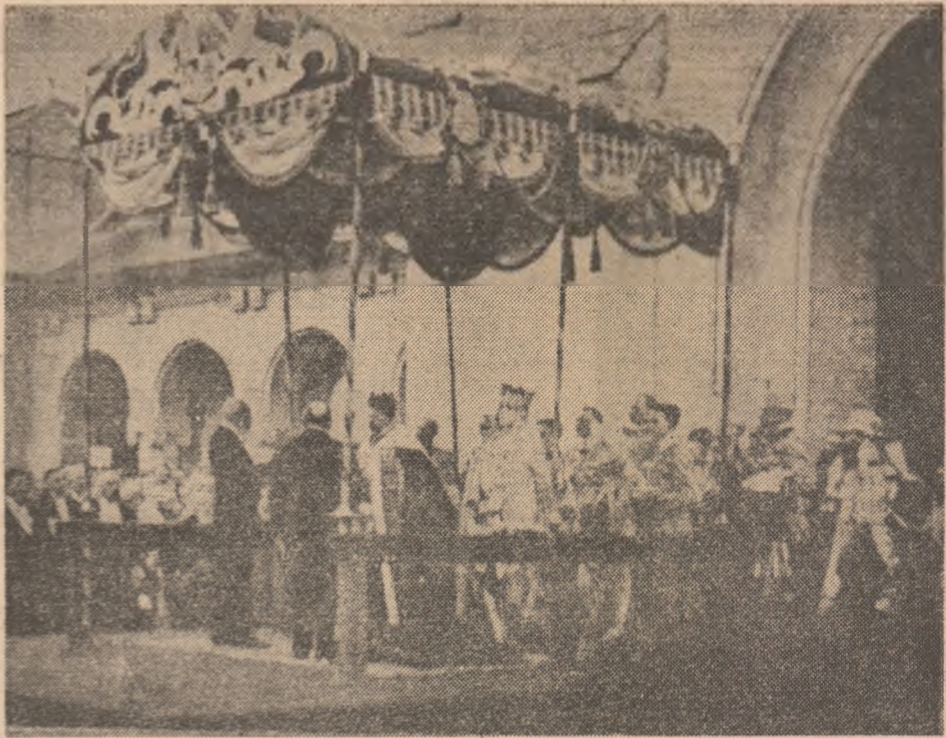
— Există, socot, temei destul pentru
 un început adevărat. Se poate porni de
 la anume realități pozitive indiscuta-
 bile. Mai întâi, dimensiunile etnice. Ro-
 mânia au majoritatea absolută în a-
 proape toate județele Transilvaniei, a-
 fară de două județe în care majori-
 tatea absolută o au unghurii. Pentru
 întreaga arie transilvană — deși re-
 censăminte recente lipsesc — se poate
 aprecia că românii reprezintă între 60
 —65% din totalul populației, unghurii
 de la 20—25%, alte grupuri mai puțin
 numeroase cuprind pe germani, evrei,
 slovaci... Nu știu unde se situează țig-
 anii, deși ar fi de dorit ca ei să-și a-
 firme cit mai clar individualitatea et-
 nică și culturală.

În al doilea rînd, există un ambien-
 uman interetnic specific, dezvoltat timp
 de secole. În mai multe zone unde co-
 munitățile reprezintă majoritatea etni-
 că absolută, ele își impart viața de fie-
 care zi cu o minoritate, uneori chiar cu
 două. A trăi împreună timp de secole
 determină un fel de a gândi, o percep-
 ție a lumii cu trăsături asemănătoare,
 chiar dacă oamenii vorbesc limbi dife-
 rite.

— Se pot da câteva exemple?

— Da. Să luăm vocabularul de bază
 al limbii române, care cuprinde și ci-
 teva cuvinte unghurești, ca de exemplu:
 a cheltui, chin, chip, gazdă, gînd, meș-
 ter, oraș, vamă etc. Pe de altă parte,
 unghura vorbită în Transilvania cuprin-
 de cuvinte românești și prezintă unele
 diferențe, la nivelul vocabularului, fa-
 ță de limba standard din Ungaria. Atari
 împrumuturi depășesc aria studiului
 semantic și lingvistic. Ele reprezintă
 viețuire împreună, valori comune, și
 același mediu uman. Se mai pot da și
 alte exemple. Astfel, *Tragedia omului*
 de Madách Imre.: cea mai exactă tra-
 ducere literară într-o limbă străină a
 acestui poem filosofic și dramatic apar-
 ține lui Octavian Goga. Profesorul La-
 dislau Galdi rămîne unul din cei mai
 nuanțați și temeinici analiști ai limbii
 și literaturii române, în timp ce dr. An-
 drei Veress a publicat în țara noastră.
 În anii '30, zece cuprinzătoare volume
 de documente. Atari exemple ale coo-
 perării intelectuale româno-maghiare
 sunt mult mai numeroase de fapt. În
 al treilea rînd, este vorba de dialogul
 direct, ca unică modalitate pentru afla-
 rea soluțiilor practice. În ariile și în
 comunele cu populație etnică ameste-
 cată, ca și în cele cu majorități și mi-
 norități, treburile locale au fost întot-
 deauna lămurite prin vorbire directă, o
 parte cu cealaltă. A cere arbitrajul unui
 centru exterior este și un reflex al ne-
 putinței proprii, dar și un fel de a gin-
 di ca în comunism, unde totul trebuia
 supervizat de o autoritate ierarhică su-
 perioară.

Aș dori să mai amintesc și un alt te-
 mei pentru a putea clădi în viitor. Să
 ne împăcăm cu propria noastră istorie,
 așa cum a fost, fără obsesiile trecutului,
 fără stări emoționale mereu alimen-
 tate, fără a proiecta asupra acestui tre-
 cut dorințele sau teoriile prezentului.
 De asemenea, să nu mai socotim acest
 trecut ca un țel sau o temere pentru
 viitor. Desigur, imagini și mituri acu-
 mulate sunt greu de înlăturat. Dar un

Incoronarea Regelui Ferdinand și a Reginei Maria la Alba Iulia (15 octombrie 1911)

Alba Iulia, 1 Decembrie 1918. Citirea actului Unirii

început este posibil și se cuvine de în-
 dată încercat.

*— Credeți că un document atotcuprin-
 zător, un fel de „magna charta” a con-
 lucrării interetnice ar fi de folos în
 condițiile prezente?*

— Atari declarații sunt de fapt o e-
 numerare de principii și concepte teo-
 retice. Ele toate împreună reprezintă
 prea puțin, aproape nimic, în compa-
 rație cu orice acțiune practică în con-
 lucrarea efectivă interetnică.

*— Care ar fi astfel de acțiuni pra-
 ctice?*

— În primul rînd dialogul la nivel
 local între cei interesați. Apoi, lărgi-
 rea dialogului între cărturari, publiciști,
 artiști, nu mai puțin oameni politici de
 ambele părți, la toate nivelele relațiilor
 interetnice româno-maghiare. În al
 treilea rînd, o cunoaștere echilibrată,
 corectă a celuiălalt. Să încercăm a pune
 capăt tendinței de a privi pe celălalt,
 român sau unghur, ca pe un adversar.
 Pentru ce să instigăm fiecare generație
 spre confruntare, război, teamă și
 amărăciune?

Valorile culturale, artistice, istorice
 ale fiecărui neam merită și pot fi pre-
 zentate în mod adecvat.

De asemenea, s-ar cuveni abandonă-
 tă cit de repede tentația de a politiza
 relațiile interetnice. Mai sînt încă oa-
 meni politici doritori să cîștige voturi,
 apelînd la reacțiile emoționale ale unor
 cetățeni aflați, pe de o parte, încă sub
 șocul sistemului comunist și bombar-
 dați, pe de altă parte, de artileria grea
 a publicațiilor șovine, care exploatează
 fără rușine un sentiment legitim, în-
 născut omului și anume sentimentul
 național.

Se pot, în sfîrșit, iniția lucrări comu-
 ne în toate domeniile, de la cele eco-
 nomice pînă la cele cărturărești, fără
 a uita sfera educației. Lucrînd impre-
 ună, constatăi la un moment dat că pre-
 țuiești și împărtășești valori comune.

*— Pot oare interveni și situații care
 să blocheze asemenea perspective pozi-
 tive?*

— Teoretic pot interveni și anume
 dacă se ridică direct sau implicit pro-
 blema granițelor existente. Sau dacă,
 sub motivarea înnoirii și a drepturilor
 democratice, s-ar urmări de fapt trans-
 formarea ariei transilvane într-un mo-
 zaic de teritorii autonome, virtual in-
 dependente, peste care ar pluti vag un
 fel de autoritate a statului român. Am
 folosit cuvîntul teoretic, întrucît nu cred
 că factorii cu simțul răspunderii ar pu-
 tea urmări asemenea țeluri, care auto-
 mat ar duce la cu totul altelea.

Doresc însă să revin la obiectivul
 principal, care este conlucrarea inter-
 etnică. Esențialul este de a demara,
 esențială este voința individuală și de
 grup de a începe, chiar dacă la acest
 demaraj al conlucrării efective partici-
 pă deocamdată un număr limitat de
 ambele părți.

*— Revenind la Ziua Națională a
 României...*

— Spuneam că 1 Decembrie 1918 con-
 stituie și începutul de drum pentru bu-
 na conviețuire între români și minori-
 tățile naționale, precum și pentru o re-
 conciliere istorică între români și un-
 ghuri. Istoria Europei oferă exemple ilu-
 stre în această direcție, ca de exemplu
 între Franța și Anglia, între Franța și
 Germania, iar în prezent, cu ajutorul
 lui Dumnezeu, între germani și ruși și
 între poloni și ruși, precum și între po-
 loni și germani.

S-a afirmat că drumul României spre
 Europa trece prin Ungaria. Ar fi însă
 de schimbat ceva la această afirmație.
 Reconcilierea dintre cele două națiuni
 este un imperativ al timpului nostru.
 Firește, România și Ungaria au fiecare
 drumul lor spre Europa. Dar aceste tra-
 see au o parte comună, obligatorie. Este
 reconcilierea istorică a celor două na-
 țiuni, ca o parte inseparabilă a liber-
 tății, a democrației și civilizației.

Mariana Filimon

10 Noiembrie 1990

Florin MUGUR

Fragmente despre Valter

1. O destăinuire

ALBERT mă cheamă, domnule Valter, și nu prea știu de ce am venit la dumneavoastră. Văd bine, uneori văd chiar prea bine și trebuie să vă mărturisesc că mă distrează să mă uit tocmai atunci, în zilele sau în ceasurile cind văd prea bine. Descopăr erorile cu cea mai mare ușurință și mă grăbesc să le spun. Nu sînt prea grave aceste erori, de cele mai multe ori au hazul lor, iar eu le privesc pe celălalt în ochi, îmi amintesc tot ce știu despre el și încep să-i recit erata. Erata lui, lista îndreptărilor care se pot face. Dar se pot face într-adevăr, se mai pot? Nu cumva e prea tirziu? Are chef cineva să-și cunoască erata? De cele mai multe ori, răspunsul e nu. Omul a trăit și el cum a putut treizeci sau cincizeci de ani și vin eu, horodonc-tronc, să-i spun unde a greșit. La pagina cutare, adică la data cutare, se va citi în loc de „Maria Pop”, „Sarmisegetusa Lepădatu”. La pagina cutare, în loc de „se despărțiră plingînd”, se va citi „tutungiu”. În loc de „în dimineața aceea de primăvară cu o boare subțire care”, se va citi „șaispe”. În loc de „Vasile P. Panătescu”, se va citi „Vasile pe Panătescu”. În loc de „visine” se va citi, cu toată atenția, „vișine”. Sigur, de cele mai multe ori omul se supără. Nu totdeauna. Uneori, cînd poate să-și îndrepte o greșeală fără prea mari eforturi, o îndreaptă. Spre bucuria lui și a mea.

Și dumneavoastră, domnule Valter, ce puteți face? Să-mi recomandați niște ochelari cu care să nu mai văd? V-ar lăsa inima? Și așa o să-mi pierd eu slujba pînă la urmă din cauza eratelor și, trebuie să recunosc, din cauza altor fapte asemănătoare. Dar, dacă mi se strică vederea, o pierd rapid. Pentru că — sînt sigur că ați bănuț — sînt corector. Corector la o tipografie. Mi se dau probele tipografice iar eu indic eroarea și arăt cum să fie îndreptată. Nu există corector care să nu greșească niciodată. Mi se întimplă și mie. Dar extraordinar de rar, pentru că sînt un corector minunat. Cel mai bun. În privința asta, toată lumea e de acord. Dar ce să fac dacă am chef de glume? Eu cred că asta mi se trage tot de acolo de unde-mi vine și vederea prea bună.

Să nu mă opresc la fleacuri și să nu stărui asupra faptului că sînt considerat un ins demodat. În loc să indic cu un semn simplu greșeala, eu o încercuiesc frumos și o subliniez cu creion roșu. Pierdere de timp, de acord, dar dacă indic remediul potrivit și nu scap niciodată nici o eroare, de ce să nu-mi pun descoperirea în valoare? Lucrez ceva mai lent, dar fără curus, cu mindrie trebuie să recunosc. Întîzierile mi se iartă cu ușurință. Glumele, nu. Glumele mă costă. Într-o dimineață am descoperit că „v” e mult mai amuzant decît „l”, și am trimis la mașina textului corectat de mine al basmului „Aladin și lampa fermecată”. Unde scria înainte, din lipsă de umor, „lampa”, eu am pus corect „vampă”. Ce rost are să te bați atît ca să obții o biată lampă? Ce fel de dorințe îți poate satisface o amărită de lampă cu gaz? Unde ați văzut dumneavoastră lampi care să săvirșească minuni? Cu o vampă, lucrurile stau altfel, stau într-un chip admirabil. Trăiască Avadin și vampă sa fermecată! Trăiască și povestea cu „alice în țara minunilor”! O, și desigur „Fufița roșie”! Dar de plătit pagubele, eu le plătesc! Rîzînd, dar rîzînd galben, că uneori costă mult!

Nu rîd eu chiar tot timpul. Se întimplă, în zilele sau în ceasurile cînd văd prea bine, să citesc în mersul sau în privirea cuiva că-l așteaptă o mare nenorocire. Îmi dau seama că nenorocirea aceea e strîns legată de o eroare veche, dar trebuie să tac și tac cu sufletul negru. Cum aș putea să-l ajut? Aș vrea să fac ceva pentru a îndrepta eroarea, dar cum să procedez? Vedeți, sînt și eu, ca și dumneavoastră, un personaj pozitiv — așa ne numeau pe vremuri criticii literari, în lungi articole care aveau, cîteodată, în numerele următoare ale revistelor și erate. Încipuiți-vă cum m-am simțit cînd am văzut în textul unui bun prieten — om voinic, sănătos — că n-o mai duce decît o lună-două. Nu pot să-l împing pe nimeni în lături din calea inevitabilului. Da, aveți dreptate, în asemenea zile îmi pare rău că nu sînt un sfînt. Sau un zeu. Cineva care să spună „lumină” și lumină să se facă. Dar puterile mele sînt limitate. La o vedere prea bună, forțe normale! Dacă nu mi-ar fi teamă că exagerez, aș spune că asta e blestemul meu. A existat deci, cîndva, o gre-

șeală; o să mi se treacă și mie o scurtă erată pe piatra iunerară.

Probabil că aveți dumneavoastră și niște ochelari de văzut normal, dar ați avea inimă să mi-i dați? N-ați avea, că, știu eu (v-am mai și spus) semănați cu mine. Și la nume. Eu Albert, dumneavoastră Valter. Diferența e de o literă, că de aranjat le aranjăm noi cum ne place, nu e prea complicat. Și de văzut vedem amîndoi bine, prea bine. Uite, mă uit la dumneavoastră, nici o nevăstă de erată, îmi plac și lentilele astea de pe masă — cite să fie: o sută, o mie? — mai ales cele trandăfiriți îmi plac, și cele vernil în dușni, și cele prin care, la orice te-ai uita, vezi domnișoare. Dar cel mai mult îmi place vîntușorul. Nu eu, bineînțeles, ci cel care a intrat o dată cu mine. Nu-l vedeți? Și mai spuneam că aveți ochi buni! Nici una dintre lentile nu-l vede? L-a trimis septembrie, domnule, și uite-l pe inelarul dumneavoastră: ochiul lui Dumnezeu. Dacă vreți, n-aveți decît să-i spuneți și buburuză, dar mergem să bem un sprîț? Îl luăm și pe el.

2. Listă

OCHELARI cu care vezi numai fluturi așpitți și adormi — pentru cel ce suferă de insomnie.

Ochelari cu stăreșni împotriva picăturilor de ploaie.

Ochelari bombași ai exoftalmicilor; mînuși de box pentru ochii lor agresivi.

Ochelari cu cleștitori de argint pentru smulș sprincenele.

Ochelari cu care nu se vede nimic, ca să-ți ochinești ochii cînd stai de vorbă cu o slută.

3. În absența lui Valter

OPERECHE arătoasă de ochelari e curată inselăciune. Te îndeamnă s-o furi. O furi. Și descoperi că n-ai ce face cu ea — la ce folosește perechea de ochelari a altuia? — nu poți nici s-o porți, nici s-o vinzi. N-ar cumpăra-o, probabil, decît tot fostul proprietar, dar e sigur că nu ți-ar da nici un sfert din preț: cui îi convine să-l vadă toată lumea că merge cu ochelari furati? Doar se știe că, o dată furată, ochelarii capătă șapte lucruri suspecte.

Judecînd astfel, amicul lui Valter care-și făcuse o cafea neagră și se așezase la masa de lucru r oculistului plecat în oraș, începu să se uite la ochelari pe care Valter îi păstra la sertare: era hotărît să nu fure nimic. Găcise ușa deschisă, intrase, acum trebuia să aștepte.

Valter nu incuia niciodată, din milă: corporația hoților de ochelari abia își ducea viața de pe o zi pe alta, iar el le înțelegea nevoile. Cererea de ochelari furati descreșcuse, pe piață, în mod îngrijorător. Nu mai cumpăra ochelari furati decît, rareori, cîte un membru al cercurilor diplomatice care voia, cu abilitate, să dea vorbelor lui prudente și liniștitoare un subtext parșiv, subtext ce, în același timp, să nu poată fi surprins în rapoarte. Într-o asemenea acțiune subtilă îi puteau sări în ajutor cele șapte lucruri suspecte ale perechii de ochelari furati, izvor al unui sentiment de nesigurantă și chiar de teamă, sentiment cert, dar — din fericire pentru diplomatul ochelarișt — imposibil de analizat.

Cafeaua era bună, cloara-papagal (vechea prietenă a lui Valter) îl privea pe amic de pe umărul zeiței de ghips ce ornau frontonul creșii de peste drum și nu părea nemulțumită de substituțirea ce avusese loc, iar amicul încerca diferite perechi de ochelari. Purta numai cîteva secunde și apoi îi închise în cutia lor cu pereți de cațifea ochelarii prin care se văd numai fluturi. Era, în odaie, o lumină prietenoasă și caldă: umbra arătătorului cădea pe inelar, iar inelarul părea străin. Atînsu cu degetul străin, surzînd, complicații ochelari cu buton: apăsal și deasupra fiecărei lentile se deschidea o mică umbrelă de mătase verde. Încercă și o pereche de ochelari mai puțin obișnuiți: cu un ochi o vedea pe cioara-porumbel făcîndu-i plecăciuni; cu celălalt, un cîmp plin de albaștrițe. Un sertar întreg, plin de roțile de sticlă ale unor sticle pitice, era cel al ochelariilor pentru copii. Între micile unelte neajutorate, o pereche de ochelari vechi, cu lentilele acoperite de ceață, îl îndemna cam fără vlagă s-o încerce. O luă în palmă, îi șterse distrat cu batista sticlele innegurate, care nu se limpeziră deloc, și și-o așeză pe nas. Se văzură întil doi bătrîni care se certau cu privire la prețul verzei, agîtînd niște toiage și dînd cu ele de

pămînt; doar potrivindu-și mai bine ochelarii, astfel încît imaginea să se limpezescă, le văzu mantiiile regale sau imperiale și coroanele. Se derulă scurt un șir de secvențe: o regină își curăța atența urechile, scoțînd din urechea dreaptă o furnică de aur și din cea stîngă trei viespi de argint. Extrem de plictisii, cîșcînd cu niște guri pline de dinți falși, doi prinți se duelară trei zile și trei nopți, fără nici un rezultat vizibil, și se așezară apoi, obosiți, pe marginea drumului, să sfîșie cu mâselele mînușile de mătase pe care, cu trei zile înainte, și le aruncaseră provocatori în obraz. Sfîșiașul dură și el mult, și amicul îl părăsi pe cei doi prinți plictisiți în plină operație de mestecare a fișiiilor insipide. Bastardul împăratului juca barbut cu sine însuși, iar monedele pe care le asvirlea în aer cu pricepere — nu înainte de a scuipa pe ele, poate pentru a-și chema norocul — purtau în efigie chipul tatălui său care-l alungase. Apoi, brusc, amicul nu mai văzu nimic. Sau, totuși... Da, ceea ce zărea acum cu ochiul drept era un ochi drept de culoare albastră și ceea ce zărea cu ochiul stîng era un ochi stîng de culoare neagră. Dar ceacir, cu ochii așa cum îi vedea, unul albastru și celălalt negru, era el însuși, amicul. Și înțelise înțelșor că a avut parte de o minune: ochelarii se transformaseră chiar atunci, în scurtul rîstimp în care-i purtase el — dar fusese atît de scurt? cei doi prinți se duelară totuși trei zile și trei nopți — în ochelari prin care nu se mai putea vedea nimic. În oglinzi. Ceața vremurilor adunată pe lentile se prefăcuse, tulburată rău de căldura ochilor lui, într-un strat subțire de argint. Amicul își mai contemplă o dată în oglinzile rotunde ochii de culori diferite și lăsă cu grijă perechea de foști ochelari în sertarul de unde-l luase. Avea o ușoară durere de cap și-l era foame, de parcă nu mîncase de o săptămînă. Pe umărul zeiței de ghips ce ornau frontonul casei de peste drum se afla prietenul lui Valter, cioara-papagal, înmărmurit, o siluetă delicată de marmoră neagră pe care începuse să ningă.

4. Din jurnalul lui Valter

1. O, DULCEA damicelă care privea cruciș cu atîta gingășie, încît parca-i croșeta aerului un gulereț de dantelă!

2. Cei doi se sărută — li se amestecă aerul ochilor.

3. Ce pereche năzdrăvană de ochelari să-ți pui ca să privești lumea ca un om care tocmai și-a recăpătat vederea?

4. Nimeni nu are o privire mai banală și mai dezamăgită decît el, omul care și-a recăpătat vederea, a treia zi după.

5. Era atît de enervat miopul încît, spre sfîrșitul coridei, l-a înhățat pe taur de ceață și l-a tras aproape de el: hai, mă, să te văd cum mori!

6. Ochelarii înșiși poartă ochelari de cal: nu văd decît în față. Niciodată lentila unui ochi n-a zărit-o pe cealaltă.

7. Nu uita zgomotul — fragilitatea perechilor de ochelari care troznesc sub talpă și s' sparg, la fiecare pas, iară, atunci cînd zăpada devine fără căruțare.

8. Cine-l plătește pensie bătrîni pe rechii de ochelari după moartea stăpînei?

5. Vizitatorul

BLESTEM nu poate fi, domnule Valter, decît doar vreun blestem pervers. Dar despre blesteme se știe din moși-strămoși că sînt drepte și dure. Acuzația de perversitate

nu li s-a adus. Nu e cazul să ne așteptăm la cine știe ce complicații de la niște biete blesteme. Fac și ele ce pot. Deci, despre un blestem care ar suna cam așa: „să-ți iasă prea bine toate” nu poate fi vorba. Ar mai rămîne întimplarea, coincidența adică, iar cu mai degrabă în coincidențe aș fi îndemnat să cred, dacă nu s-ar repeta prea des. Dar se repetă, și atunci, dacă nu e nici blestem și nici coincidență, trebuie să aduc în discuție ipoteza unei binecuvîntări. E adevărat, cu mătușă-mea Eulampia, sora răposatului meu tată, văduvă fără copii și vecină cu noi, domnule Valter, stătea biata femeie pe bulevardul ce poartă numele marelui nostru poet național George Coșbuc, cu biata Eulampia m-am purtat bine, ca unic nepot ce eram. Am îngrijit-o, că era bătrînă și bolnavă rău, am înmormîntat-o pe cheltuiala mea, mă rog. Să mă fi binecuvîntat bătrînica pe patul de moarte? Imposibil nu e, că era femeie de treabă și înțea la mine, dar biata Eulampia nici credincioasă nu era și, chiar dacă ar fi fost, ce trecere puteau să aibă în fața forței divine binecuvîntările unei băbuțe, chiar dacă stătea cu casa pe bulevardul ce poartă numele marelui nostru poet? Nu-și apleacă atotputernicii urechea la toate... Fapt e că, la vreo săptămînă după ce se prăpădise bătrîna, mă întorceam de la serviciu și mă simțeam obosit și cam greoi. Aproape șaiszeci de ani și peste suta de kilograme, ce gîndii! Bun. Am dat să apăs pe butonul ascensorului, să-l chem jos, și m-am gîndit: „Ei, dacă m-aș vedea o dată sus!” Nici nu-mi terminasem bine gîndul și m-am și trezit pe acoperiș. Ascensor nu folosisem, de gîfiiți nu gîfiam nici atîtca, și mă vedeți că eu suflu tare. Uite, și acum cînd vă povestesc... Să urc eu dintr-o suflare zece etaje, plus scărița ce duce din pod pînă pe acoperiș? Cred că mi-aș da duhul. Dar mă plimbam pe fața aceea de tablă, încercam să-mi țin firea, că nici de enervat n-am voie să mă enervez prea tare, cauzează, mă fițiam pe acolo, mă mai uitam la clădiri, era frumos, sigur, dar aveam eu chef de privit? Nu pricepeam nimic. Am coborît scara de la pod, o nenorocire de scară, trebuie să fi născut cu căiță-n cap să nu-ți frîngi gitul, m-am urcat în ascensor și de la zece am coborît la mine, la cinci. Nevestel nu i-am spus nimic. De ce s-o mai sperii și pe ea? Eram acasă, bun sănătos, n-aveam decît să mă gîndesc și eu c-am visat — și gata. A mers așa vreo două săptămîni, pînă într-o duminică dimineața. Ieșisem la plimbare, cu consoarta și nepoțelii. Pe Calea Victoriei văd că ne taie drumul una — vreo douăzeci de anișori, și niște picioare... A luat-o înainte cu mințiușă el, iar eu mă zgîmiam la ea și nu spun că-mi treceau prin cap numai gînduri nevinovate. Și deodată o văd că se răsucește și se întoarce spre mine — dar așa, brusc — și, de față cu nevăstă-mea și cu nepoțelii, îmi sare de gît și începe să mă sărute. Parcă-l văzuse pe ta-su după douăzeci de ani. Doar că sărutările nu prea erau de fiică, înțelegiți? M-am dat de ceasul morții pînă am izbutit să scap de ea. De nevăstă-mea ce să vă mai spun, că plecase cu ăia mici, pe Calea Victoriei în sus, și bocce. Pînă am ajuns-o din urmă, pînă am convins-o... Ce s-o conving, că nu aveam cum. I-am tot dat eu cu ideea că ar fi fost o confuzie, pînă la urmă nu că ar fi crezut, că fata îmi spusese pe nume, dar s-a împăcat și ea cu gîndul, ce să facă? Deci, cu nevăstă-mea, de atunci încoace, să nu mai vorbim! Rămîn într-o simbătă acasă, eram în zi liberă, mă apuc să spăl vasele și eram bine dispus, fluieram. Fals, că așa fluier eu, cui ce-i pasă? Deși e păcat, nu? Eh, altceva sînt corurile din Traviata! Și una-două mă trezesc că nu mai fluieram, cîntam corul din Traviata, actul doi, pe patru voci. Sau or fi fost trei, nu știu, dar au început să sune vecinii la telefon, că dacă mi-am adus opera română acasă, mă privește, dar el sînt în schimbul de noapte și vor să doarmă. Schimbul de noapte duminică? Mă rog! Cîntam atît de tare, că mi s-a spart și geamul de la sufragerie. Se adunaseră cîteva în fața ușii apartamentului și protestau, iar subțirelul ăla de la doi, cam timpit el, săracul, era gata să cheme miliția. Norocul meu că nu puteau să spună că tulbur liniștea nopții, la unsprezece dimineața! În fine, am scăpat și de asta... Zilele trecute mă duc la circ, din nou cu soția și cu nepoțelii, era un spectacol de matineu, și nu mă pune ceasul cel rău să le promit băleților, că sînt băleți amîndoi, că va fi o reprezentăție cum n-au mai văzut ei în viața lor. Și chiar că a fost! Leil făceau jonglerii cu năframele

Mitropolitul și preoțimea Cernăuților, în procesiune (1918)

de mătașe, caii, în loc să alege, înghițeau la săbii cu o poftă ce n-am mai văzut, clovnul îl prefăcuse pe dirijor într-o nucă și dirija în locul lui marșuri funebre. Să vă mai spun că am plătit frumos programul și, în loc de program, plasatoarea ținea zor-nevoie să-mi ofere o tigroaică, una Regina, iar tigroaica voia neapărat s-o duc la mine acasă, că fără apartament confort unu sport leapădă. Și totul din vina mea, iar eu nu puteam să opresc nimic. La zece dimineața a început spectacolul și s-a terminat fix la douăsprezece noaptea. Nădușiseră până și elefanții, de trebuia să le adune sudoarea cu lighcanle. Și toate din pricina mea, nici o îndoială, că și acum, dacă m-aș gândi, domnule Valter, că vreau să vă văd tutungiu sau girafă sau om înșurat, păi, în câteva clipe... Ce-ai, domnule, de ce fugi? Domnule Valter! Ce ți-am făcut eu, pentru numele lui... Doar nu mai am eu virsta să mă țin de jocuri. Hei, unde te-ai ascuns? Că doar nu ți-o fi frică de mine!

6. Valter al cui?

APROAPE o oră, Valter, copil pe atunci, își căutase cățelul de purici, găsisse incintaț paisprezece, și după aceea plecase la piață. Ii plăcea mult cuvântul „purici”, un cuvânt zglobiu și săltăreț, perfect adaptat, fără complexe de inferioritate, un cuvânt care stătea bine și plin de chef în pielea lui. Era o zi de vară triumfătoare, iar Valter, mergând spre piață, se amuza să privească puricii ce săreau prin aer — puncte negre, puncte cafenii, puncte roșii — și nu se miră deloc atunci când, primit cu emoție în spațiul larg și animat al pieții, își dădu seama că a intrat într-o imensă puricărie, stăpinită de-o veselie debordantă. Săltau și topăiau puricii agili ai ardeilor, puricii solemnii, cu urechile vijitoare, ai primilor pepeni, cel intructivă șovăielnică ai conopidei, care zburau schiopătând și săltau schiopătând, cu nervii uzați de viața lor pe suprafețe atât de violent accidentate (conopidele fiind, se știe, niște legume de origine vulcanică, un fel de grosolane flori ale lavei), se dăceau tumba cu ochii plini de lacrimile risului puricii de ceapă, iar fiecare morcov purta o aureolă bleu-ciel de purici de morcov. Mai sărace, spre bucuria lor, erau roșiile, care se fereau de posibilele înțepături, cam ineficient, sugindu-și obrăjii; săracă și fasolea țucără, cu puricii apropiindu-se din cînd în cînd de trupurile cu umflături lipsite de orice senzualitate ale fasolelor, pipăind, gustînd, ascultînd și în cele din urmă ridicîndu-se din nou în aer cu o evidentă dezamăgire, pe care numai timpul a toată vindecător o putea imprăstia. Purici, bieți purici de fasole țucără pe care soarele încerca să-l încurajeze și care, plini de speranțe fără rezim, se așezau iar pe trupurile ce nu făceau nimic altceva decît să se usuce lent. Dar urma scapă turma — iar puricii magnificelor verze, miriade, tuiau veseli și plini de fantezie și se împreunau în văzduhul dulce-acrișor al verzelor, născînd iute și fără chin purici galbui de varză murată, purici bruni de varză călîtă și — Dumnezeu! — marii purici de aur victorios ai sarmalelor.

— Ești nebună, dragă? chicoti cineva care-l apucase de mină pe Valter. Ce crezi că nu-mi cunosc copilul?
— Nebună, chérie? Care dintre noi? Mă faci să rid! îi răspunse altcineva, iar Valter fu apucat cu blîndețe de cealaltă mină.
Erau două femei tinere, iar modul în care se certau i se păru lui Valter simpatic.
— Ce-ai, dragă? reveni prima. Nu te-am văzut în viața mea...
— Nici eu nu te-am văzut. Și ce-i cu asta? Lasă-mi copilul!

Soarele care începuse să coboare le lumina pe amîndouă din spate și Valter se uita cu bunăvoință ba la una, ba la cealaltă.
— Dar e absurd, dragă! protestă prima și, cu un hohot scurt de ris, duse mina la gît.

„Puricii!” se gândi vesel Valter.
— E absurd, chérie! conveni cealaltă, strecurîndu-și mina subțire sub prul lung și scărpinîndu-și delicat ceafa. Drăguțul de el!

Să fi fost vorba de purice? Nu. Valter se simți flataț și începu să țină cu doamna care spunea „chérie”.
— Drăguț? E frumos de pică. Ah! spune prima doamnă și scoase veselă un purice, potcovit cu nouăzeci și nouă de oca de argint, dintre frumoșii ei sîni.

Puricele zbură în slava cerului și tustrei îl urmăriră, uitînd pentru cițiva ani (sapte) de ceartă.

Nehotărit, Valter se mai uită o dată la cele două femei, care i se păreau în egală măsură demne de a-i fi mame. Amîndouă se scărpinau pline de veselie, schimbînd cuvinte mirate, voios indignate, fără să-l mai privească, și Valter se îndepărtă cu mare părere de rău. Ieși din piață și o mai privi o dată de aproape, apoi în sfîrșit de la oarecare distanță, și i se păru că le vede pe cele două femei cu ochii înlăcrimați. Puricii nu se mai zăreau, se întuneca încot, și — în timp ce-l întindea maică-si varza pe care, iată, nu uitase s-o cumpere — un purice îl ciupi zdravăn de ureche și se pocni atît de tare cu palma, încît văzu purici verzi.

7. Dovleacul

DEMULT, în vremuri apuse și în țări care nu mai există — de pildă, la strămoșii îndepărtați ai laponilor din sud — fiecare om ducea o existență dublă. Era, pe de-o parte, el, cel care mîngîia pisica vecinului, se bărbiera și pleca la servicii după

ce-și săruta iubita. Era, pe de altă parte, el, cel din propriul său dosar, dosar, aflat la o terță persoană, necunoscută. Acesta, cel din dosar, mîngîia de asemeni pisica vecinului, un domn cu o mulțime de rude în Africa ecuatorială (de ce o mîngîia? cu cine voia să se pună bine? cu pisica sau cu stăpînul ei? nu era un semn conspirativ?), se bărbiera (de ce renunțase să poarte barbă? avea două pașapoarte cu poze diferite? se pregătea să-l utilizeze pe cel cu poză de june ras?), pleca la servicii (dar de ce la serviciul acesta? cu ce scop îl alesese dintre atîtea asemănătoare sau cine erau aceia care-l aleseră pe el?), după ce-și săruta iubita (de ce tot amîna nunta? îi era frică să n-o compromită pe femeia care avea perspective de avansare? dar, în fond, la ce bun să mai fie rvasnă, de vreme ce urma să profite, după căsătorie, nu numai ea, ci și el, ba poate și, prin intermediul pisicii și al vecinului, rudele acelea suspecte din Africa ecuatorială, parte a lumii unde e atît de cald încît trebuie să ții dosarele la frigider, în stare de congelare; pentru a le folosi, aștepti iulii să se dezghețe; altfel îți spargi măselele în cine știe ce notă informativă...)

Toate acestea se întimplau demult, dacă se întimplau și nu erau doar o invenție a poezilor, prozatorilor etc. Dar, și în ficțiune — mai ales în ficțiune — anumite legi ale verosimilității trebuie respectate, iar Valter se mira nespuse de lipsa de curiozitate a personajelor. Dacă aflau că s-a făcut vreo apreciere cu privire la ei în vreo misivă nevinovată, se repezau s-o citească, dar dosarul lor, cel care cuprindea sute de date de cea mai mare importanță (reale sau inventate), dosarul în care se afla, poate, fraza fundamentală a vieții lor, marele secret pe care și ei înșiși nu făceau decît să-l bînuie, încercînd fără izbîndă să-l formuleze precis, ei bine, dosarul lor personal era privit cu stînjeneală sau, în orice caz, cu un interes scăzut. Era extrem de greu de ajuns la aceste dosare, se înțelege, dar ei nici nu încercau, decît într-o doară. „Nu, mai bine nu, lasă...” În felul acesta, fiecare dosar în parte devenea intangibil, iar existența dosarelor în totalitate dobîndea o absurdă aureolă de sfințenie. I se întimpla unuia dintr-o sută de mii să se afle din întîmplare în situația extraordinară de a-și citi propriul dosar. Amina o oră, o zi, îl lua și-l răsfoia în grabă, fără să vadă ce citește, apoi îl făcea pierdut. Și chiar îl pierdea. Exista? Mă rog... Asta nu înseamnă că avea și obligația să la cunostință de el.

Astfel, s-ar putea înțelege, personajele își puteau păstra o părere bună despre sine. De asemeni, nu erau obligate să-și disprețuiască prietenii mincinoși ori să-i urască pe cei peste măsură de sinceri care spusese acolo, pe hîrtie, tot ce credeau cu adevărat. Remarcabil era respectul personajelor pentru mînușchiul de hîrtii numerotate. Dacă și-ar fi considerat dosarul drept un șir de minciuni gogonate, nu ar fi avut de ce să-l evite. „Ia să vedem ce fel de brașoave s-or mai fi spus despre mine?”, ar fi exclamat amuzați și plini de o curiozitate copilărească. Dar le era frică de niște adevăruri neplăcute pe care le cam bînuiau ei, dar tare n-ar fi vrut să le vadă scrise negru pe alb. Intunecatele dosare puteau arăta cu degetul pătat de cerneală — sau de sînge — unghere friguroase.

Dar nu sînt neapărat întunecate! De ce să fie? În ele se află și pagini pline de laude (a căror valoare se înzecește, pentru că e vorba de laude dezinteresate), propoziții științifice, scrise de oameni care te iubesc ori te admiră. Nu se poate altfel. De ce să nu cadă greutatea pe paginile acestea? Oricum, să mori nu numai fără să-ți fi citit propriul dosar, dar și fără a nutri măcar o dată dorința firească de a-l citi e inimaginabil.

Un domn cu funcție relativ importantă venise la birou cu două mere. Merele dispăruseră. „Pentru dosar. O să mi le pună și pe astea la dosar!” hotări personajul, om inteligent și cu umor. Dar nu părea să se amuze. Cînd în același fel îi dispăru și Istoria literaturii rămîne de la origini pînă în prezent, nu mai avu nici o îndoială. Era sigur că o furase B. și că avea să fie anexată și ea „la dosar”. În felul acesta, dosarul devenea imens, de o diversitate deconcertantă, demn de respect. Teamă și cutremurare. Și tohuși, dovleacul de peste douăzeci de kilograme, pe care domnul cu funcție relativ importantă îl aduse cu el — purtat în brațe cu gîfuituri — nu pieri și se mai află și azi în birou, la peste zece ani de la dispariția domnului.

Dar poate că nu înțeleg eu mare lucru din treburile astea, se consolă Valter, vorbindu-i ceșcuței cu cafea neagră. Tu ce părere ai? Uite, chiar astăzi o să-ți fac — ba nu, altfel se spune — o să-ți alcătuiască (așa!) un dosar. O să-l cer o notă informativă arțarului de peste drum, care se uită toată ziua în gura ta, să vadă ce fel de abur scoți. Cam putred arțarul, că e bătrîn rău, dar vigilent! Autobiografia nu ai decît să ți-o faci singură. Zăț ai, berechet. Hîrtie, la fel. O să iau referințe de la albină și de la viespe. Raportul de activitate pe ultima lună o să-l scrie lentila asta albastră; lumina ei tocmai îți descrie buza groasă. Concluziile o să le trag eu, și-ți promit că o să fiu obiectiv. La sfîrșit, îți dau dosarul să-l citești, iar dacă n-o să fii mulțumită, nu ai decît să te răstorni, plină de cafea fierbinte, peste toate hîrțile. Dar ce ai, ceșcuță? Aoleu, s-a făcut fărîme!

Leo BOTNARU

Dragoste

Între inimile noastre
doar un fir de nisip încap. Din el
perle or putea să apară
dar
și pustiul cu el poate începe...

Stampă

Pe creasta unui nor — semiluna
ca o focă de foc
pe virful aisbergului din tîrimurile unde
exoticile, aprinsele noastre dorinți
se întretaie cu recea
realitate.

Socrate

„Iar cînd l-au văzut
că-și privește atent chipul
în oglinda cupei cu cucută
l-au întrebat: „Ce faci?”
„Mă uit la un om”, le răspunse.

Notă informativă

Poate că pe tine,
conșingeanul meu de mîine,
nu te va interesa atît
ce am cîntat
sau cum am cîntat, cît
de ce am cîntat te va interesa
și eu îți răspund a spovadă: socot
că faptul de a te fi născut
în prima jumătate a secolului XX
și de-a mai fi reușit să treci
în a doua lui jumătate
e un motiv aproape fantastic
de a fi rapsodul vieții.

Sîmbătă spre duminică

Noapte fără griji din săptămîină
între sîmbătă și duminică e pusă
precum semnul ce indică
pagini de dragoste
în romane vestite.
Sîmbătă spre duminică moale e raza
cerului
și o simt între degete împreună cu
zulfii
de pe fruntea-ți lipită de geamul după
care —
aceleași șoapte —
liveada se desfoaie ca un vechi
dicționar de sinonime
ale cuvîntului dor...
Și din atîta infinit, iubito,
nici o clipă nu avem de vis
în simbete ce dau înspre duminică
cînd licărul din ochii tăi
e asemeni frunzei de mîslîn în roșă —
cu sufletul de veghe-n întuneric
pe cît putem ne prelungim viața
și în absența bunelor culori,
noaptea spre duminică trăind-o
ca pe a opta zi
din săptămîină.

IAȘI

Festival Alecsandri

ÎN PRIMA decadă a lunii noiembrie s-au desfășurat la Iași manifestările prilejuate de împlinirea a 150 de ani de existență a Teatrului Național și de centenarul trecerii în neființă a lui Vasile Alecsandri, primul nostru dramaturg, fondator și patron spiritual al teatrului ieșean. Timp de 11 zile orașul a fost centrul atenției întregii lumi teatrale românești, în jurul Casei lui Alecsandri concentrându-se principalele forțe ale mișcării noastre teatrale. Cele șase teatre naționale din România au fost prezente cu spectacole de pe afixul careat, kor alăturându-li-se trei teatre din Bătărbabia („Ion Creangă”, „Lucașfăruș” și „Eugen Ionescu”) și unul bielorus din Minsk.

Cum era și firesc, în primul plan s-au situat reprezentațiile cu lucrări dramatice de Vasile Alecsandri — Chirița și Iașii în carnaval — prezentate de colectivele din Iași și din Cluj. În primul caz, regizorul Ovidiu Lazăr și interpretul Chiriței, Petru Ciobotaru, și-au propus un spectacol modern, în care miza principală e acțiunea de demitizare a unui celebru personaj și a unor celebre interpretări anterioare. O interesantă dedublare se produce în jocul actorului titular, el intruchind-o pe Chirița, dar nu numai pe ea, ci și pe actorul pus în situația de a interpreta un personaj ridicat în legendă de antecessorii săi. I s-au remarcat și unele carențe, printre care lipsa de umor.

Iașii în carnaval, în regia lui Victor Ioan Frunză, este o vivanță revărsare de culori, ritmuri și situații scenice de o comicitate specifică, în chele grotescă, satira socială și denudarea moravurilor vremii efectuându-se într-un unghi foarte actual. Un punct de mare rezistență l-a constituit scenografia, creație a Adrianei Grand — o viziune de coșmar (al doilea titlu al piesei este *Un complot în vis*) — în care întâlnim trimiteri la Goya, El Greco și Chagall. Din păcate, decorurile nu au fost aduse la Iași în întregime, cea mai sesizabilă fiind lipsa uriașei pianole cu acei cilindri pictați care, rotindu-se, emiteau o muzică de vis. Spectacolul a pierdut astfel unul din importanțele lui suporturi. Dintre interpreți s-au remarcat Melania Ursu și Marius Bodochi, cea dintâi propunându-ne o foarte originală variantă a Chiriței, într-o ireproșabilă interpretare cantant-dansantă.

Celelalte patru teatre naționale au adus, toate, piese din dramaturgia universală: Vassa Jeleznova de Maxim Gorki (Teatrul Național „I. L. Caragiale”), *Cul îl e frică de Virginia Woolf* de Edward Albee (Teatrul Național din Craiova), *Teroare și credință* de Michael Black (Teatrul Național din Timișoara), *Smerita* după Dostoievski

(Teatrul Național din Tg. Mureș, secția română) și *Moise de Imre Madách* (secția maghiară a aceluiași teatru). La acestea se adaugă *Avarul* de Molière, precum și alte trei spectacole (de studio) ale teatrului-gazdă (*Trădarea* de Harold Pinter, *Serpentina* de Tankred Dorst, *Carol și în largul mării* de Mrozek). Cu *Așteptându-l pe Godot* de Samuel Beckett s-a prezentat tinărul teatru „Eugen Ionescu” din Chișinău.

A rămas, deci, puțin loc pentru piesa românească. În ciuda faptului că ne-am aflat la o sărbătorire cu caracter profund național. Cele două titluri românești aflate pe afixul aniversar (*Zamolxe* de Lucian Blaga și *Jocul vieții și al morții* în *deșertul de cenușă* de Horia Lovinescu) le datorăm teatrelor din Chișinău — „Ion Creangă” și, respectiv, „Lucașfăruș”.

Inițiativa de presa bună pe care a avut-o la premieră, am așteptat de la spectacolul bucurăstean cu piesa lui Maxim Gorki (în regia lui Ion Cojar) mai mult decât ni s-a părut obosit în ciuda agitației din scenă, fără tensiune și emoție, deși e populat de destine cutremurate de un dramatism profund. Florina Cercei, în rolul principal, încercă să realizeze un personaj aprig, autoritar, imbatăbil în care scop recurge la mijloace adecvate (are o foarte bună tehnică actoricească), dar rezultatul ambiționează să rămână la nivel de efort scenic. Excelent e decorul creat de Dan Jitianu (austeritate, atmosferă, cadru de joc polyvalent).

TEAȚRUL NAȚIONAL din Craiova, cu Radu Beligan în fruntea distribuției, a adus un spectacol incisiv cu piesa lui Edward Albee, în regia lui Mircea Cornișteanu. Ideea e urmărită cu claritate — eroizarea din interior a vieții conjugate ajungând la paroxism prin exacerbarea egoismului cinic și a urii disperate față de partener; în acest univers sulfurat, nici măcar convenția nu poate rezista, personajele devorându-se, distrugându-se reciproc. Din nefericire, nici unul dintre interpreți (Ioselina Stoia, Lamia Beligan, Constantin Cicort) nu face față nivelului interpretării și rafinamentului stilistic impus de Radu Beligan, astfel încât spectacolul este dezechilibrat, în ciuda efortului regiei de a masca acest deajuns.

O piesă contemporană — *Teroare și credință* — semnată de un tânăr (27 de ani) dramaturg englez, Michael Black, ne-a

propus Teatrul Național din Timișoara în regia lui Dan Alecsandrescu și scenografia Emiliei Jivanov. Am asistat la o încercare de dezbateră pe tema puterii totalitare și a raportului terorii cu credința creștină. Personajul central e Goebbels, șeful propagandei naziste — cel mai mare manipulator și promotor al terorii spirituale din acest secol. Tinărul actor Armand Calotă l-a exprimat scenic într-o tonalitate rece, acida, fără însă a putea evita linearitatea și lipsa de adâncime a personajului. Aflate doar în stadiu de eboșă în text, nici celelalte personaje — în special pastorul interpretat de Sandu Simionică — nu-și află interpretări care să ridice confruntarea într-un plan ideatic înalt.

Regizorul Dan Alecsandrescu a fost foarte prezent în această reuniune teatrală de la Iași, el având pe afix nu mai puțin de trei spectacole, celui de mai sus adăugându-i-se *Smerita* după Dostoievski (Tg. Mureș) și *Avarul* de Molière (Iași); trei spectacole foarte diferite ca tonalitate și stil — de la tentativa radiografierii totalitarismului contemporan, la psihologiile dostoievskiene tulburătoare și de aici la vivacitatea și aciditatea comediei mollierești. Referindu-ne în continuare la actorii cu care a lucrat Dan Alecsandrescu aceste spectacole, trebuie să subliniem creația lui Dionisie Vitcu, un Harpagon, de o mare plasticitate scenică, de o mobilitate interioară mereu surprinzătoare, actorul compunându-și personajul cu o minuțiozitate de virtuoz, fiecare gest, fiecare mișcare, fiecare privire fiind susținute din interior cu o exactă logică a motivărilor și cu o perfectă cunoaștere a structurii psihologice a personajului și a țesăturii dramatice în care e prins.

Un rol demn de semnalat, ca una dintre prestațiile notabile ale acestei reuniuni e, de asemenea, cel realizat de Dan Glasu în spectacolul dostoievskian. Masiv, dur și fragil în aceeași măsură, eroul său își trăiește convingător, prin actor, drama care îl erodează și îl pierde. Mihaela Rădescu, în schimb, nu are forța dramatică necesară revelării dimensiunii interloare a personajului titular.

Teatrele de la Chișinău au conferit o notă aparte sărbătoririi, atât prin emoția întâlnirii lor — de multă vreme dorită și așteptată — cu spectatorii ieșeni, cât și prin contribuția propriu-zisă la diversificarea programului de spectacole. Două dintre reprezentațiile oferite de ele merită a fi reținute. Mai întâi, *Zamolxe* de Lucian Blaga, prezentat de Teatrul „Ion Creangă” în amfiteatru natural de la Pietrărie-Bucium, și apoi, *Așteptându-l pe Godot* de Samuel Beckett (Teatrul „Eugen Iones-

cu”). În primul caz, regizorul Silviu Fusu a realizat o imagine impresionantă și misterioasă în care Dionisie Vitcu și apolonicul se înfruntă prin cele două personaje principale: Zamolxe și Magul. Actorii Emil Coșeru (de la Teatrul Național „Vasile Alecsandri”) și Vladimir Cobănean, în cele două roluri principale, Zamolxe și Magul, parcurg cu siguranță partiturile dramatice, potențând inteligent (mai ales cel dintâi) ireductibilul conflict dintre profet și mag.

Dificilul text al lui Beckett a prilejuit tinerilor actori basarabeni un spectacol mult comentat și, așa zice, mult prețuit. Prețuit mai întâi pentru curajul demersului, dar și pentru realizarea ca atare. Doi excelenți actori, Mihai Fusu (Estragon) și Petru Vutcărașu (Vladimir) au încercat să surprindă ceea ce e esențial la Beckett: poezia absurdității tragi-comice a existenței, anxietatea, angoasa și alienarea ființei umane într-un univers egal cu haosul, singurătatea ca spaimă absolută etc. În bună măsură ei izbutesc un flux fascinant, cuprinzând spectatorul intrat sub vraja lor. Actorii au o remarcabilă abilitate în mișcare, clowneriele lor fiind superbe mai ales când sint înfiorate de un curent tragi-comic. Un limbaj dramatic bogat și divers, în care inșiși trupurile lor sînt principal mijloc de exprimare, îi ajută să susțină disperata luptă cu așteptarea. Un singur lucru au neglijat interpretii (care au lucrat fără regizor): rolul tăcerilor — care, la Beckett, este esențial. În locul lor se recurge la prea multe acrobații și gaguri (excelente, altfel), care abat uneori atenția spectatorului de la specificul beckettian.

În sfârșit, două spectacole în limbi străine: *Moise de Imre Madách* în regia lui Kincses Elemér (secția maghiară a Teatrului Național din Tg. Mureș) și *Maro Chagall*, o improvizatie a trupei „Dze Ia” din Minsk — ambele de o profesionalitate remarcabilă (mai ales spectacolul de la Tg. Mureș — grav, actual, interpretat impecabil de actori ca Ferenczy István, László Gerő ș.a.) — au completat suita de reprezentații.

În paralel cu spectacolele au avut loc și alte manifestări, între care două colocvii („Alecsandri — opera și activitatea teatrală” și „Teatrul contemporan — orientări și tendințe”) la care și-au dat contribuțiile: prof. Const. Ciopraga, Valentin Silvestru, Gh. Cindălie, Vitalie Ceomirtan — ultimii doi, de la Chișinău —, Paul Everac, Ileana Mărginean, Noemi Bomher ș.a. Colocviile au lăsat însă o impresie de improvizatie în organizare și desfășurare.

Ștefan Oprea

Cu Vaclav Havel
la „Garden Party”

MAI MULTE teatre românești se pregătesc să pună în scenă piese de Vaclav Havel. Iniția premieră din această dramaturgie, astăzi atât de reprezentată și tipărită în lume, a dat-o, mi se pare, Teatrul Tineretului din Piatra Neamț: *Garden-Party*. Laboriosul și atât de priceputul cunoscător al literaturilor cehă și slovacă, Jean Grosu, a tradus-o și a încercat s-o acrediteze la noi imediat după apariția ei, în 1964, când, montată la „Teatrul de la balustradă” din Praga îl lansase pe autor. Dar cenzura noastră n-a îngăduit înfățișarea ei la București. O vedem de-abia azi, firește ușor patinată de sfertul de secol ce ne desparte de apariția ei. E o lucrare sarcastică, în spiritul teatrului absurdului, cu vădite inserții ionesciene, esopizind existența unei hidoase și ridicole structuri politienestice într-un stat socialist. Controlul asupra gândirii, mecanizarea comportamentului, stereotipia limbajului, despersonalizarea subordonaților în raport cu șefii ierarhici, pinda continuă, automatismele dictate de suspiciunea universalizată sub spectrul pedepsei radicale, multe din gravele delicescențe și măruntele, caraghioasele moturi ale totalitarismului sînt trecute prin bala de acid a unei zelemale dezlănțuite. Și ne apar ca bine cunoscute.

Efectul politic al piesei la vremea ei a fost considerabil. Azi, după atâtea lucrări care au marcat literatura absurdului și după pulverizarea diciturilor din țările est-europene, comedia ne apare ceva mai palidă. Ea e, în orice caz, mai puțin elaborată decât, să zicem, lucrările lui Mazilu. Logica internă a peripețiilor e uneori în suferință și ciocnirile, în jumătate, de fraze sibilonice referitoare la o misterioasă „Comisie de lichidare” și la un „Serviciu pentru deschiderea ședințelor” au un aer cam stătut. În releele evenimentiale circula un curent comic de intensități variabile. Alte piese din bogata producție a autorului — *Largo desoluto*, *Audiența*, *Ispita* — îmi par mai articulate și cu un tonus mai pronunțat.

Problema era de a face, scenic, cit mai

vesolă această fabulă modernă antitotalitară; trupa nemțeană, condusă de regizorul Emil Mandric, a izbutit s-o rezolve într-o bună măsură, deși se putea valorifica mai intens și mai elevat ironia păstoasă, caracteristică autorului. Perechea părinților — Oldrich Pludek, un soi de Șvejk civil, grav, trîntind mereu apoftegme aberante și Božena Pludkova, obeză, mărginită dar entuziastă — e susținută cu aplomb de Corpel Nicoară și Cătălina Murgea. Apologia caricaturală a „păturilor mijlocii”, care ar fi „baza societății”, e făcută cu vervă de acești Leonida și Efimția ai unui carnaval grotesc. Locuința e amplasată într-un cîmp cu verze, sub care se află microfoane. Modul de rostire e potrivit: frazele se repetă obsesiv, alb, tare; verbigerantele personaje nu par a comunica între ele. Timpul se scurge vertiginos, cineva care e așteptat ca Godot trimite telegrame de scuze că nu poate veni, postărița le citește și le înmînează cu plicții și dispreț, fiind mult mai interesată să facă amor în culise cu unul din fiăcăii familiei, Petr (Daniela Bucătaru, nostimă, și Florin Măcelaru). Celălalt băiat al Pludek-ilor, Hugo, căruia Ion Muscă îi dă, convingător, volubilitatea și înșimățiile malițioase cerute de rol, se strecoară în mașinările organismelor represive ajungînd, prin silitoare învătățură și abile mistificații, să urce spre șefie. Lupta permanentă între rechini și servicii secrete, se bizuie esențial pe modulările continui ale personajului important Ferda, periculos, veșnic aflat, fals grijuliu pentru dezvoltarea „vieții personale”, remarcabil intruchipat de Constantin Gheneșcu. Ca și în alte împrejurări, actorul intră în rol decis, îl joacă ager, l se devotează integral. Efectele sale comice nu par niciodată căutate, ele decurg firesc din combusia trăirii și dintr-un simț comic percutant. Dacă și directorul „Serviciului pentru deschiderea ședințelor” (Corneliu Dan Borcia) ar fi avut un mai rodnic umor personal, probabil că întâlnirile cu ceilalți ar fi sporit claritatea. Se vede, desigur, că urmează strict indicația regizorală; apor-

Garden Party de Havel la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț, în regia lui Emil Mandric. În imagine, Cornel Nicoară și Cătălina Murgea

tul fanteziei proprii nu e însă relevant. Două siluete pasagere — Oana Albu-Birău și Liviu Timuș (secretari) — sînt perceptibile.

Cum e gândit spectacolul? Ca o farsă, evident, cu proiecții visătoare ce persistează sentimentalismul și cu ricanări continue în frazeologie surizătoare. Platitudinea fapțurilor e desenată satisfăcător, grije și temerile lor, ridiculizate, în genere, cu aplicație. Pe fondul întunecos apar luna și stelele, spațiul e epurat de obiecte inutile, costumele nu au extravagante (scenograf, Diana Cupșa). Aparența e de habitual, ceea ce subliniază abnormul de fond, adică mociroasele stări ale iraționalului alcătuirii sociale și statale de odinioară. Ceea ce lipsește acestei oportune întreprinderi artistice e relieful estetic.

La Seminarul de dramaturgie românească organizat la Praga, prin 1966, cred, cînd l-am cunoscut pe Vaclav Havel, el era un tânăr jovial și mobil. Participa la discuții ca secretar literar al unui teatru praghez

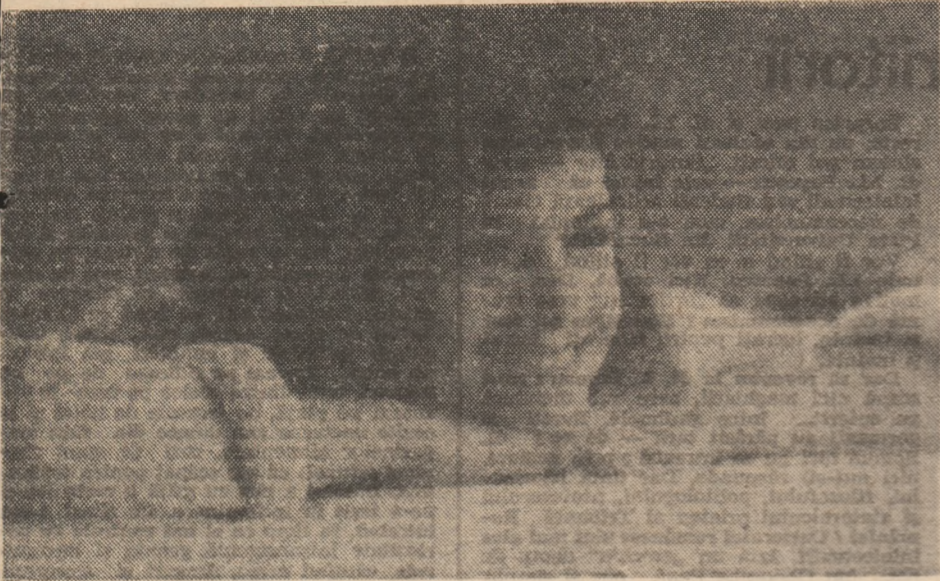
condus, mi se pare, de Ottomar Krejča, dar era recomandat și ca tânăr autor de performanță și eseist al revistei „Divadlo”.

S-a născut în 1936. S-a apropiat devreme și lute de teatru, în care a lucrat ca mașinist, asistent de regie, secretar literar, pînă ce l-a încredințat reputatului regizor Jan Grossman comedia satirică *Garden-Party*. Prin Grossman și Krejča el a izbîndit științelor ca dramaturg. Sigur că s-ar fi afirmat și altmînteri, dar uneori e hotărîtor dacă începi cu regizori însemnați și trupe bine închegate. Astăzi, om politic de notorietate mondială, el se întreabă mereu — cum ne-a povestit secretarul său, în recenta sa vizită la București — dacă piesele li sînt atât de solicitate de teatre fiindcă merită, sau pentru că aparțin președintelui țării. Cine ar putea răspunde precis? Dar cum l s-au reprezentat și cînd era în temniță, cred că putem inclina spre prima ipoteză.

Valentin Silvestru

Ultimele știri

Jane Craig in Ultimele știri

MERITĂ să vedeți recenta premieră **Ultimele știri**, nu numai pentru că e un film american relativ nou (prod. '87), care s-a bucurat de succes la un festival european de anvergură (Berlin, '88, Ursul de argint), nu numai pentru că își introduce spectatorii într-o lume care a exercitat întotdeauna un anumit grad de fascinație asupra publicului și asupra cinematografului — lumea televiziunii, lumea unui studio american de actualități —, dar și pentru că filmul oferă un posibil termen de comparație pentru Actualitățile noastre. Onestitatea matorului nu poate fi pusă la îndoială: regizorul, James L. Brooks, vorbește despre o lume pe care o cunoaște bine, din interior, el și-a făcut intrarea în meserie la începutul anilor '60, la New York, tocmai la rubrica de știri din departamentul de actualități al televiziunii americane.

O comedie cvasi-sentimentală, povestea unui triunghi neconjugal, funcționând ca în celebrul cîntec, „Nous étions tous amoureux, toi de moi, moi de lui...”. Firul amoros și firul profesional al poveștii se împletesc abil de la un capăt la altul al unui film optimist și bine făcut (după o rețetă „industrială”, de o precizie farmaceutică, proprie altor filme americane). Filmul în sine deci, ca și personajele lui, ca și lumea din care provin — au obsesia lucrului bine făcut. (O obsesie fundamentală: cînd președintele Bush, de pildă, trimite o telegramă membrilor unei expediții victorioase la Polul Sud — vedem într-un film documentar — el îi va felicita „pentru treaba bine făcută”).

Principalele personaje în **Ultimele știri**: o femeie și doi bărbați, tineri și liberi. Și plini de ambiție profesională. Femeia e regizoare de emisie. O mignonă spirt (Jane Craig), posedată de meseria ei; în viața particulară nu mai știe să invită comutatorul și continuă să se poarte ca pe un platou în exercițiul funcției: e lucidă, analitică, precisă, francă, dură, obsedată de eficiență, rapiditate, corectitudine. Rezultatul, constată ea: „Reaping tot ce vreau să cuceresc!”. Disperarea secretă și-o descarcă, din cînd în cînd, printr-un hohot pe cit de amuzant, pe atît de straniu, un fel de exercițiu ritualic de respirație (amintindu-și acel „ha!” eliberator și protestatar, de un umor antologic, practicat de personajul prietenei în **Micuța Vera**).

Unul din cei doi bărbați — un tip scund, indestat, cu o figură hazoasă (Albert Brooks) — e reporter și își dorește cu ardoare să devină crainic. Cînd încearcă, însă, într-o seară, să prezinte știrile, deși textul pe care el însuși l-a scris e foarte bun, rezultatul e un mare eșec: temperamentul îl trădează, timiditatea își arată colții, gulerul bleu al cămășii prezentatorului devine, „în direct”, silbastru intens din cauza transpirației abundente, drept care se primesc telefoane de la te-

lespectatori sperați de eventualitatea unui atac de cord al prezentatorului. E cel mai deștept și cel mai onest din cei trei prieteni și tocmai el se va retrage din cursă. Televiziunea nu e o meserie pentru el.

Colățat bărbat al triunghiului, de cîrind angajat crainic, e dotat cu farmecul și eleganța lui William Hurt. Personajul pășeste, cu fier și fără scrupule, pe terenul minat în care a intrat pe nepregătite, fără calificarea necesară — „Nu înțeleg jumătate din ce transmit!” — dar cu un talent înnăscut pentru meserie. Cum a ajuns în acest post? Printr-un sistem de selecție tipic american: era comentator la redacția de sport și un ziar a transmis din greșeală știrea că el va fi înălțurat de pe post. S-au primit tone de scrisori de protest, iar el a fost avansat rapid în postul de crainic la Actualități.

Între crainicul self-made man și regizoarea de emisie care „nu îl respectă, dar se gîndește la el și în afara orelor de serviciu”, se naște o idilă, brutal pulverizată de o revelație de natură profesională. Într-un interviu pe care aspirantul la glorie îl făcuse cu o femeie nenorocită, pe ecran a apărut figura lui, ascultîndu-și, cu ochii plini de lacrimi, interlocutoarea. Fata descoperă, pe o casetă de lucru, că lacrimile nu au fost reacția lui spontană, ci o chestiune de „regie”. Omul a filmat post-festum un prim-plan al lui: s-a concentrat o clipă și din ochi i-au țîșnit, cu ușurință, lacrimile de crocodil. Cel doi se despart înainte de a fi reușit să fie împreună. Fiecare își va urma drumul propriu și amîndoi vor face carieră. Nu se despart, în acest caz, doar două personaje, ci două moduri complet diferite de a înțelege profesia, transmiterea informației. Ea este pentru adevărul netrucat, pentru incizia fără înfloritură a realității. El este pentru romantizarea realității, în direcția kitsch-ului de succes. (Prin '81-'82, premiul Pulitzer pentru reportaj a revenit unei gazete care a descris cutremurător cazul unui copil care se drogă; peste câteva luni s-a descoperit că reportajul fusese o ficțiune, problematica era adevărată, dar personajele și story-ul erau complet inventate. Premiul a fost retras, cu mare scandal). În această meserie trucul înseamnă mîncîună.

Filmul îi reușește foarte bine descrierea atmosferei din acel studio de actualități și sugerarea legilor de existență ale unei bresle. Concurența feroce, dar fair-play. Egalitarismul e, acolo, o aberație; în această lume a stilului sportiv, colegial, amical, tipic american, ierarhia e, în fond, foarte strictă; șeful e șef, ordinea e ordine, tot ce e performanță se plătește. Distanța, pe statul de plată, dintre o vedetă și un bun meseriaș de rînd — e astronomică. Șeful îi spui pe nume, el te bate prietenos pe umăr, dar în clipa în care nu mai are nevoie de serviciile

tale, te concediază fără să clipească. Nu s-ar putea spune că e o lume fără suflet, doar că sufletul acestei lumi e altul: sufletul ei e eficiența. Reușita. Concurența. Cel slabi ies din joc, cel mai bun continuă. Cel eliminat recunoaște: „ești mai bun decît mine!” (Patentul cu capra vecinului le lipsește).

Văzînd **Ultimele știri**, nu poți să nu arunci, reflex, o privire comparativă și spre Actualitățile autohtone. Să trecem peste chestiunile de fond, de conținut ale emisiunii, și să privim totul „formal”, ca pe un film. Ce constatăm la Actualitățile noastre? În primul rînd absența regizorului și a scenariului. Este evidentă absența unui creier care să „monteze” convingător și captivant știrile: lipsesc, se vede, criteriile ferme de valoare și de selecție; știri de importanță planelară sînt comprimate și expediate în două vorbe, în timp ce trei borfași din Roșiorii de Vede sînt dilatați catastrofic. Planeta și țara gem de probleme și noi „afiăm de la Miliția Capitalei”! Se produce, astfel, un defazat dezechilibru în dramaturgia Actualităților.

Sigur, să compari scenografia și recuzita din **Ultimele știri** cu aceea din **Studio 4**, e ca și cum ai compara o uzină ultramodernă cu o cooperativă mesteșugărească. Și totuși, nu absența aparatului sofisticat e de vină... În **Ultimele știri** vedem, de pildă, cit de mare e, acolo, valoarea unei secunde („Ecranul o să rămîna o secundă fără imagine și noi fără slujbă!”), tipă, în panică, un personaj; iar spre sfîrșit filmul va și include un val de concedieri). Ritmul emisiunii noastre e lăbășat, știrile curg scolarește, șotic-șotic, fără strălucire și fără nerv. La sfîrșitul dezbaterii cite unei știri, crainicii noștri ne privesc timp sau jonați, în tăcere, așteptînd, cu o sfîșită disoerare, probabil, comutarea imaginii. Bîbele, pronunțarea greșită a unor nume, suprapunerile sonore, nu le mai punem la socoteală, ele nu intrat în firea lucrurilor.

Vedem, apoi, în **Ultimele știri**, cit de fervent e, acolo, vinătoarea de imagini, cum fiecare știre se interferează continuu, trepidant, cu argumentul ei vizual. La Actualitățile noastre, în loc să ni se dea imagini, cit mai multe imagini, ni se dau mai ales fețele crainicilor. Și ce fețe! Nu vrom să ne colorăm textul cu nuanțe pamfletare, dar nu vrem nici să semănăm cu mama lui Bulă, mîngîindu-i capul pătrat, „Taci cu mama”! Cu toată franchețea, să-i privim pe crainicii noștri nu ca persoane, ci ca personaje. „Nu criticăm omul, ci opera”. Cu una-două excepții, ce transmit aceste personaje, cu ce seamănă? Unul cu un vuzoi? Altul cu o gogoasă? Altul pare proaspăt izbît cu capul de pereți? Altul ar putea fi oricînd distribuit în rol de ciocu? Cit despre doamne... N-o să spun — din solidaritate feminină, și pentru că, vorba lui Pampon, „nu șade frumos” — „La cratiță, doamnele mele!”, dar adevărul e că unele din dnele care prezintă i-s-ar potrivi, în orice clipă, în mină, un polonic, altă dnă îl amintește pe Dustin Hoffman travestit în Tootsie, rită dnă o amintește pe ciocănitorea Woody. (Și, ca să nu se spună că trimitem prea departe, peste Ocean, să ne amintim o clipă de crainica vedetă a Actualităților bulgare, la care se uita toată suflarea înaintea erei noastre — cu un aer desăvîrșit intelectual, vizibil inteligent, stăpînă pe materie, pasionată de meseria ei; era o plăcere s-o privești și s-o ascuți, chiar și fără să înțelegi o boabă). N-am vrea să le facem sînge rău acestor dîni și dne. El nu altă vină decît aceea de a accepta — sau de a vrea cu orice preț? — să lase pe post. El ocupă într-un mod șters, inestetice, absolut mediocre, locurile unor virtuale vedete. În orice televiziune normală, pentru aceste posturi de crainici s-ar da concursuri, s-ar testa gustul publicului, s-ar face sondaje de popularitate. Ce patron nebun, care ar vrea să-și vindă știrile, ar alege o asemenea colecție? Se vorbește de „noile criterii”, de competență și de concurență. Vorbe în vînt, atîta timp cît la unica Televiziune a țării, la emisiunea de vîrf, nu se vede mai nimic nou, iar ce se vede

nou e mai prost decît ce era vechi. O să începem în curînd, prin comparație, să ne amintim cu nostalgie ce mare crainic era Petre Popescu! (indiferent de costum).

Există, în **Ultimele știri**, un alt moment cu posibile trimiteri. Crainicul debutant, comentînd, în direct, un accident, adaugă, de la el, vorbele: „Cred că totul e O.K.”! „Cui îi pasă ce crezi tu?”, îl bombăne din studio, șeful emisiunii... Și mai există, în film, o replică interesantă pentru noi. Un om de televiziune zice despre presa scrisă: „ne critică pe noi și ei publică toate neroziile!” Perfect adevărat. Doar că un cititor nemulțumit de neroziile unui ziar e liber să aleagă altceva, pe cînd, la noi, Televiziunea îndcășă pe gîtul telespectatorului marfă proastă și o face (nu se știe exact pînă cînd) — „în exclusivitate”.

Un alt aspect pe care **Ultimele știri** îl prinde bine și care se potrivește oricărui platou t.v., mare sau mic, bun sau prost: inegalabilul consum nervos, marea uzură pe care o implică această meserie, teribil de grea. Întinderea inegalabilă a nervilor, în momentul transmisiei, cu toate proiectoarele pe tine și cu milioane de ochi studiindu-ți, în direct, dilatare în prim-plan, orice trăsătură a feței, orice inflexiune a vocii.

LA ORA cînd scriu aceste rînduri, tocmai l-am studiat, de pildă, pe Cornelius Roșianu, transmițînd prima știre a Actualităților: „Partidul Comunist Român a fuzionat cu...”. Scurt. Fără nici o imagine, fără nici o punere în ecuație, fără nici o „problematizare” a fericitului eveniment, care a produs perplexitate la scară națională. Mi s-a făcut, brusc, milă, de noi toți, sigur că da, dar mai ales de solul înghețat al acestei vești dezghețate, dl. Roșianu care, pătruns de solemnitatea momentului, pentru prima dată de cînd îl știm nu mai avea acel zîmbet ironic-batjocoritor, care-i face șarmul, zîmbet pe care-l flutura, cu cită nonșalanță, pe vremea Proclamației de la Timișoara... Dl. Roșianu a fost, de această dată, impecabil. Sincere condoleanțe. Groa misie, misia de crainic!

Vreți să știți care film din oraș corespunde surprinzător actualităților noastre? Și publicul a simțit, instinctiv, asta, și a umplut sălile Cinematecii pînă la refuz? N-o să ghiciți: **Portocala mecanică**. În '71, cînd l-a făcut Kubrick, toată lumea a văzut în el „o anticipație”. În fine, el a devenit un film de actualitate. Violenta unei lumi dezolante. Violenta (simbolică) a unui tînar (simbolic) pentru care, cum spune Anthony Burgess, nici legea, nici familia, nici biserica, nimic nu mai reprezintă o autoritate morală. Despre personajul principal, tînarul care ucide, torturează, violează, e de o cruzime fără margini, tot Burgess spune: „răutatea lui nu e produsul unei condiționări sociale sau genetice, ci propria lui problemă, în care s-a angajat cu toată luciditatea”. Un experiment medical va încerca să-l facă, pe acest om, din rău — bun. Tînarul urmează să fie, astfel, reformat din punct de vedere moral. E imobilizat, legat fețele, cu pleoapele prinse în niște agrafe ca să nu poată închide ochii, în timp ce în fața lui, pe un ecran, se derulează imagini pline de violență și oroare, montate pe muzică de Beethoven. („Ludwig van”, cum își alintă tînarul idolul de pînă atunci). În timp ce vede aceste imagini, tînarului i se inoculează, treptat, un medicament care-i produce o stare de rău, de greață cumplită, greață pe care, în viitor, urmează să o asocieze cu orice imagine a violenței, dar și cu muzica lui „Ludwig van”. „Ajunge! Sînt însăntoșit!” — țipă tînarul legat de scaunul de tortură, nemaisuportînd greața. „Ba deloc, băiete!”, îi răspunde medicul, continuînd tratamentul.

...Binele s-a amestecat cu răul, frumosul cu uritul, spectacolul violenței a depășit de mult limita normală a suportabilității. Ajunge? Sîntem însăntoșii? „Ba nu sînteți deloc, feții moșului”, hohărăște, acolo sus, medicul sef, și ne prescrie, mai departe, creșterea continuă a nivelului de greață.

Eugenia Vodă

Premierele săptămîinii: Tinerete frintă (coproducție T.V. Novi Sad și Româniafilm)

Karate Kid (producție americană)

Deplorabilia (VII)

DI. Viorel Roman și scriitorii

DE pe Neva, Aurora sculptă sfinți în mănăstiri. (Ioan Alexandru). Cu cinci luni în urmă, când întinându-ne la Leningrad, Augustin Buzura îmi spunea că devenise președintele Fundației Culturale Române, am încercat un dublu sentiment: bucurie și neliniște. I-am mărturisit îngrijorările mele, am întors amindoi, cum se spune, minușa pe toate părțile, în lungi conversații de zi și de noapte, tritați de încremenirea Aurorei chiar sub fereastra odărilor noastre. Într-una din acele lungi nopți albe, îmi și reamintea aceste versuri de debut ale lui Ioan Alexandru.

Din păcate, îndrăznesc să cred că motivele mele de îngrijorare legate de numirea lui Augustin Buzura ca președinte al Fundației Culturale Române se dovedesc — măcar în parte — întemeiate. Ideea că încă o dată e nevoie de un nume mare din spatele cărui (la adăpostul cărui) să se facă lucruri mici (ca să nu le spun altfel), nu-mi place. Știrile, micile și omeneștile birfe — cu șarmul lor cu tot — și-au făcut neîntrerupta lor datorie de la acea întâlnire la Leningrad. Telefonul fără fir a lucrat necontenit; și într-un sens și în celălalt. Pentru mine însă important a fost să-l știu pe Buzura înhămat ardeleneste la povara planurilor pe care mi le împărtășise. Și cred că, până la urmă, măcar unele din ele vor prinde viață, grație încăpăținării lui Buzura. Pe de altă parte, ele vor putea fi permanente subminate, atât vreme cât Fundația Culturală Română nu va deveni cu totul și definitiv independentă de patronii și „spiritul” ce aducă pe lume Asociația România și Tribuna României, până când vechii curieri ai stațiilor pilot ale Securității nu vor fi lăsați la vatră chiar cu mulțumiri, dacă ajută la ceva. Altfel, mai importanți ori mai obscuri, acești măsliuțori profesioniști își vor face de cap ca și până în decembrie 1989, de data aceasta invocând „nevoia de dialog”, „dreptul la opinie” etc.

„Dar, Dar Ministerul român de Externe continuă să fie Paradisul Securității și securiștilor de elită. România — prin noua sa conducere — continuă să sfideze memoria celor plătind cu viața umda de speranță apărută în decembrie trecut, cum continuă să sfideze și cancelariile politice ale lumii occidentale, acreditând drept diplomați securiști notorii. Troglodiiți ce au făcut de rușine o națiune continuă să se umfle în pene și să calce la străchini, convinși fiind că sint, încă, de neclintit. Și conducerea de azi a României nu le dă nici un motiv de-a se îndoi de... „eternitatea” lor. Nu mai departe decât la premiera filmului lui Pintilie la Washington (desigur, De ce trag clopotele, Mitică?), un astfel de ipocahimen își înghlonea copilul și-l șuiera printre dinți: „Tu fii atentă la mine. Filmul ăsta e o mizerie, o timpenie. Sintem aici

că trebuie să fim dar tu ascultă la mine, e o porcărie. Ai auzit?” Sigur că bietul copil a auzit. Și-am auzit și eu. Și alți citiva.

UN „STATORNIC PRIETEN”. Cu doar citeva zile înaintea sosirii lui Augustin Buzura la New York, unde — alături de alți gazetari români — avea să-l însoțească pe președintele Ion Iliescu, citeam stupefiat (doar fiindcă e vorba de o publicație al cărui editor este Fundația Culturală Română) numărul 16-17 al Carierului românesc. Era, ca să zic așa, numărul ce trebuia să prefățeze prezența dlui Ion Iliescu la Organizația Națiunilor Unite.

Sub titlul Emigrația românească și problemele țării, paginile 6-7 adăpostesc două interviuri realizate de către dl. Ion Longin Popescu, vechi curier și purtător de microfon al gingașei Tribuna României.

Unul din invitații dlui I.L. Popescu se numește Viorel Roman și ne este prezentat drept istoric, filozof, politolog și profesor la Universitatea din Bremen. În plus, ni se spune, „statornic prieten al revistei noastre”. Al cărei reviste? Tribuna României, organ de presă al Securității, ori Carierul românesc, organ de presă al Fundației Culturale Române — președinte Augustin Buzura? Mă rog, oricum ar fi și al cui statornic prieten va fi fost ori va fi fiind dl. V. Roman numai adevărul nu îl este prieten.

Mai întâi titlul, desprins din părerile invitatului: Neocomunismul — platforma unei disidențe fără obiect. Bravo! în timp ce marii politici ai lumii — de la Jean-François Revel la Zbigniew Brzezinski, de la Cornelius Castoriadis la Walter Laqueur, de la Timothy Garton Ash la Paul Lendvai — analizează amplitudinea acestui pericol — Neocomunismul, Criptocomunismul etc. — dl. V. Roman îl consideră o poveste de adormit copilii — exact cum o fac și conducătorii de azi ai României. Nu știți ce să admiri mai întâi în „analiza” societății românești schițată de dl. V. Roman — primitivismul gândirii sau nerușinarea afirmațiilor.

„Cine sint cei alarmați de primejdia neocomunismului astăzi?” se întreabă dl. V.R. Și tot Domnia Sa răspunde: „În primul rând organele de presă ale Occidentului, care sint surprinse că nu-și mai pot face mendele cu capitalul internațional ca în perioada interbelică. Exilul, în mare parte, este sub presiunea acestei propagande, lucrează pentru ea, iar în perioada interbelică făcea parte din pătura suprapusă, cele patru milioane de privilegiați.”

Dacă exilul lucrează pentru propaganda occidentală, pentru cine lucrează dl. V. Roman? Ah, uitasem — pentru Universitatea din Bremen, da. Dar cum vor fi făcut parte, în perioada postbelică, din „pătura suprapusă” sutele de mii de exilați născuți după 23 august 1944?

Surprins pare și dl. I.L. Popescu. Fi- rește, nu din aceleași motive pentru care sintem noi mirați. „Surprinzător — scrie dl. I.L. Popescu — este faptul că mulți intelectuali sau studenți articulează teama de neocomunism, cum s-a întâmplat în Piața Universității din București.”

Vor fi știind ei ce vor fi știind, domnule I.L. Popescu. Nici vorba, Dvs. ce motive ați avea să „articulați” vreo teamă de neocomunism? Sinteiți ce ați fost și înainte, lucrați pentru cine ați lucrat și înainte.

Dar să revenim la dl. V. Roman: nu-l scapă nici maghiarii, care sub dictatură au suferit... între ghilimele. Evreii și germanii au părăsit țara — de ce? dl. Roman nici nu se întreabă; prin urmare, nici nu-și) răspunde. Dar ținta istoricului, filozofului, politologului, profesorului și statornicului prieten al Tribunei României / Curierului românesc sint mai ale intelectualii. Iată un „crochiu” demn de pana (nu Gheorghe Pană, pur și simplu) savantei de renume mondial, Elena Ceaușescu:

„Intelectualitatea nu a dus-o rău sub dictatură decât din punct de vedere al libertății de exprimare în public. Material a dus-o foarte bine. Studenții căpătau casă, masă și asistență medicală gratuită pe perioada studiului, care nici el nu costa nimic. Apoi diploma garanta un post pe viață, o pensie sigură și veniturii mai mari decât cele obișnuite. Prin poziția pe care o ocupau automat, prin repartiție după studii, în administrație sau producție, intelectualii participau la lucrativele afaceri pe piața paralelă; trafic de influență, bacșiș etc.”

O singură nedumerire: dacă așa stăteau lucrurile — trai pe vătrai! — de ce a emigrat intelectualul (istoric, filozof, politolog, profesor) Viorel Roman, în 1972, în Germania (pe atunci Occidentală)? Cu ce trafic de influență se mai poate ocupa Domnia Sa acolo și de la cine poate lua bacșiș mai mare decât lua în România? Neînțelese sint căile domnului; dlui V. Roman, în acest caz.

Asemenea Elenei și lui Nicolae Ceaușescu, dlui V. Roman scriitorii i se par cele mai mari otrepe dintre otrepele de intelectuali:

„Nu mai vorbim de scriitorii, care, după modul de viață, păreau descendenții direcți ai foștilor filii de boieri. Uniunea Scriitorilor, taxa de timbru, le asigurau venituri confortabile; așa-zisele case de creație erau conace ale unei vieți fără grija zilei de mîine.”

De data, aceasta nu mai am nici o întrebare pentru dl. V. Roman ori pentru dl. I.L. Popescu. Întrebarea mea se îndreaptă către scriitorii și intelectualii, fostul student și fostul repartizat pe... viață Augustin Buzura. Și această întrebare este: Augustin Buzura, bănuiești ce vreau să te întreb?

TELECINEMA de Radu COSAȘU

Ce formidabil carnaval!

● CUM ADICĂ — mă întrebam simbătă seară văzînd „Casa de nebuni”, din '79, ultimul film cu splendoarea asta în barbă numită Nathalie Wood, casa asta de nebuni cu diagnosticuri imposibile, unde oricare om rezonabil știe că nu există vîdebare ci doar ameliorare și la orice „O să mă fac bine?” trebuie răspuns, după spunea lui Pamfil, cu un zîmbet —

cum adică — mă scărpinam mușcat de televestea că dominică, la Ploiești vor avea loc „evanghelizări și miracole”, ce film splendid ar trebui, obligatoriu, să fie unul intitulat: „Miracol la Ploiești”!

cum adică — mi-am zis chiar de jol seară, cînd mă uitam la prea sumarul documentar despre „Mon general”, acest de șauile care a putut să ne lase ideea unei Europe de la Atlantic pînă la Urali, întorcînd pe dos cea mai inteligentă „stîngă” cu celebra întrebare, după primul tur de scrutin în lupta cu Mitterand: „Ce păreane aveți despre un dictator aflat în balotaj?”, omul care putea spune ziariștilor: „Cu mine, domnilor, nu vă veți plietici!” iar pe Sartre, niciodată nu-l va aresta, fiindcă în acea „une certaine idee de la France” a lui nu se putea admite un Voltaire arestat —

cum adică — m-am trezit vorbind chiar în timpul „Kareninei”, dîndu-mi deja seama că serialul era gata din primul episod cînd Eric Porter l-a „omorît” troznindu-și prea prototipat degetele —

cum adică, timp de un deceniu nu i s-a putut găsi nici un titlu acestei minunății filmate în '80, la București, filmagii aceștia extraordinari, de la operatorul Horea Baptes la sunetistul Horia Murgu și cifri or mai fi fost, cu pupilele larg dilatate, cu urechile lungite de entuziasm, ținîndu-se cîmpor după Pintilie, după Florin Mihăilescu, după toți comediații ăștia gigantici ai unui București psihopat, cu „carnerele” lor, cu girafele de sunet, cu inimile „gros comme ça”, mindri, inteligenți, excitați de parcă li s-ar fi dat Hollywood-ul și Cinecittă pe mină, liberi și subversivi ca la orice chef, tobă de cinema cit o mețehanea, prinși în cea mai lată și serioasă

aventură a vieții lor de șomeri prin Buftea și Sahia, băieții ăștia care mincau film cu conoaștii din via, să aibă mînea de a dedica opera lui Bălărețu și Vornicu, dîndu-mi un fior pe sîra spinării și, în schimb, să nu poată pocni un titlu ca lumea, acestei splendori din grupa Fundenilor, mulțumindu-se cu acest Fără titlu, desptepăcînuie știută de toți bacalaureații? Ce-a fost în capul lor?

Cum Fără titlu, Pintilie filmînd, exilat și exaltat, cu voie sau fără, în țara lui, a cuvintelor și a necuvintelor, cu poliția sau nepoliția după el, cum Fără titlu cînd își sare în ochi că aici avem „Proba de orchestră” la români sau „Dirijorul” — Wajda, în același an, făcînd „Dirijorul” lui la Varșovia, Danieluc „Proba de microfon”, asta nu vă dă iar o zi de omor și ris? Tot ce indică Pinți cu un deget, cu două, cu ambele brațe, nu-i altceva decât muzică, muzică, muzică, de la un „u” în cuvîntul „bolnav”, „buolnav” ca să se acordeze cu „beletul”, pînă la ritmul frazelor, al dansului, al privirilor; el vrea o vorbă în salt cu „hop, hop, hop”, vrea o întorcere a lui Jorj cu „rrrumm!”, vrea „așa, așa, așa” pentru trioletul care să-i dea „smecheria în inocență”, vrea „ideea creștină a verzei călîte” în legato cu „Fraților!”, vrea mai tare o trompetă și mai tolerant un zîmbet, ca la Bran, vrea mai strîns: „Ia mai terminați cu mofturile astea!”, vrea mai rapid: „Ce-ai făcut, mă, Mișule?” după „A murit Mitică!”, ca pînă la urmă s-o dea pe față, să ceară „Muzica!” odată cu „Motor!” și să dirijeze, cu încintarea lui Celibidache auzind un fagot, cu frenezia lui Bernstein în bichuirea contrabașilor, Marșeiza la Bolștin! După care, om între oameni, mîncîncă semînțe ca Max Hangerliu, în închisoare... Toți îl ascultă, toți topăie cu el împreună, toți sint pe arcuți, toți îl mîncîncă din ochi, toți sint fagoți, obod, harfe, tamburine, toți plutesc pe aripile acelor giște sau rațe sălbatice numite inspirație, toți se îngrămădesc să joace sub poruncile lui, iar cînd filmagii îl întreabă shakespeareanul: „Cum vă place cu Pintilie?”, toți

în cor încep să strige euforici, volintiri, slobozi ca păsările cerului: „Ne omoară, domnule! Ne mîncîncă zilele, da-i mare, da-i uriaș!”, iar el le strigă ca un Cyrano, cu atît mai frumos fiindcă e înutit: „Vorbiiți despre mine ca artist!” și ei iar: „E mare, domnule!” Erau nebuni? Erau în carnaval? Erau în „soluția Bahtin”? Cred că da. Ei nu știu că unul singur la ora aceea, în țara aceea, era mare, era uriaș și cînd auzea că se face altuia cultul personalității, și cui?, unui artist! unui saltimbanc! îl apucau pandaliile, nimic nu mai „trecea” și îi putea umfla, închizind filmul la Jilava? Și n-a fost așa? N-a închis filmul? Li durea în cot, li se filfia, putea să-i lege, să-i fizeze, să-i fizeze, ei o țineau una și bună: „A nous la liberté!”. Nu cred că există film mai frumos, pînă la lacrimi de frumos, despre pofta neimblînzită de a crea sub și împotriva lui Ceaușescu, despre euforia artistului în dezastrul economic, despre orgasmul acela numit catharsis în timpul unei interziceri totale a plăcerii de a trăi, ca acest Fără titlu al lui Lapteș și al filmagii lui. De ce nu i-au spus „Casa de nebuni”? De ce nu i-au spus: „Orgolioși?” „Aventurieri?” Ah, știu, toate titlurile erau inutile și nu puteau spune nimic. Dar cum v-ar fi sunat — dau o sugestie, nu dau cu parul — cum v-ar fi sunat: „În timp ce noi dormeam, bobocule...”? Sau: „Ce formidabil carnaval!” În sfîrșit, bine că există Fără titlu. N-o să fie cu scandal dacă voi spune că după simțirea mea naturală, acest documentar care-și putea zice și „Jurnal de eternități la Pintilie”, e la fel de bun ca „De ce trag clopotele, Mitică”, iar pe ici, pe colo, în citeva puncte esențiale și anume: în nerușinarea de a fi artist român, chiar și mai și! Mai rămîne să mi se spună că-i cazul să revin pe pămînt și că ce mare brînză, chestiile astea s-au mai făcut și cu Bergman, și cu Fellini, și cu Resnais... Mersi de compliment!

Starea de urgență

● LUNA decembrie se apropia de sfîrșit, și mulți dintre noi, năucii de curaj, de oboseală, de încredere, traversam un prezent incredibil ce părea (atunci) atît de adevărat. Viitorul e cu noi, se spunea la fiecare colț de stradă sau de eveniment, așa că ce să ne mai pierdem în teorii, iată-l, și cum despre lucrurile evidente nu se discută, treceam grăbiți mai de parte. Și totuși, vorbele și gesturile îl cuprîndeau. Într-o stație de metrou, cu par-doseala acoperită de termose, saci de dormit, pachete și pachetele cu mincare și găzduind într-un colț un brad de Crăciun destul de sărac, avînd, însă, citeva obligatorii globulețe și lumînări, am întîlnit un băiat. Tocmai se ridicase de pe un scăunel, unul dintre acelea pe care le văzusem pe plajă, pe terasce de hotel și la cozile nocturne sau diurne din fața magazinelor alimentare, cozi de cram convînși (atunci) că am scăpat pentru todeauna. Băiatul a pus cu grijă o carte jos și ne-a ieșit în împingare. Ce citeai, l-am întrebat, în timp ce el îmi controla cu seriozitate intranzigentă geanta și buzunarele, căutînd arme, droguri și spray-uri adormitoare. O carte, mi-a răspuns vag, privindu-mă dîntro-o dată cu uimire și suspiciune, căci cum altfel decît suspectă putea fi, în acele circumstanțe, tentativa de declanșare a unei conversații literare. Frumoasă?, am insistat, încalcînd toate regulile de conduită învățate în copilărie și insistînd anapoda să descos un necunoscut, atît de fragil, atît de singur, atît de plin de importanță misiunii sale pe pămînt. De fapt, sub pămînt, pentru că, repet, ne aflam într-o stație de metrou. Era cu cel puțin două decenii mai tînăr decît mine, dar, în posesia tuturor adevărilor cu putință, și-a oprit o clipă ochii hămeșiți de speranță asupra mea și a spus: frumoasă, deocamdată. Am tăcut și acest lucru l-a intrigat într-atît încît a adăugat avînd în glas cunoscuta îngăduință suparioară a părintelui către copiii săi: deocamdată, adică iată de ce vom citi de acum înainte. Am ieșit la lumina zilei. Orașul arăta așa cum bine ne mai amintim dar, dîncolo de ruine, fum, jaluzele lăsa-te, întrezăream imaginea a ceea ce nu se pierduse pe vecie, imaginea șirurilor lungi de cărți, librării și biblioteci infinite și circulare, cum gindea Borges, apărîndu-ne de primejdiile exteriorului, tocmai pentru că, între coperti de volume, la cuprind pe toate. Am intrat în 1990 neavînd nici o îndoială că previziunile tînărului se vor împlini. La începutul verii, deși și în această privință distanța dintre iluzie și realitate se adincea vertiginos, am susținut într-o convorbire cu un redactor radiofonic necesitatea înmulțirii emisiunilor de semnal editorial, note de lectură, cronică literară. Nu prea apar cărți, mi s-a replicat. Deocamdată, am intervenit imediat, repetînd fără să vreau cuvintele tînărului de la metrou. Sintem la începutul iernii și trebuie să recunoșc că nu am avut dreptate. Cărțile nu sint tot mai multe, dimpotrivă, știrile ce vin din această direcție sint îngrijorătoare. Dificultăților previzibile li s-a adăugat una de ultimă oră (cităm ziarele): scumpirea cu peste o mie la sută a hirtiei. Cum altfel decît ca pe o blasfemie ar putea fi interpretat gestul de a cîntări un volum de Matei Caragiale sau Baudelaire pe cîntarul rezervat fie și numai fînii de cozonac sau cornulețe? Așa că așteptăm în ciclul radiofonic Personalități ale cotidianului sau în altă parte interviuri cu factorii de decizie din combinate editoriale. În fața microfonașilor și a reporterului, precizia argumentelor, a argumentației va fi, poate, mai mare decît în pagina de ziar. Aceasta, în primul rînd. În al doilea rînd, dacă așa arată situația (70 de lei kg, de hirtie albă + tipar + difuzare + drepturi de autor), o situație cu urmări de lungă durată, programul literar radiofonic ar trebui să accepte imperati-vele stării de urgență. Căci într-o țară în care salariul mediu nu depășește 100 de dolari, alinierea prețurilor cărții la standardele internaționale nu poate decît să declanșeze o stare de urgență. Și dacă tot mai puțini oameni vor putea achiziționa cartea literară, ea trebuie să le fie pusă la dispoziție pe cale radiofonică. Am adăuga, fără a ne amesteca în treburile interne ale altei rubrici din revista noastră, și pe calea televiziunii. Ziua radiofonică începe și se termină, pe programul II, cu poezie. Ea revine adesea și în alte ocazii. Va fi nevoie să revină mai des, nu în ultimul rînd pe programul III, ce se adresează expres tineretului. Numărea spectacolelor teatrale trebuie de asemenea mărit și deși lectură prozei, a eselui, a paginii de critică reprezintă performanțe radiofonice, redactorii și actorii pe care îi știm le vor putea atinge. Poate cele de mai sus sună utopic. Dar depășirea unei crize are dreptul să aleagă și drumul utopiei. Sau oricare altul pe care realizatorii radiofonici îl vor crede de cuvîntă în condițiile în care emisiunile lor sint menite nu doar să însoțească fluxul editorial ci să-l și substituie pentru milioane de oameni, în condițiile în care tratatele (dicționarele, sintezele) de specialitate tind spre un preț inaccesibil și maturilor dar mai ales tinerilor iar „Biblioteca pentru toți” se îndreaptă spre 35 de lei, situație unică în lume pentru o colecție ce se sprijină pe un tiraj de masă. Cum altfel ar putea fi corectată originalitatea măsurilor cu care ne confruntăm?

Antoaneta Tănăsescu

Continuum

ASOSIT, din păcate, momentul când presa literară mondială, care l-a discutat, contradictoriu adesea, pe Lawrence Durrell, să îl prezinte ca subiect de necrolog. Bilanțul unei vieți și al unei opere încheiate; și, pe cât se poate, nil nisi bene. Exuberanțul adept al vieții totale a părăsit viața la jumătatea acestui noiembrie, la vârsta de 78 de ani. Lășind, desigur, un gol sensibil în structurile literaturii britanice, un loc la care cu greu ar putea aspira reprezentanții prozei engleze din anii noștri.

Din moment ce o categorisire este indispensabilă într-o prezentare cu asemenea caracter, Durrell trebuie plasat în spațiul prozei experimentale a deceniilor cinci și șase, deși experimentul său literar scapă unei sistematizări pe coordonate și linii directe, fiind la fel de labil, de glisant, de polimorf ca și proza sa. Opera lui protejează și eclectică a stărnit exegeților opinii radical opuse, de la Kenneth Rexroth care-l găsește ideile „lipsite de orice originalitate” și până la absolutizarea lui Albert Camus care-l consideră „singurul mare romancier internațional de după 1947”.

Asemenea multor scriitori autoreflexivi, Durrell își prelucurează autobiografia transformând-o în materie epică. Și-a trăit adolescența și tinerețea în spații geografice care-l vor marca opera printr-un ecotism pregnant, iar traiectoria carierei sale poate fi ușor detectată în destinele unor personaje-proiecții ale autorului.

Lawrence Durrell s-a născut în 1912, într-o familie anglo-irlandeză, ca fiu al unui inginer care lucra în India. Și-a petrecut deci copilăria în India, ca și personajul său Mountolive, iar școala a fă-

cut-o la Darjeeling și mai târziu la Canterbury. Paradoxal, impresiile din India, imprimate pe diafragma atât de sensibilă a memoriei copilăriei, se fac prea puțin simțite în opera lui. În schimb, perioada dintre anii 1934-40, petrecută cu familia în insula Corfu, și anul 1941 al refugiuului în insula Creta, aveau să genereze acea fascinație pentru Mediterana, acea nostalgie a ei și a insulelor grecești („insulomania”, cum o denumește Durrell), permanent prezentă în opera sa. Încă de la Byron și Shelley, Mediterana devenise în literatura engleză o „Mare nostrum”, dar pentru Durrell peisajistica mediteraneană și valorile elenismului capătă un caracter obsesiv, de panaceu și refugiu universal în fața presiunilor și tensiunilor civilizației și a convenționalismului britanic post-victorian. Volumele de versuri cu care își începe cariera literară în anii 40 își trag seva din perioada petrecută în Corfu, unde privea „cu inima tristă a lui Horatius” vestigiile antichității grecești. Unica lui traducere, apărută în 1946, este o culegere din Poezii Greci, unica lui piesă în versuri se intitulează Sappho: celebrele sale jurnale de călătorie, adevărate capodopere de proză poetică, aparțin intercalate ca un respiro printre romanele cu parță densă, evocă Insulele Mediteranei: *Celula lui Prospero* (1945) este o istorie a insulei Corfu, *Reflecții asupra unei Venus marine* (1953) întârziează în insula Rhodos, *Lăsmii a-mare* (1953) prezintă Cipru — notății care culminează cu volumul *Insulele grecești* (1958).

Durrell e departe însă de a fi numai un contemplativ pasiv al elenismului. Dispoziția, implicarea sa în turbulenta viață socială și politică a deceniilor de mijloc e surprinzătoare pentru un scriitor ostil marcat de estetism și pentru hedonistul care era omul Durrell.

Partizan al vieții multidimensionale, a fost pianist de jazz la un nightclub din Londra, automobilist de curse, agent imobiliar, editor, împreună cu marele său prieten Henry Miller, al revistei *Delta*, apărută la Paris între anii 1937-39, editor, împreună cu Bernard Spencer, al revistei *Peisaj personal* publicată la Cairo între anii 1942-45. Intrat în diplomatie, și-a început cariera în calitate de consilier de presă la ambasada Marii Britanii din Cairo. În anul războiului, între 1941-44 a funcționat, asemenea personajului său Pursewarden, ca agent al Oficiului Britanic de Informații, misiune pe care a continuat-o și după război, la Alexandria, între 1944-45. Iată deci sursele, direcția, a pasiunilor intrigi de spionaj și conștientizarea că constituie una dintre fazele incitante ale anecdoticii tetralogiei *Alexandria*. După război, deține funcția de atașat de presă la Legatia Marii Britanii din Belgrad, apoi pleacă în Cipru ca director al Oficiului guvernamental britanic de Relații Publice. În Cipru devine corespondent permanent al revistei londoneze *The Economist*. Pe parcursul carierei sale a fost și director al institutelor

culturale ale British Council din Atena și din Cordoba (Argentina), și profesor de științe umaniste la Institutul de Tehnologie din Pasadena, California. Este deținătorul premiilor literare „Duff Cooper Memorial” (1957), „Prix du Meilleur Livre Étranger” (Paris, 1959), iar în 1954 a câpătat înalta distincție de membru al Royal Society of Literature. Biografia sinuoasă și febrilă a lui Durrell se completează și se confirmă prin faptul că a avut patru soții, dintre care una a decedat și de trei a divorțat. Din 1957 se mută la Paris, petrecându-și iernile în Corfu, și ducând o existență de sibarit.

Plurivalent și în arena literară, a fost, deci, poet, traducător, reporter, dramaturg, esecist și, mai cu seamă, romancier. Pornește în literatură sub semnele lui D. H. Lawrence, Joyce, Henry James, Robert Musil, Henry Miller. Primele romane scrise între 1935-38 — *Fluierașul peștiș* al îndrăgostiților, *Primăvara panică* („panică” fiind un derivat adjectival de la zeul Pan) și *Cartea neagră*, care nu s-au impus decât prea puțin criticii literare — sint acumulări, exerciții de încălzire ce anticipă marea cuarță alexandrină, stinca solitară a opereii durrelliene, nedepășit de producțiile ulterioare, nedepășit decât cantitativ de rivalizantul cvintet *Avignon* publicat de Durrell în ultimii ani.

CA orice dezdrăcinat care năzuiește să aparțină unui loc, Durrell are un cult al spațiului (din acest punct de vedere, poate că una dintre cele mai revelatoare cărți ale sale este culegerea de eseuri intitulată *Spiritul Locului*). Peisajul condiționează, potențează și motivează acțiunile personajelor. Individualitatea lor pare subordonată unui *Deus Loci*. Durrell afirmă că în tetralogia *Alexandria* a încercat „să vadă oamenii în chip de funcțiuni ale locului”. Orașul Alexandria este metafora centrală a cvartetului, determinată prin luxurianta-i levantină, prin lascivitatea saturată de senzualitate, parfumurile grele, culorile amețitoare, mozaicul de rase și cosmopolitismul caleidoscopic, străzile misterioase, sexualitatea exacerbată, amoralitatea pitorească, perfidia felină a femeilor. Alexandria este generatorul celor patru conțorționate și iluzorii povești de iubire din care se alcătuiește substanța fluidă a romanului. „Numai orașul este real”, spune la un moment dat naratorul Darley. Pe această realitate, alter ego-ul său, autorul Durrell, a înălțat complicata, sofisticată arhitectură a tetralogiei.

În cel mai renumit dintre eseurile sale, *O cheie la poezia modernă*, Durrell oferă și o cheie la opera sa. El susține că personalitatea umană, cunoașterea, posibilitățile, valorile și noțiunea de timp au fost transformate de trei persoane: Darwin, Einstein și Freud. Aceștia au dovedit că certitudinile își au temelia infirmă în nisipuri mișcătoare, suflate de vânturile pluralismului de idei, relativității, subiectivității și indeterminării. Iată cele patru vin-

turi spre care este orientată tetralogia *Alexandria*. În nota sa la volumul *Clea*, Durrell încearcă să-și explice concepția arhitectonică, idee reluată în volum de personajul Pursewarden: „...dacă dorești să fii — nu spun original, ci măcar contemporan — ar trebui să încerci o șmecherie cu patru cărți de joc, sub forma unui roman; înfiți o axă comună în centrul celor patru povestiri și dedici fiecare dintre ele unuia dintre cele patru vinturi. Un continuum... care să intruzeze nu un *temps retrouvé* ci un *temps délivré*. În săși curbura spațiului va oferi narațiunii stereoscopie, în timp ce personalitatea umană, văzută de-a lungul unui continuum, va deveni poate prismatică.”

Cvartetul *Alexandria* a fost urmat de romanele *Tunc* (1968), și *Nunquam* (1970) care formează împreună ciclul *Revolta Afroditei*, și care revin la simbolismul lucrărilor anterioare cvartetului: anihilarea iubirii și creativității de către forțele sociale opresive reprezentate prin „Firma”, o vastă întreprindere multinațională, dezumanizantă.

Și, în sfârșit, începând din 1974 și până în 1985 Durrell concurează cu sine însuși, înfișe o axă în mijlocul a cinci cărți de joc și le orientează spre cinci vinturi *cvintetului Avignon*. Spațiul: Provența mediteraneană (dar și, inevitabil, Egiptul de care noul roman e legat ombilical); timpul: cel de-al doilea război mondial și după, narator: protagonistul Blanford (fiștește tot scriitor ca și Darley); tehnica narativă: identică cu a cvartetului. Titlurile romanelor (care vor apărea în traducere românească la editura Univers): *Mon-sieur sau Prințul întunericului*, *Livia sau Ingropată de vie*, *Constance sau Practici solitare*, *Sebastians sau Pasiunile dominante* și, în sfârșit, *Quinx sau Povestea spintecătorului*.

Asemenea altor contemporani ai săi, începând cu Virginia Woolf și până la Iris Murdoch, Durrell era obsedat de ideea morții în componența tripticului dragostertă-moarte atribuind morții puteri creative, revitalizatoare. Multe dintre personajele sale parcurg resurrecții, atât în viață cât și după moarte: cuplul Justine și Nessim reinvie din propria lui cenușă, Clea dobândește noi forțe vitale și creatoare după accidentul mutilant, sinucigașul Pursewarden e mai viu după moarte decât în viață, Capodistria, cel așa-zis mort și îngropat, își face o nouă eclatantă apariție, grotescul Scobie renaște în chip de sfânt. Durrell evita în romanele sale sfârșiturile absolutizante — lăsându-le deschise tuturor posibilităților care să asigure într-adevăr un continuum (cu soluții sugerate uneori chiar de el, ca în încheierea tetralogiei de pildă). Credem că Lawrence Durrell a reușit să-și asigure dacă nu chiar resurrecția, cel puțin propria continuitate. Oricum, a dobândit mult căutatul *temps délivré*.

Antoaneta Ralian

SEAMUS HEANEY

La sapă

Între degetul mare și arătător
Penița stă bine; ca pușca în toc.

Sub fereastră zvonul clar, hirsit
De lopată înfiptă-n pământ cu pietriș:
E tata, sapă. Privesc pină cind

Încordat, ce-a rămas din el se-ncovoaie
Răsare la douăj' de ani depărtare
Aplecându-se ritmic pe unde-a săpat
Cartofii în rinduri.

Cu bocancul greu pe fierul lopeții, coada
Proptită-ntr-o latură de genunchi,
El scotea din rădăcini frunzișul, infiea buza lucie
adinc

Imprăștiat cartofii — cit de bucură
Stringeam în palme răcoroasa lor rotunjime.

Doamne, ce meșter era bătrînul la sapă,
dar la fel — moșul lui.

Taica mare avea puterea să-ntoarcă într-o zi mai
mult pământ

● Seamus Heaney (n. 1929) a fost declarat, fără ezitare, cel mai mare poet irlandez după Yeats, ba mai mult, cel mai mare poet actual al Angliei, sau chiar cel mai important poet de limbă engleză de azi. Începând cu anul 1988, a fost ales să conducă la Universitatea din Oxford Catedra de Poezie, funcție de cel mai înalt prestigiu în lumea literară. Dar bineînțeles că nu asemenea topuri au importanță.
Heaney e un poet de remarcabil talent, de o intensă senzorialitate. El are în asemenea măsură simțul tradiției, al unei continuități de esență, încît creația lui se situează pe o linie

discontinuuă față de evoluția de tip ehotan în poezia acestui secol. Virtuoz al formei, capabil a rosti pe mai multe voci și a fine izolată în aceeași respirație telurică și ideatică, poetul are nu rareori conștiința istoriei cuvintului și a legăturii acestuia cu pământul („pocala pământului” — consoanele istoriei). Natura apare într-o tulburătoare continuitate cu omul și civilizația, continuitate luminată mitic, simbolic, freudian. Există în opera lui versuri care denotă o stare unică de fascinație și repulsie la violență, la materialitate — o materialitate ce se implică și agresează.

Șorțul femeii cenușiu, glasul ei subțirel
Scîrțind ca mineralul de fîntînă.
Noaptea, cînd luna plină trecea peste coama casei
Lumina cădea pe ferestre-ndărăt, se așternea
Peste apa lăsată anume pe masă.
Unde m-am aplecat din nou să beau,
Credincios îndemnului scris pe cană
„MULTUMEȘTE CELUI CE-A DAT” pe buze palid
pierind.

Helicon personal

Copil fiind, nu mă puteau feri de fîntîni,
De puțurile vechi cu scripeți și ciuturi.
Îmi plăcea hăul întunecat, cerul captiv, mirosurile
De plaură, mușchi, bureți, umezeală.

Era unul la cărămidărie, învelit cu scinduri putrede.
Mult îmi plăcea să-i aud plescăit
Căldării slobozite cu sfoara. Acolo
Nici un reflex nu prindeai, atît era de adînc.

O fîntînă mai mică, sub jgheabul de piatră uscat
Impuise ca un acvariu.
Cînd trăgeai vinele lungi din putregaiul de frunze
Vedeai o față albă lunecînd pe sub apă.

Altele aveau ecou, răspundeau la strigare
Cu un sunet nou și curat. Una din ele
Te inficoșea, acolo, dintre ferigi și degețele
Înalte, peste chipul meu oglîndit în apă a sărit un
șobolan.

Să răscolești sub răgălii, să pipăi în mil,
Să privești, Narcis cu ochii mari, adîncul fîntînii
Cînd ești om în toată firea — nu se cade. Eu leg rime,
ritmuri
Spre a-mi cunoaște chipul, spre-a da ecou întunecimii.

In românește de
Ioana Ieronim

Procesul lui Maniu este acela al milioanele de oameni

● Din ultimul volum al Jurnalului lui François Mauriac (Les chefs d'oeuvre de François Mauriac, vol. XII, Ed. Flammarion), consacrat actualității politice a epocii, am desprins fragmentele de mai jos, publicate mai întâi în cotidianul de mare tiraj, Le Figaro. În pofida motivelor conjuncturale abordate de autor, articolele își păstrează actualitatea.

ILIU Maniu era condamnat dinainte, iar sentința împotriva lui nu va mai surprinde aproape pe nimeni în opinia publică mondială. Probabil că puține proteste se vor ridica din diversele părți ale lumii: la ce ar mai putea ele să folosească? Comedia s-a sfârșit.

Comuniștii de pretutindeni ar trebui să fie conștienți de asta dată și să aibă curajul să ne arate adevărul lor chip, care, la fel ca moartea, nu poate fi privit în față; pentru că chipul lor este însuși moartea, dispariția fiecăruia dintre noi, europeni, occidentali, care refuzăm să fim bolșevizati și, ca atare, sîntem învinuți de aceeași crimă ca și Maniu, ca și Petkov. E vorba de crima de a ne opune politicii lui Stalin.

Atît timp cît astfel de fapte se petreceau în lăuntru teritoriului sovietic, comuniștii aveau interesul să păstreze aparența că dau cuvîntului **trădare**, ca și acelaia de **crimă**, semnificația pe care le-o acordăm cu toții. Într-adevăr, merita efortul, deoarece ei sînt capabili să conducă scenariul fiecărui proces pînă la cel mai înalt punct de perfecțiune. Au și mijloacele: cu toată lipsă de scrupule ei folosesc neînchipuitele lor secrete spre a forța un inocent să-și mărturisească o culpă inventată. Ei țintesc să-și sustragă acuzatului libertatea din urmă, aceea de a nu-și recunoaște vina, dacă nu o are, ceea ce înaintea lor nici un tiran, chiar din timpuri îndepărtate, n-a fost în stare s-o smulgă victimelor înainte de moarte. Rusia sovietică este totuși țara în care nevinovații condamnați care de fapt nu mai au nimic de pierdut renunță să-și strige nevinovăția.

Și totuși, nici Maniu și nici Petkov n-au renunțat să-și clameze nevinovăția, în România, în Bulgaria, deși sovieticii sînt acolo stăpîni absoluți, ca pretutindeni în lume unde guvernează un partid comunist. Dar chiar și în acele țări, puterea lor se oprește pe pragul conștiinței individuale. Acest ultim refugiu pe care bolșevicii au ajuns să-l caute în picioare și să-l violeze la ei acasă nu se lasă doborît nici la micile popoare subjugate, ai căror șefi politici se refugiază în afara fruntariilor țării de origine, adăugînd astfel „culpelor” primordiale și aceea de a nu voi să se lase asasinati. Desigur, în ochii candidului cotidian **Humanité**, dl. Mikolajczyk, șeful partidului popular polonez, depășește orice limite ale infamiei: nu s-a lăsat să i se pună gîtul în streang.

Mărturiile martirilor și ale proscrisilor fac de acum încolo orice ostentății și ifose inutile. Sovieticii se încăpățînesc încă să taxeze drept trădare relațiile pe care un român, un polonez, un bulgar, un iugoslav, un cehoslovac sau un ungur le întretin în timp de pace cu reprezentanții națiunilor aliate. Deși ei știu destul de bine că nu mai pot înșela decît pe aceia care au interes să se lase păcăliți și care și-au vîndut sufletul fără speranța de a și-l mai răscumpăra vreodată. Dar chiar și printre aceștia, cîți dintre ei nu tremură! S-au crezut timp de cîțiva ani liberi de a ne vorbi aceeași limbă, de a ne întînde mîna, de a ocupa un loc în Consiliul de miniștri burghez prezidat de generalul de Gaulle. Cel puțin Maurice Thorez nu-și mai încăpea în piele. La un dîneu oficial, era singurul care avea aerul că nu se plictisește; ce bună figură făcea în toate împrejurările! Cît de mulțumit era că se află acolo! Ca și cum ar fi uitat de acel fir invizibil de care era totuși atîrnat. Și acum iată-l aruncat pe mal, de o mîna hotărîtă, ca o caracudă prinsă în undiță, care se zbate cu furie.

Și el, ca și cei din tagma lui, vor fi considerați drept trădători atunci cînd Moscova va avea interes să-i trateze ca aș... Nimic nu va putea să convingă cercurile conducătoare din metropola moscovită că ministrul lui Charles de Gaulle n-au fost complicitii lor. De altfel, i-ar fi mult mai ușor lui Stalin să înjghebe în pripă un proces împotriva lui Thorez decît cele pe care le-a pus la cale împotriva lui Iuliu Maniu sau Petkov: e o chestiune de simplă conjunctură. Ar fi bine ca „tovarășii” noștri comunisti să reflecteze cu seriozitate la toate aceste vicisitudini ale soartei.

12 noiembrie 1947

LECȚIA UNUI VERDICT

STIM astăzi că dintre toate genurile literare pamfletul este cel mai de temut — cel puțin pentru acela care i se consacră. Cînd un scriitor tînr și-a spus în sine sa: „Sînt un polemist înnașcut”, și cînd s-a hotărît să cedeze la toate exigențele vocației, el îmbrățișează o carieră despre care nici nu-și imaginează unde riscă să-l ducă — la ce sinistru stîlp al infamiei — căci e de la sine înțeles că prima datorie a pamfletarului este aceea de a se lăsa în voia demonului său, mergînd din calomnie în calomnie și din insultă în insultă, atît de departe cît îi cere dubul rîu din el. Trebuie să recunoaștem că aprobarea mulțimilor, indulgența generală de care be-

neficiază o vreme un polemist, îl înșală adesea asupra importanței celor scrise. Căci ceea ce ar fi părut abominabil sub condeiul unui scriitor cumpătat, ceea ce ne-ar fi produs groază sau dezgust, iertăm cu ușurință freneticilor profesioniști.

„Despre asasinat considerat ca una din artele frumoase”, acest titlu faimos ar putea fi deviza acelor specii de oameni — căror crime provocate de condei ne fac indulgenți, îngăduindu-ne să ridem (vorbesc de acele vremi dinaintea de ocupația germană cînd dușmanul nu se afla pe teritoriul nostru spre a controla loviturile aplicate de francezi altor francezi). Desigur polemistiții ne fac să ridem, dar ne provoacă și frică. Căci intră o anumită doză de lasitate în acea îngăduință pe care lumea i-o acordă unui Léon Daudet, de pildă, de a aplica gîrbaciul pe spinarea semenilor care nu-i răspund cu aceeași măsură.

Nu există ceva mai dăunător decît injuria: am știut-o din totdeauna, însă acum o știu și mai bine de cînd am devenit ziarist. Pentru un scriitor demn de acest nume, nimic nu-i vine mai ușor decît să-și facă ridicol dușmanul. De cite ori sub sfîchiiul trecătoarei iritări pe care mi-o provoacă un articol sau un ecou din presă, nu m-am lăsat amețit de propria mea vervă! (și chiar pînă a-mi veni să rid singur de epitelele nostime și întepătoare care mă împresurau cu droaia). Nu-i ---e grozăvie să copleşești la rece pe un adversar căruia i-ai luat pe îndelete măsura, căruia îi cunoști părțile tari ca și pe cele slabe și în privința căruia ne parvin miile de flecușete pipărate. Și apoi, după ce-ai scris pagina și o citești pe îndelete și calm, o sfîșii în bucățele. Cel care nu o fac rămîn incredințați că n-au alte ---loace de exprimare. Un polemist înnașcut este un om care aproape întotdeauna a eșuat în roman sau în teatru. El e personajul despre care graficianul Forain spunea: „Îi vine să vomite, dar peste alții”.

Destinul pamfletarului de profesie n-ar putea să corespundă unei libere alegeri. El îmi apare ca o fatalitate căreia îi sînt consacrate anumite spirite născute cu un mare dar literar, însă nu izbutesc să se impună în nici un gen. Căci nu încep niciodată prin pamflet. O existență consacrată invectivei, ca aceea a lui Léon Daudet, își află întotdeauna punctul de plecare într-un cimitir de opere eșuate. Pe cadăvrele romanelor sau ale pieselor sale, un scriitor dotat cu mari calități găsește alibiul politic, restituie „stilului” sensul lui etimologic, de „stilet”, de „mic pumnal” și-l îndreaptă împotriva contemporanilor săi cu o furie care nu ține seama de nimic.

Ce interesează, se va spune, dacă invectiva e frumoasă! Dar ea nu este de cele mai multe ori decît în aparență. Dacă admirabilele **Memorii** ale ducelui de Saint-Simon sînt adesea fructul unei urî răscoapte, ele ne ajută să măsurăm distanța între opera memorialistului și aceea a pamfletarului. Dușmanilor săi le deformează îngrozitor trăsăturile, dar fără să împingă lucrurile pînă acolo încît să-l atingă în umanitatea lor: personajele sale palpită încă sub ghiara scriitorului. Acest mare senior care are în el ceva de fiară nu se hrănește decît cu pradă vie. Pasiunea lui deformează fără să distrugă, dar, dacă sîntem suficient de atenți să nu ne lăsăm înșelați, ea ne instruește în multe privințe.

Pamfletul, în schimb, nu lucrează pentru istorie căreia nu-i lasă decît fanteze fără viață, pe care Clio le privește cu dezgust.

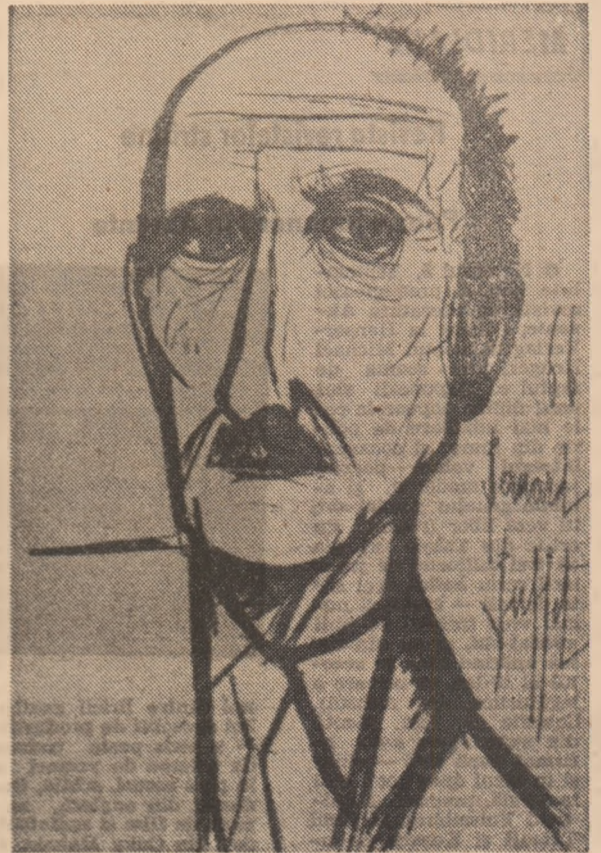
26 noiembrie 1946

COBORÎREA DE PE CRUCE

URMĂRESC cu atenție, în presă, sedințele Frontului Național din care am cîntea să fac parte. Elocventul referat al lui Pierre Villon referitor la consecințele războiului, la producție, la transporturi, abordează chestiuni stringente, fără indoială, dar care nu ne privesc îndeaproape. Ele n-ar putea fi dezbătute cu folos decît în Adunarea Consultativă, în prezența miniștrilor interesați. În schimb, există o problemă a cărei rezolvare depinde de noi, vechi rezistenți, și numai de noi singuri. E vorba de problema unității franceze. Milioane de conaționali ai noștri sînt preocupați să priceapă, în sfîrșit, ceea ce înțelegem prin „Franța în totalitate” pe care o invocă Thorez la Ivry.

Deoarece există o ortodoxie a Rezistenței, e bine să o definim, e important să cunoaștem cine sînt cetățenii din țara asta care trebuie să piardă orice speranță de a intra în comunitate franceză și dîmpotrivă aceia cărora li se va îngădui să treacă pragul vetei originare. Ce socotiți să faceți cu tinerii înscrși odinioară în asociațiile colaborationiste — și în primul rînd cu aceia care au aparținut contingentului '43? Trebuie să se considere ei în afara legii fără nici o grațiere cu putință? Să nu cumva să vă înșelați: viața a milioane de francezi se învîrte astăzi în jurul unor astfel de probleme asupra cărora păstrați tăcerea. Și totuși, sînt singurele pe care le-ați putea aborda și ar avea un imens răsunet în întreaga țară.

Nu ne revine nouă să ne ocupăm de urmările războiului: e o sarcină a Guvernului provizoriu al Republicii. În schimb, sîntem răspunzători înaintea Istoriei de toate acele sen---ente de ură sau de iubire între noi cu care împuiem urechile poporului. Numai de astfel de sentimente sîntem răspunzători. Dacă aș avea posibilitatea să mă pronunț în cadrul Frontului Național, dacă slabul meu glas ar putea să se înalte în fața delegaților veniți din toate părțile țării, le-aș

Portret de Bernard Buffet

striga în față: acum, în clipa victoriei, două sarcini esențiale ni se impun cu prioritate. În primul rînd, să împăcăm pe concetățenii noștri unii cu alții, după aceea să ne aplecăm asupra acestei națiuni atît de groznic încercată și să-i pansăm rănile, dar să-i lecuim și sufletul!

Mai întii reconcilierea generală, iar apoi o reeducare din temelii a tuturor locuitorilor țării. Dacă veți avea curajul să inserați aceste două deziderate pe frontispiciul programului vostru și desigur să fiți în stare să perseverați și să izbutiți în ceea ce vă propuneți, înseamnă că v-ați contopit cu năzuințele partidului celor răniți și împușcați. Veți rămîne atunci înmărmuriți de imensul strigăt de speranță care se va înălța spre voi din sînul acestui popor chinuit de atîția ani și care a meritat cu prisosință efortul ca voi să-l coborîți de pe cruce.

1 februarie 1945

PLIMBAREA DE SEARĂ

CIND la sfîrșitul unei zile de lucru îmi acord o mică recompensă și anume aceea de a mă sprijini cu coatele pe terasa palatului Chaillot, ca să pot contempla în voie peisajul citadin, încerc farmecul ciudat și coplesitor al unei urbe care freacă de viață, acel farmec pe care-l dețineau cîndva numai ființele pieritoare. Domul Invalizilor suspendat în amurgul primăvăratec — bulb de aur printre norii fumurii — tocmai fragilitatea lui face să mi se strîngă inima. Ce miracol că o asemenea structură arhitecturală se profilează încă peste creștele caselor, desprinzîndu-se din ceață!

Să îndrăgim ce nu vom mai vedea de două ori în viață

Ah! cine să-ți revadă magia și noblețea...

Indrăznim să dedicăm aceste versuri ale lui Vigny nu numai creaturii vremelnice, dar și cetății mai umane decît orice omenesc de pe lume, acestei fizionomii citadine nespus de gingașe pe care o formează arborii și pietrele, ca și fluviiu de ape sumbre, ca și parapetele pe care se apleca tinerețea noastră, la ivirea zorilor.

Pericolul unei astfel de contemplații își are semnificația lui în groaza, în frica de schimbare. În mijlocul unei lumi răvășite, Franța riscă să se lase în voia aceiei betii ameteitoare, de a se regăsi față în față cu ea însăși, de a se îndrăgosti de propria-i imagine, complăcîndu-se astfel în imobilitatea lui Narcis.

De fiecare dată cînd regăsesc casa și parcul unde s-au scurs vacanțele mele de școlar, orice copac îmi este familiar, ca și orice cotitură de alee. Doar cîțiva pini au murit de bătrînete. Dar dacă părăsesc grădina, pătrund într-un ținut ciudat care nu-și amintește de mine: tăietorii de lemne și focurile au creat pustiu acolo unde se întindea pădurea fermecată, în care eu eram Degetelul visător din poveste. S-ar fi zis că parcul și casa copilăriei mele se strămutaseră pe o altă planetă. Tot așa, chiar la fruntariile vechii noastre Franțe, nu mai recunoaștem aproape nimic. Acolo unde se înălța cîndva Marele Reich ce va fi oare? Am putea să vedem de la ferestrele noastre ferecatele porți roșii ale Rusiei prietene și necunoscute.

Nu-mi dau seama dacă, așa cum scria odată economistul André Siegfried, popoarele au și ele o vîrstă anumită. Ceea ce e însă de netăgăduit e faptul că unele națiuni și-au încheiat perioada de creștere, pe cînd altele caută să-și înfigă în pămînt și în aer rădăcinile și ramurile. Problema pentru noi, francezii care am depășit etapa de maturizare, va fi aceea de a dăinui, de a ne păstra țîria în mijlocul acestor națiuni tinere care nu cunosc oboseala și au o foame nesătioasă, în mijlocul atîtor țări aflate încă la vîrsta adolescenței.

27 martie 1945

În românește de Mircea Pădureleanu

Revista revistelor străine

Poezie japoneză la Akzente

● Numărul 5, septembrie 1990, al prestigioasei reviste de literatură **Akzente**, editată la Hanser-Verlag de poetul Michael Krüger, ține seama de faptul că „japonezii” sint unul dintre popoarele cele mai iubitoare de poezie din lume” și consacră întregul volum poeziei japoneze moderne, și anume genului **gendai-shi**, în vers liber (recent, un critic din Tokyo afirma că trei milioane de japonezi scriu haiku, trei sute de mii — tanka și numai vreo treizeci de mii **gendai-shi**, genul din urmă apărând abia în secolul al 19-lea, ca urmare a legăturilor cu Apusul). Selecția a fost făcută din autori care s-au afirmat după 1945 — chiar și în cazul unor poeți mai în vîrstă, precum Nishiwaki Yunzaburo, Miyoshi Tatsuji și Kusano Shimpei, care au publicat și înainte de cel de-al doilea război mondial, au fost alese versuri mai recente. În afară de cei citați, pot fi citite traduceri din Ishigaki Rin, n. 1920, poetă din Tokyo, care a condus încă din 1943 grupul liric **Danso**, cu o revistă proprie; din Kiyooka Takayuki, n. 1922, profesor de literatură franceză la Universitatea Hosei din Tokyo, autor al mai multor volume de versuri, printre care **Flacăra înghețată** (1959), **Cotidian** (1962), **Schife** din cele patru anotimpuri (1966), **Muguri tari** (1975), **Către apus** (1981); din Tamura Ryūichi, n. 1923, membru al grupării moderniste **Arechi**, poet imaginativ și cîntăreț al „eului” (printre volumele sale: **Lume fără cuvinte**, 1962; **Grădini moarte**, 1972; **Extazul sclavilor**, 1984); din Iriyama Yasuo, n. 1931, specialist în Nerval, autor al numeroase volume de versuri, între care cel mai recent: **Cinzele din noaptea în care am rezistat**, 1988; din Tanikawa Shuntaro, n. 1931, fiu al unui vestit filosof, u-

nul dintre liricii postbelici deosebit de productivi — a scris peste treizeci de volume de versuri și în plus eseuri, schițe, traduceri din engleză, scenarii de film și radiofonice; din Ooka Makoto, n. 1931, poet intelectualist, profesor de estetică la Universitatea de Arte Frumoase, traducător de poezie franceză (Indeosebi Paul Eluard), din 1980 președinte al PEN-clubului japonez; din Shiraiishi Kazuko, n. 1931, poetă născută în Canada, cunoscută pentru experiențele de imbinare a poeziei cu jazzul și dansul, autoare de texte lungi, fluviale, adeseori presărate de citate englezești (cel mai recent volum: **O pirogă pentru întorcerea în viitor**, 1978); și în fine din Tsuji Yukio (n. 1939), și el absolvent de literatură franceză la Universitatea Meiji.

Poate că selecția poemelor a fost făcută mai ales în funcție de posibilitățile traducătorului: Siegfried Schaarschmidt (se știe dificultatea pe care o întinpină cei care încearcă echivalențe europene) sau poate că într-adevăr poezia japoneză strălucește mai degrabă în tanka și haiku — oricum, senzația e că tabloul rămîne (poate din lipsa tinerei generații) incomplet. (Grete Tartler)

Memoria lui Shoah

● Acest premiu, atribuit pentru a treia oară, a fost remis pentru anul 1990 lui André Frossard, Jacob Buchman, supraviețuitor al lagărelor de concentrare, unde și-a pierdut soția și fiica, este fondatorul acestui premiu, creat sub egida Fundației judaismului francez, și decernat în amintirea victimelor holocaustului „impotriva uitării, impotriva eroizării tim-

pului”. În marele amfiteatru al Sorbonnei, în fața unui parter cu personalități și a unei mulțimi de tineri, André Frossard a pronunțat discursul de mulțumire, ca răspuns la omagiul rostit de David de Rothschild, președinte al amintitei fundații, și de Theo Klein, purtător de cuvînt al juriului prezidat de Elle Wiesel, laureat al Premiului Nobel.

A treia scrisoare din America

ÎȚI SCRIAM, dragă Nicolae Manolescu, într-o scrisoare trecută despre toată mișcarea romanului „experimental” din America; li se spune acum multora dintre aceștia mai curînd post-moderniști (mai ales celor relativ mai tineri — Reed, Federman, Sukenick etc.). Enumerarea mea de acum câteva săptămîni nu avea de loc pretenția să fie exhaustivă și excluzătoare. Există atîtea coltoane și atîtea diversități în literatura asta americană încît nu vreau să mai insist acum. Mă opresc în scrisoarea mea asupra unuia din marii mei favoriți — dacă nu mă-nșel netradus și cam necunoscut în România: și în Europa în general — Gilbert Sorrentino. Născut în 1929 la New York, Sorrentino s-a afirmat repede, atît prin cantitatea cit și prin calitatea producției sale literare — a publicat poezie, eseu, dramă, dar mai ales romane — în total 21 de titluri, dacă am izbutit eu bine să țin socoteala. Romanele sale cele mai faimoase mi se par a fi **Mulligan's Stew** (Tocana lui Mulligan, publicat în 1979), **Aberration of Starlight** (Aberația luminii stelare, 1980), **Blue Pastoral** (Pastorală albastră, 1983) și **Crystal Vision** (Viziune cristalină, 1981). Sorrentino se deosebește de alți moderniști prin aerul de omenoasă voie bună și exuberanță vitalitate ce domnește în cărțile sale. Să luăm de pildă **Viziune cristalină**. Cadrul acțiunii îl reprezintă un cartier sărăcăcios din New York, cu cîțiva ani înainte de al doilea război mondial, așa spune eu, deși ar putea să fie și cu cîțiva ani după război. La un colț de stradă la cutare băcănie sau pompă de benzină, la cutare circumloară, pe o bancă din parcu sau la vreun cinematograful în aer liber se adună o ceată de mahalagi de diverse vîrste, cu venituri căm incerte și ocupații flotante, mînați pur și simplu de pofta de

Cronică franceză

Premiile literare franceze s-au acordat pe 19 și 26 noiembrie. Jean COLOMBIER a obținut premiul Renaudot pentru *Les Frères romances* (Calmann-Lévy). Premiul Médicis s-a acordat lui Jean Noël TANCRAZI pentru *Les Quartiers d'hiver* (Gallimard), iar premiul Femina, lui Pierrette FLORIOT pentru *Les ciels éternels* (Gallimard).

Adevărata surpriză a fost premiul Goncourt decernat unui prim roman, *Les Champs d'honneur*, de Jean ROUAUD și unei edituri care era de obicei boicotată de juriu: Minuit.

● Într-un studiu critic asupra lumii intelectuale franceze, doi ziaristi atacau în 1981 monopolul premiilor literare. Acest documentat „pamflet” denunța funcționarea într-un spațiu etanșizat a „intelocrațiilor” și cumului de mandate în lumea editorială. Funcțiile scriitorului, ale criticului literar, ale editorului și ale membrului din juriu (de premiere) care ar fi trebuit să fie distincte, corespunzătoare celei mai elementare deontologii, se concentraseră de fapt în miinile acelorași citorva persoane. De asemenea, ceremoniile de la restaurantul Drouant? apăsau din an în an drept niște tot mai colosale, farse, unde se autocompensau casele editoriale cum ar fi Gallimard, Grasset sau Le Seuil?

Compensatoriile la 19 noiembrie 1990, odată cu acordarea premiului Goncourt lui Jean ROUAUD, pentru primul său roman *Les champs d'honneur* în editura Minuit, iuriul a dat dovadă de o mare îndrăzneală. Aceasta alegere este cu atît mai surprinzătoare cu cît editura Minuit nu a fost decît o singură dată recompensată. Totuși, Jérôme LINDON, care conduce această editură unde sint publicati Claude SIMON, Samuel BECKETT, Robert PINGET și unde erau publicati Nathalie SARRAUTE și Marguerite DURAS, rămîne „descoperitorul” cel mai judicios din literatura franceză contemporană. După Hervé GUIBERT și Jean-Philippe TOUSSAINT? editura Minuit reusește îndrăzneala de a-și impune noul „boboc”: Jean ROUAUD.

Acest scriitor, care nu și-a constituit încă propriul sistem — din moment ce primul său roman este chiar *Les champs d'honneur*, aparține „teritoriului” explorat de Claude SIMON și „scollii Minuit”. Lucearea, perfect stăpînită și scriitura amplă, dar nu emfatică, sint cele care contribuie la elanul spectaculos al apariției acestei cărți. Spiritul romanului nu trebuie să estompeze nici cadrul („Marele Război” și provincia Nantes) și nici subiectul (memoria). Acesta este punctul de convergență al unei cărți singulare, care se pleasează între memoria colectivă și propria memorie și care este atît de contrastantă față de premiile obișnuite din noiembrie. (F.M.)

1) HAMON (Hervé), ROTMAN (Patrick), *Les intelocrații: expédition en haute intelligentsia*, Ramsay, 1981; 2) Restaurant, piața Gailloz din Paris unde se decernează premiile Goncourt și Renaudot; 3) S-a făcut un calcul de la instituirea premiului Goncourt: 29 laureați publicati la Gallimard, 10 la Grasset, 7 la Albin Michel, 4 pentru Julliard sau Le Seuil și doar unul pentru editura Minuit. Acest monopol poartă numele unui trio deja cunoscut: „Galligraseuil”; 4) Vezi în special bulversanta sa *A l'am qui ne m'a pas sauvé la vie* (Gallimard, 1990) unde Hervé GUIBERT își povestește propria condamnare (el are SIDA) și regăsește, în durerea sa, pe filozoful Michel FOUCAULT; 5) *La salle de bain* (1985), *Monsieur* (1986), *L'appareil photo* (1988).

Jurnalul călătorului

● Editura Seuil a publicat recent volumul *Jurnalul călătorului* de Julien Green, membru al Academiei Franceze. De la Gibraltar la cerul polar, de la Charlotteville și Savannah la Florența și Cordoba, de la Weimar la Kairouan, Julien Green a călătorit mult, a notat mult, a fotografiat mult. Atîtea impresii sau sentimente

ale unei zile, cărora a vrut „să le dea strălucire înainte de a le transforma prin magia cuvîntelor și obiectivului fotografic în momente de fericire”. O „fantezie a călătorului”, al cărei eou se face-lucrarea amintită, plină de farmec și savoare. Volumul (288 pag.) conține circa o sută de fotografii în alb-negru și în culori, realizate de autor.

Un personaj numit de Gaule

● Cu prilejul comemorării a 20 de ani de la moartea generalului de Gaule, Televiziunea Franceză l-a omagiat pe marele om de stat. „Antenne 2” l-a evocat la 7 noiembrie pe de Gaule — scriitorul în cadrul emisiunii „Memoria unui om” cu concursul lui Alain Peyrefitte. „TF 1” a prezentat, a doua zi, un telefilm intitulat *Eu, generalul de Gaule*, cu o distribuție prestigioasă: Donald Pleasence, Marie-Christine Barrault, Michel Duchaussoy, Arlette Dombasie, Jean-Philippe Ecoffey etc. Henri Serre (în imagine) a avut imensa responsabilitate de a-l Intruchipa pe general. Amintim că Jean Rochefort declinase oferta acestui rol. Marile ore ale lui de Gaule au fost adaptate pentru acest telefilm de către Poirot-Delpech.

Delphine Seyrig

● O dicție particulară, un farmec deosebit, ușor trufaș — Delphine Seyrig (în imagine) era una dintre actrițele franceze cele mai originale. Eroină a straniului *Anul trecut la Marienbad*, idol al intelectualilor, care părea mai curînd că se desfășoară mai bine în teatru, ea devenise totuși populară la televiziune, cit și în filme, precum *Săruturi furate*. Delphine Seyrig a murit de curînd de cancer la vîrsta de 58 de ani.

Premiul Uniunii Latine

● Juriul primei ediții a premiului internațional al Uniunii Latine a literaturilor de limbi romănice (format din José Saramago — Portugalia, Manuel Vasquez Montalban — Spania, Jorge Amado — Brazilia, Roa Bastos — Paraguay, Francesca Durantula — Italia, Pascale Quinard — Franța și Dan Hăulică — România) a acordat această distincție scriitorului uruguayean Juan Carlos O-netti.

Premiul Cervantes

● Adolfo Byol Casares este cîștigătorul din acest an al prestigiosului premiu literar spaniol Cervantes. Byol Casares este cel de al treilea scriitor argentinian laureat cu acest premiu după Jorge Luis Borges — exaequo cu spaniolul Gerardo Diego în 1979 și Ernesto Sábato în 1984. Adolfo Byol Casares este unul din importanții scriitori de literatură fantastică din Argentina, cunoscut în lume prin numeroase traduceri.

Anul Mozart

● Peste citeva săptămîni, va debuta Anul Mozart pentru celebrarea bicentenarului morții geniului muzicii universale. Prefațînd acest eveniment, revista *Le Point* consacră unul din ultimele sale numere (947 din 12-18 noiembrie 1990) personalității și creației geniului muzicii universale, realizînd o sinteză remarcabilă datorată competenței pasionate a unuia din cei mai recunoscuți specialiști, André Tubeuf.

Nora

● Sub semnătura Brenda Maddox a apărut o neobișnuită biografie, intitulată *Nora*. Este vorba despre soția lui James Joyce, „modelul” a nenumărate personaje ca: Lily (Morții), Berthe (Exilații), Molly Bloom (Ulyse) și Anna Livia (Finnegan's Wake). Se pare că Nora Joyce a fost mult mai interesantă, mai nuanțată, subtilă și cultă — așa cum o înfățișează Brenda Maddox — decît cum o portretizau admiratorii lui James Joyce: banală, vulgară, pe jumătate analfabetă.

Un eveniment al anului

● Așa este socotit încă de pe acum ciclul de spectacole anunțat între 11 și 23 decembrie de Royal Shakespeare Company pe scena de la Théâtre des Champs Elysée cu adaptarea pentru teatru semnată de Christopher Hampton a celebrilor *Liaisons dangereuses*.

ambiguu, într-un stadiu de îndeterminare, între a fi și a nu fi. Tot romanul acesta zăbovește în pragul existenței: ba ar vrea să devină roman, ba n-ar vrea. În schimb, ceea ce are o splendidă și vitală existență este limba însăși, stăpînită cu eleganță superbă de Sorrentino — un maestru al cișelor și al titlurilor, al expresiilor idiomatice pe care însă le deformează abil, creînd efecte comice rar egale în proza modernă americană.

Cu asta ajung la originalitatea cea mai marcantă a lui Sorrentino: veselia lui. Știi, ne-am obișnuit de la Beckett și de la Robbe Grillet încoace să asociem experimentul narativ modernist cu gravitatea, cu gîndirea încordată, uneori chiar cu tragedia. De pildă, îndeterminarea universului, absurdul, solipsismul, spargerea formelor tradiționale sint privite de scriitorii ca o periclitare a umanului; în fața cititorului se deschiidă abisul de incertitudine, aleatoriul și misterul ne subminează existența. Sorrentino nu vede lucrurile în același fel: pentru el universul îndeterminării e amuzant, existența și inexistența se împacă jucăuș, sau se condănesc cu golănească viciozitate. Sorrentino e un post-modernist băscălios, specie cam rară. Cultura, virtuozitatea tehnică și ingeniozitatea nu-i lipsește în nici un caz. Se vede asta și în *Pastorală albastră*, unde tot al doilea capitol e parodia altui gen literar (sau specie), după cum *Tocana lui Mulligan* îl parodiază pe Joyce din *Finnegan's Wake*. Sorrentino predă de peste zece ani la Stanford, e în fond un manierist plin de inteligentă. Eu cred că bine tradus ar putea fi pe placul unui public mai rafinat care în România, har Domnului, nu lipsește.

Virgil Nemoianu

akademie der künste

GIGI

● În sala Academiei de arte din Berlin (fost de Vest) : patru seri consecutive cu „Gigi Căciuleanu și Teatrul Coregrafic din Rennes și Bretagne”. M-am grăbit să văd ce mai face Gheorghe Căciuleanu pe care l-am cunoscut în adolescența lui ca dansator de mare talent; am colaborat în 1970 într-un concert „Dansul și Muzica”. Știam că între timp, rămânând același prodigios dansator, a devenit unul dintre cei mai notabili coregrafi ai Franței de azi (în 1989 trupa lui a însoțit pe François Mitterrand în vizita acestuia în India, fiind contribuția culturală a Franței la festivalul din Bombay). Am fost curios să-l văd azi cu trupa sa, al cărei creator este și în care s-a împlinit ca autor coregraf.

Am văzut de aceea ambelă programe anunțate. Prima impresie a fost aceea de familie regăsită : odată cu elementele noi (și înainte de ele) — convingutitatea. Am reînținat pe fostul elev al lui Miriam Răducanu, nu numai într-o bună parte a limbajului său gestual, dar și în aserimea observației reale, în pregnanța detaliilor, în amestecul de humor cu amărăciune, așa spune : în cultura sentimentelor.

Programul lui Căciuleanu a cuprins trei mari opere de balet : în prima seară — „Un tren poate ascunde un altul” și „Danșori din Maria dela Buenos Aires” ; în a doua — „Saxographie”.

O trăsătură esențială a coreografiilor lui Căciuleanu este intensă muzicalitate care se manifestă începând cu alegerea mu-

zicilor (intotdeauna de bun gust, fie ele muzică clasică, folclor, jazz etc.) și continuând cu urmărirea lor coregrafică ; nimic esențial nu scapă artistului în linia mare și în detalii ; dansul — dezinvolt, parcă fără efort se contopește cu muzica.

„Un tren poate ascunde un altul” este o lungă suită pe microbalet pe 45 de muzici foarte variate ; ele se succed în mod surprinzător, căpătând fiecare, în afara reliefului său propriu, un altul special, prin felul cum a fost el „ascuns” de precedentul. Varietatea prea mare este intotdeauna un greu examen pentru opera de artă ; ea cere autenticitate, fluentă și o contraforță centripetă care să adune totul sub semnul unității. Am găsit toate acestea în lucrarea lui Gigi care a permis și o bună fructificare a posibilităților celor 13 membri ai companiei. Steaua trupeii — Ruxandra Racovitză a dansat „Barcarolla” cu o acuitate și o finețe care m-au făcut să aud altfel capodopera lui Chopin. Este interesantă viziunea coregrafică a lui Căciuleanu asupra unui adagio de Bach : linia mare este urmărită exemplar, realizându-se un convingător continuum, întrerupt însă adesea de scurte izbucniri incisive ; imi este aproape acest tip de discurs care se adresează percepției subliminale. Am apreciat foarte mult scurtul dans goyesc, tras parcă, din „capriciile” marelui pictor, Paleta sonoră a lui Căciuleanu este foarte largă și mereu fericit folosită, fie că recurge la „Dies Irae” din Requiemul lui

Mozart, la un cîntec de Okudjava sau la surse zoologice și naturale.

Am fost sensibil la dansurile extrase din „Maria dela Buenos Aires”. Căciuleanu a colaborat cu compozitorul argentinian Astor Piazzolla care a re-luat, revigorându-l, vechiul „Tango Argentino”. Melancolia și disperarea, un dor fără margini și sugestia metafizică, ridică tangoul la universalitate ; în ce mă privește, tangoul imi pare Sarabanda secolului XX. Perechile de dansatori din trupa lui Gigi Căciuleanu, cu aerul lor misterios și suspect, crud și pasionat, evoluează într-o lumină crepusculară, pe fondul unor diapozitive proiectate care ne aduc în fața ochilor cafenelele din Buenos Aires.

În a doua seară, „Saxographie” a înfățișat o suită de dansuri pe muzică avînd ca protagonist saxofonul. În acest spectacol Gigi este și animator. El stă de vorbă cu publicul, explicându-i regulile jocului : cele 18 dansuri (unele solo, altele în duo, cvartet, cvintet sau grup) se desfășoară în ordine aleatoare, persoane diverse din sală trăgînd la sorți ordinea lor ; ne amintim de experiențele de hazard cu partidele pare publice făcute de către Alain Butor. Titlurile dansurilor sînt ușor caraghioase (drôles), oscilînd între dada și suprarealism, calamburul fiind și el solicitat.

Publicul tînar din Berlin a apreciat arta lui Gigi, aplaudîndu-l și fluterîndu-l furtunos în sala unei rigide a Academiei de arte.

ANATOL VIERU

Monsieur X

ÎNTRE temele propuse pentru o lucrare de diplomă la catedra de romanistică de la Freiburg, una dintre cele mai originale a fost aceea a doamnei Ute Meyer, *Die Typologie von Eugen Barbus Frühprosa*. Aplicînd metoda lingvistului german Paul Menzerath, cercetătoarea analizează primele scrieri ale prozatorului român pe baza raporturilor dintre diferitele elemente textuale (semanteme, morfeme, sintagme, foneme, silabe). Se știe că vocabularul unei limbi nu este o îngrămădire haotică. Între cuvinte, silabe și sunete pot fi detectate relații susceptibile de a fi exprimate matematic, adică prin indicații numerice și diagrame. Metoda, care prin anii '50 era foarte apreciată, a fost folosită și la identificarea paternității unor texte, fiindcă s-a dovedit, mai ales după lucrările profesorului Fuchs de la universitatea din Aachen, că fiecare autor are o structură tipologică proprie, o „amprentă” care poate fi precizată extralingvistic și constituie, în formule matematice, un indicator fără greș.

Deci Ute Meyer s-a aplecat asupra operei lui E. Barbu excerptînd mostre după regulile clasice ale statisticii și a cercetat textul ales după : a) numărul de silabe al cuvintelor, b) numărul sunetelor, c) succesiunea diferitelor categorii de sunete (vocale, consoane, diftongi, accent), d) numărul și succesiunea fonemelor în silabe. A stabilit apoi tabele de distribuție după frecvența absolută a cuvintelor, după numărul de silabe și de sunete. Prin reprezentări grafice a calculat valorile centrale ale funcțiilor distribuționale, unghiul și coeficientul de corelație al tuturor elementelor. S-a constatat o unitate structurală identică în toate textele cu excepția cunoscutului roman, *Groapa*, în care distribuția, frecvența elementelor și, de aici, coeficientul corelațiilor erau cu totul deosebite. Moștre din prozatori contemporani (Preda, Popovici, Bănulescu etc.) s-au dovedit străine de „amprentă” tipologică

descoperită. Abia atunci cînd sirguincioasa candidată a folosit texte de scriitori din generația precedentă (Teodoreanu, Stancu, Petrescu, Dessila, Drumeș, Bellu etc.) a găsit o afinitate structurală izbitoră între pîrdalnicul roman și scrierile lui N. Crevedia. Astfel, structura silabelor, finala lexiilor, unghiul de corelație (1°3'), întregul sistem oglindit în indicațiile numerice prezintă date identice, ca și cum prozele comparate ar fi fost confecționate de aceeași mîină.

Dar fiindcă un proverb german ne învață, „coase de două ori ca să țină mai bine”, am săfuit-o pe doamna Meyer să continue cercetarea cu o analiză stilistică succintă. Metoda cea mai propice se dovedea a fi aceea folosită în senzaționalul „Proces de la Baden-Baden”, în care un răufăcător a fost condamnat la temniță grea după ce ani de zile înainte a terorizat Căile ferate germane cu atentate strălucit pregătite și cu scrisori de șantaj semnate „Monsieur X”. Deoarece făptușul compunea și literatură, i s-au comparat producțiile lirice cu scrisorile trimise, după un sistem izvodit de procuror împreună cu doi germaniști. Ute Meyer s-a încadrat cu pasiune în noul rol de poteraș literar, dar a stăruit prea mult în fimus-ul hrubărilor barbute pînă ce o boală nemiloasă, stîrnită parcă din miasmele incriminatei fătăciuni, a pus-o la zăcare. Ultimul semn primit de la dînsa dovedea că persista în urmărirea fostului jandarm, îngroșînd suspiciunea. Preconiza chiar un procedeu de a depista plagiate din limbi străine. În unele exemple am crezut-o : venea cu lucruri deja cunoscute. De părerea ei că în *Măști* lui Goethe regăsim cu fidelitate condeiul eseistului german Richard Friedenthal, m-am îndoit însă. Cum să se înfrupte un Román Mare din scriitura unui „ovrei” ? Sau, mai știi... n-o fi realizat tovarășul academician că i s-au pus bucate cușer pe masă ?

Paul Miron

Ochii lui Russell

● Situația scriitorului în vremea noastră este tema unui eseu apărut recent în suplimentul literar al cotidianului *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. Autorul, Hans Sahl, el însuși scriitor, formulează întrebarea de ce mulți artiști s-au apropiat în acest secol de mișcarea comunistă sau au simpatizat cu idelle ei ? În acest context, el conscmnează reacția cu-

noscutul filosof, laureat al premiului Nobel, Bertrand Russell, la versurile lui Brecht : „Partidul are o mie de ochi, tu însă ai numai doi...” Cuprins de hohote de ris, Russell l-a rugat pe Hans Sahl, care i-a recitat versurile lui Brecht, să-l transmită poetului procomunist : „Am 72 de ani (era în timpul războiului — n.r.) și cu cei doi ochi ai mei văd mai bine decît o mie de orbi”.

Marlon Brando

● Retras pe insula sa, preocupat de procesul fiului său, se părea că Marlon Brando a părăsit platourile de filmare. Apariții rare, roluri scurte, în ultimul deceniu. Monumentul sacru al Hollywoodului a revenit într-o comedie *Primi pași ai Mafiei*. Rolul este o pasișă plină de umor al celebrului Corleone din *Nașul*. Matthew Broderick îi dă replica, regia este asigurată de Andrew Bergman.

Petru DUMITRIU

Întîlnire la judecata de apoi (8)

AU MAI RĂMAS încă o vreme așezată pe scaune ; un al treilea agent a schimbat postul. În sfîrșit s-au culcat unul lângă altul, îmbrăcați. Sî-au scos numai pantofii. Alfred Anania, întîlnit pe spate, cu ochii închiși, o auzea pe fată respirînd. Ea nu dormea : respira prîda repede. „Nu-mi place” și-a spus. „E urîtă”. Avea douăzeci de ani și n-avea lezături cu vre-o femeie decît foarte rar. Era prea timid, prea sărac, trăind ascuns, urmîrit de Siguranță. Simțea căldura corpului fetei, cu toate că-i separa o anumită distanță. Ea avea o respirație gîfîită. Alfred Anania a simțit un soi de disperare. S-a ridicat într-un cot și s-a lăsat să cadă peste ea. Ea n-a reacționat. I-a sărutat coastele și l-a ținut strîns, foarte aproape, puternic. Lamele de lumină vris-au fața fetei, Alfred Anania i-a văzut privirea fixă, strălucitoare, amenințătoare. Cînd a pătruns în ea, a închis ochii și s-a înșmăbat. Ea a continuat să se strîmbe, înșmăbături de durere, și să geamă. Îl ținea strîns în brațe ca într-un cerc de fier. De atunci, timiditatea și nevoia sexuală a lui Alfred Anania, dar și voința și pasiunea Ligiei i-a ținut împreună, exceptînd perioadele — citeodată luni întregi — cînd sarcinile din provincie îi despărteau, sau dacă vreunul avea vreo însărcinare foarte secretă și trebuia să dispară. După

căderea mareșalului Antonescu și intrarea trupelor sovietice, au rămas împreună ca bărbat și nevestă, devenind persoane din ce în ce mai importante, mai ales el. Oficiul de Rechiziții a luat pentru ei o casă îmbrăcată în iederă cu uși-ferestre care ajungeau pînă în tavan ; între salon și sufrageria pardosită cu marmoră se afla o arcadă mare și o ușă din fier forjat. Casa avea de toate ; perdele de mătase la ferestre, veselă și argintărie, cearceafuri de pat, dulapuri pline cu haine ; proprietarii fugiseră în Elveția. În această casă, în care n-a adăugat decît televizorul, locuiește și astăzi Alfred Anania, Mașina oficială așteaptă în fața intrării. Pînă în 1949 un Buick ultramodern. În 1953 a fost înlocuit cu o Pobeda care nu prea avea faison : momentul coincidea cu o criză în cariera lui Alfred Anania. De atunci, mașina este un Zil enorm, ministerial, far cînd șoferul e liber, un altul îi ia locul cu un Cadillac 1954. Ca să meargă la vînătoare, la munte, sau la pescuit pe lacul Snagov, Alfred Anania folosește o Pobeda sau un Opel. Este șeful unui organism important, exteriorizîndu-se și prin compoziția micului pare de mașini pe care le are la dispoziție. El personal bîncințele că este prost îmbrăcat, că-și alege cravate urite, că nu poartă cămăși albe ci gri, cadrilate sau reiate. Nu primesc, în vasta locuință, decît la mari

dineuri indigeste care se termină către zorii. Între timp, soții prînzesc la slujbă, mîinică senșivuri în timpul ședințelor de lucru și nu se văd decît seara tîrziu, extenuați de interminabile conferințe. Destul de tîrziu, Ligia a realizat faptul că raporturile lor conjugale deveniseră din ce în ce mai rare, cu timpul încetînd definitiv. De altfel, Alfred nu era un Hercule ; chiar de la început se vedeau rar, iar Ligia era de fiecare dată atît de bucurioasă că putea să-și facă un soi de provizie de fericire. Nu avusese nici o altă experiență, deci nici bănuiele. Și apoi erau atît de ocupați, erau decorați, erau invitați la adunări solemne, la procese politice, vorbeau cu pasiune la mitinguri, erau trimiși în delegații oficiale. Alfred a albit, s-a îngrășat cu zece kilograme, era întotdeauna bine dispus, îl bătea pe umăr pe interlocutor, egal în grad sau inferior, rîdea zgomotos, fără veselie. Ligia se mîrginea la un suris avar, era foarte rezervată, foarte tăcută. El credea că ea nu bagă de seamă nimic. Într-o zi cînd, din întîmplare, au prînzit împreună, ea l-a întrebă :

„Ascultă, n-ai ceva care te frîmîntă ?
— Nu, nimic. De ce ?
— Ca să știu. Mă întrebam dacă nu ești supărat pe mine.
— Nici gînd, i-a răspuns privind prin fereastră frumoasa stradă cu plopi, unde se plimba un polițist cu o manta lungă. — Nici gînd. De ce ? Nu sîntem tovarăși ?
— Poate că te-ai săturat de mine, a replicat ea.
— Hai să fim serioși,” i-a răspuns rîzînd și s-a apropiat s-o bată pe umăr. Ea și-a ridicat spre el chipul congestionat ; chiar și albul ochilor era înroșit ; i-a spus :

„Atunci de ce te culci cu secretara ?
— De unde ai mai scos-o ?
— Treaba mea. De ce nu mă privești în ochi ?”

A ridicat din umeri furios :
„Ce prostii ! Să te privească în ochi ? Ești timpete de geloasă. Ai păstrat instinctul burghez al proprietății !”
Rîdea cam acru. Ea a rămas fermă :
„Nu e vorba de instinctul proprietății. Este vorba de morala proletară. Dacă te-ai săturat de mine, mărturisește cînstit”.

De data asta, l-a aruncat o privire, în treacăt, apoi a continuat :
„Să fim serioși. Te agiți fără motiv.
— Imi promiți că vei termina cu femeia aia ?”

Îl privea fix. El se plimba nervos prin cameră. Exasperat a exclamat :
„Nu am ce să sfîrșesc ! Nu există nimic, și-am spus !”

A strîns buzele privind, de data asta, și ea pe fereastră. Alfred s-a dus la treaba lui. S-a întors foarte tîrziu. Ligia era în pat, acoperită pînă la subțiori, cu brațele peste plapumă. Nu stînsese lumina.

„Ce-ai făcut ?
— Probleme curente. Campania de înșămîntări...”

Ea a tăcut și a strîns buzele. El s-a culcat, întorcîndu-i spatele.

„Hai, noapte bună. Nu stingi lampa ?”
Ligia a stîns fără o vorbă. Nu dormea. Îl căutase peste tot și nu îl găsisse.

In românește de
Andriana Fianu

● Revista revistelor ● Revista revistelor ● Revista revistelor ●

Cine se ține de farse?

● **TINERETUL LIBER** din 10 noiembrie a publicat o scrisoare adresată de dl. Aristide Buhoiu dlui Emanuel Valeriu, plină de injurii și „recunos-cind” că individul care l-a injunghiat pe Nicu Ceaușescu în ziua de 22 decembrie trecut a fost plătit în dolari de către dl. Buhoiu însuși. Marti 13 noiembrie, dl. Buhoiu neagă paternitatea scrisorii și pretinde scuza. Ziarul se explică afirmând că a primit scrisoarea chiar de la dl. Valeriu care era cel mai în măsură să-i verifice autenticitatea, și cere, la rândul lui explicații. Două zile mai târziu dl. Valeriu oferă aceste explicații. Oare cine se ține de farse pe seama celor doi frați învrăjbiți? ● **DL. Paul Agarie** publică în **SCAIUL** nr. 8 ceea ce d-ș-a numește **Procesul Păunescu**. Din oă-cate, dosarul conține multe, foarte multe învinuiri nu prea bine acoperite de dovezi și un preambul cu evidente erori. Informația, furnizată de cineva care dorește să rămână anonim (sem-nind E.C.), este fantastică. Singurul lu-cru de reținut sînt fotografiile, cu a-devărat expresive! ● **EXPRES** (nr. 43) ne oferă un document: indicații de cenzură a emisiunilor de televiziune date 27 aprilie 1988. Extragem, referitor la poezie: „Să fie patriotică, filo-sofică, materialistă, deosebită pace, po-por, partid; dacă e de dragoste, să fie optimistă”. O temeră! Mai ales ma-terialismul poeziei ne face să văsim. ● „Poți să-mi spui ce câștig ne-a venit după caricatura cu valente satirice a lui Mihai Stănescu?” îl întreabă (fără pic de invidie profesională!) caricatu-ristul Octavian Covaci pe dl. Tupan care i-a cerut un interviu pentru **Lu-cifer** (nr. 6). Îl răspundem noi în locul dlui Tupan: câștigul a fost o bine-me-ritată reputație internă și internațio-nală pentru arta românească a caricatu-rului. ● În **DREPTATEA** din 9 noiembrie, dl. arh. Cornel Boromancu po-vestește — cu un talent indiscutabil — ancheta și arestarea d-sale în urma evenimentelor de la televiziune din seara de 13 iunie. O măturie emoțio-nantă. ● Doamna Angela Băcescu pla-giază! În **LIBERTATEA** din 14 nov. este semnalată reluarea de către doam-na cu precina a unui text din ziarul **Bucurestean** pe care l-a publicat sub semnătură proprie în revista **Europa** nr. 12. Colaboratoare la **România Mare**, alături de d-nul Barbu, Doamna Bă-cescu a pățit-o: boala plagiatului se la. Ca rîia. ● În același număr al **Li-bertății**, un excelent articol de Octa-vian Andronic: **Don Pedro la taurul de coarne**. Nu mai e nevoie să spunem cine e don Pedro. Coarnele taurului sînt, ele, inerția și birocrația din poli-tica externă a României și de la Agen-ția pentru privatizare. Cei care au vă-zut o recentă emisiune TV despre ac-tivitatea guvernului știu despre ce e vorba. ● În curînd, **Curentul** lui Pam-fil Seicaru va reapărea, hebdomadur, la București, după o foarte lungă in-terupere — ne anunță dl. Vasile C. Dumitrescu într-un interviu acordat **TINERETULUI LIBER** de joi 15 nov. ● Joi 15 nov. în **AZI** dl. Ilie Bădicuț tratează comunicatul și declarația A-lianței Civice cu o ironie puțințel stu-pidă și cu multe glume proaste. Oare ce va fi fost în sufletul vajnicului a-rabist în seara aceleiași zile văzînd la T.V. sutele de mii de oameni ma-nifestînd la chemarea Alianței? Nu vrem să facem, nici o ipoteză. Vai de

sufletul lui! ● Sub titlul **Cui l-e frică de Pleemianikov?**, dl. Al. Piru comentează în **DIMINEAȚA** din 15 nov. **Cartea românească de învățătură** a lui Varlaam, pardon, a dlui Vadim Tudor. La un moment dat, d-ș-a observă sar-castic: „Erudiția dlui C.V.T. în toate domeniile este uriasă”. Cu talentul și cu onestitatea stă el mai rău.

Grupul celor 4

● Numărul 10 al revistei **ATENEU** de la Bacău este consacrat aproape în întregime ceptenarului Alecsandri. ● Cotidienele principale ne dau, în nu-merele de după comemorarea Brașo-vaului, cifre foarte diferite ale partici-panților la marșuri și mitinguri în di-ferite orașe. În **Tineretul Liber**, dl. Marius Stoian apreciază la 1500 nu-mărul manifestanților de la Iași și la 15—20 pe al partizanilor FSN care li s-a opus. În **Adevărul**, dl. C. Coroiu vorbește de 500 și, respectiv, de „alte-citeva sute de cetățeni, fără a da nu-mele unei singure personalități, deși între manifestanți au fost scriitorii cu-noscuți ca Ana Blandiana, Emil Bru-maru, Mihai Ursachi etc., iar dl. Co-roiu se ocupă și d-ș-a sporadic cu lite-ratura. De Alianța Civică, dl. Coroiu de asemenea n-a auzit. La Brașov, ar fi fost, după aprecierea d-nilor Bărbu-lescu și Mocanu de la **Adevărul**, ca și a dlui M. Stan de la **Tineretul liber**, peste 10 000 de oameni iar după apre-cierea d-nilor Roșca Stănescu și Di-chiseanu de la **România liberă** peste 25 000. În privința Bucureștilor, cifrele concordă. Excepție fac dl. C. Stan în **Dimineața** care a „cronometrat” de zece ori mai puțini participanți (și a revenit cu același calcul meschin în 23 nov.) și TVR, care a vorbit, în seara zilei de 15 nov. de „cîteva mii” de oame-ni. Se vede treaba că steagurile se adună greu și că nu degeaba se incurcă Pristanda în scoteală! ● În **TOTUȘI IUBIREA** nr. 11, dl. Gh. Dindere dez-văluie într-un interviu faptul că, prin 1979, a existat un grup de activiști de frunte ai PCR care au vrut să adreseze o scrisoare de protest contra dictaturii lui Ceaușescu: printre ei, în afara au-torului interviului, dnii Apostol, Pană și Pirvulescu. Cineva i-a trădat și scri-soarea, dacă a fost scrisă, căci nu re-zultă clar, n-a mai ieșit din țară ca să ia drumul agențiilor străine de presă. ● Aflăm că redactorii **FAPTEI** au de-misionat în urma fuzionării Partidului Democrat al Muncii, editorul lor, cu Partidul Comunist Român (da, chiar el!), sub numele de Partid Socialist al Muncii. Bravo lor! Cit despre **P.S.M. La même Jeannette, autrement coiffée!** Și ca o curiozitate: nici unul dintre fondatori n-au făcut parte din vreun grup disident, precum cel evocat mai sus. ● Dl. Paul Everac examinează în **ROMÂNUL** (nr. 32) ceea ce d-ș-a nu-meste total nepotrivit **Feluri ale disiden-ței**. Disidența consumată, astfel, ca mîncarea, de către autorul atîtor piese partinice, s-ar fi degradat continuu din zilele lui Ceaușescu și pînă astăzi. În-tr-una din etape, „dizidentul a devenit canală care se făcea că se opune stăpi-nirii, dar îi împărtășea concepția și me-todele, trăgînd avantaje din ele”, scrie, fără a roși, dl. Everac. Îi înțelegem a-mărăciunea: aceste canale de disiden-ței au curmat, prin revoluția lor morală, avantajele trase de unii și alții de pe urma unor realități care le inspiraseră mediocrele opere.

O circulară ceaușistă

● Din **EXPRES** nr. 44 aflăm că dl. Tudor Păcurariu, secretar execu-tiv al Fundației Culturale Române, a emis în luna iulie 1990 o circulară care obligă întregul personal să alcătuiască nota scrise în urma conversațiilor cu străini, precum și tabele cu numele și alte date referitoare la aceștia din urmă. Întrebat de un reporter, dl. Au-gustin Buzura, președintele F.C.R., re-cunoaște că a știut de circulară și că i s-a părut infantilă și... „atîta tot”. Dl. Buzura adăuga că secretarul executiv n-avea dreptul s-o emită fără consim-țămîntul său și „oricum nici n-am luat-o în serios”. Credem că mai fi-lesc ar fi fost s-o ia cit se poate de în serios și să-l dea pe usă afară pe dl. Păcurariu, nu de alta, dar spre a nu-i lăsa timp să prindă rădăcini care nu-mai cu greu vor putea fi smulse mai târziu. Cu ce se ocupa „fiul cunoscu-tului romancier și diplomat” (cum îl numește dl. Buzura) pe cînd era redactor la Editura Minerva, știe o lume între-gă. Numai președintele F.C.R. nu știe. Nici în ce-l privește pe vicepreședin-tele Raoul Șorban dl. Buzura nu pare mai informat. Îl informăm noi că dl. Șorban scoate împreună cu dl. Adrian Riza gazeta **Timpul**, refăcînd partida naționalistă și ceaușistă de la vechiul **Luceafăr** și de la vechea **Flacăra**. Cu asemenea oameni F.C.R. nu ne poate oferi nici o garanție morală. Și nu ne mai miră, în aceste condiții, ceea ce se publică în **Curierul românesc**, care e gazeta F.C.R. Pentru amănunte, citiți serialul dlui Dorin Tudoran din revista noastră! ● **EUPHORION** de la Sibiu consacră nr. 6 Cercului literar de la a cărui efemeră, dar plină de consecințe existență, se implinesc 45 de ani (dacă ne referim la cele opt numere din **Re-vista Cercului Literar**) sau 47 (dacă ne referim la manifestul pro-Lovinescu publicat în ziarul **Viața**). Dl. Ilie Guțan reface istoria grupului iar dl. M. Ivă-nescu pe a revistei. În număr sînt prezenți numeroși dintre foștii cerchiști: St. Aug. Dolnaș cu un poem scris în 1952, I. Negoitescu cu un amplu stu-diu despre Marin Preda (foarte sever critic, aproape „provocator” pentru cititorii romancierului), Ioanichie Ol-teanu, I.D. Sirbu și C. Regman (evo-cîndu-l pe Radu Stanca) regretatul I.D. Sirbu are și frangata de jurnal). Ion Simuț scrie despre Ovidiu Cotruș iar Mircea Muthu despre Henri Jac-quier. Frumoase fotografii de grup și imagini ale Sibiului de altă dată il-lustrează acest număr devenit bibliog-rafie obligatorie. ● Altă publi-cație de peste munți a Uniunii Scriitorilor, **INTERVAL** de la Brașov, se ocupă în nr. 3 de problema religioasă, promițînd în nr. 4 tema cor-pului uman. Totul trebuie citit din nu-mărul recent și nu doar articolele a-plicate temei amintite, ci și altele, ca de pildă cronicile literare semnate de Andrei Bodiu, Caius Dobrescu și Con-stantin Hărlav, bună echipă de tineri critici (primii doi, și poeți). ● A apă-rut, în fine, primul număr din maga-zinul **LITERE** al Cărții Românești (re-dactori G. Bălăiță, B. Elvin și Tania

Radu), în formatul și grafica cunoscu-tei publicații franceze **Lire** condusă de Bernard Pivot. Admirabil ilustrat, ma-gazinul nu va întârzia să atragă aten-ția. Noi n-am avut pînă acum, pe lingă edituri, astfel de publicații, dacă exceptăm **Livres roumaines** și scopuri însă mai mult propagandistice pentru „afară”. Se pot citi, în premieră frag-mente din cărți (românești și străine) ce urmează să apară (Milan Kundera, E. Ionescu, Andrei Platonov, Radu Tu-doran, Stelian Tănase, Michel Tournier, Mircea Nedelciu, Adriana Babeți și Mir-cea Mihăieș), amintiri, memorii (C. Ar-getoianu), precum și anechete, telexuri, interviuri, comentarii (G. Bălăiță, Ov. S. Crohmălniceanu, B. Elvin, Radu Co-sașu, M. Cărtărescu, Dan C. Mihăilescu, N. Manolescu), un jurnal de editor (Fl. Mugur) și altele.

Ismail și Turnavitu

● Aflăm din **ANUL 2000** (nr. 7) că dl. Păunescu a făcut „personal sau prin intermediari” numeroase demers-uri de a fi primit în **Societatea Scri-torilor Români** a dlui Cezar Ivănescu. Să le fi făcut înainte, în timpul sau după ce și-a declarat intenția de a se retrage din **Uniunea Scriitorilor**? Cro-nologia evenimentelor ne interesează pentru o viitoare biografie a poetului. ● „Știindu-i pe francezi ostili, în majoritatea lor, reformelor, Michel Rocard face mici reforme evitînd să spună că sînt reforme”, scrie Bernard Pivot în **LIRE** din noiembrie. Aviz primilor miniștri puși pe reforme! ● Remar-cabilă — ca idee, ca filmări, ca mon-taj, ca răspuns — emisiunea-an-chetă T.V. GAUDEAMUS de vînceri 23 nov. cu tema **Ce viitor are arta? Dar artiștii?** Păcat de ora foarte târzie! Adulții, care se culcă de obicei odată cu gănille, au pierdut ocazia să-i audă vorbind pe tinerii plasticieni, muzi-cieni, actori... ● Are umor (negru!) dl. Traian Brană, vorbind despre „co-munismul” Alianței Civice în ziarul **AZI** (în mai multe articole). A vorbi de funie în casa spinzuratului! ● În revista 22 (nr. 45), un fragment dintr-o comunicare prezentată de către dl. Ga-briel Liiceanu la un simpozion privind perspectivele culturale din Europa de Est: subiectul lui este ceea ce autorul însuși numește modelul Noica. Textul trebuie citit neapărat. ● O pasi-lășă urmuziană caustică și plină de haz este **Ismail Barbu și Turnavitu Vadim** de dl. Călin Vlașie (**CONTRAPUNCT** nr. 47): „Prietenia celor doi ingeri îi făcu pe fameni să-și bage stilourile în gît de ciudă încît abia de se mai puteau iscăli cu unghia. Ismail și Turnavitu trăiau astfel într-o liniște eternă, fe-riciți, miruiți de Dumnezeu...”. Bună ideea de a consacra o parte din su-marul numărului culturii maghiare din România. Ce a dorit redacția și cu ce dificultăți s-a confruntat în această privință, ne spune dl. I.B. Lefter în-tr-un articol, care trebuia să stea însă pe prima pagină. ● **ROMANIA LI-BERĂ** (25 nov.) reproduce o adresă semnată de „ziaristul” Florian Copcea Pupăză din Turnu Severin, membru al fostului P.D.M., red. șef al **Luminii**, organul noului PCR, în care gramăti-cul din noi remarcă greșeli de expri-mare și de ortografie. Reîncepe „bine PCR-ul”: prin masacrarea limbii na-ționale. Reîncepe, de fapt, de unde a fost oprit de mătura istoriei cu un an în urmă. ● E perfect adevărat că orice **revendicare** economică se trans-forma automat într-o **gravă culpă** poli-tică în vremea lui Ceaușescu, așa cum observă dl. Valeriu Cristea în **ADEVĂRUL** din 25 nov.: dar ni se pare că asta nu transformă automat orice revendicare economică într-o mișcare politică și că, deci, între greva minerilor Văli Jiului din iulie 1977 și demonstrațiile de la Brașov din 1987 rămîne tocmai deosebirea pe care o stabilea editorialul nostru din nr. 47. ● Dl. Roșianu la T.V.R. (25 nov.): „...Vremuind în sufletele noastre sen-timentul statorniciei...”. Era vorba de colinde, ele... vremula. Doar că a vremui înseamnă a(se)face vreme rea. Cine i-o fi scriînd textele dlui Roșianu? Nu ne vine a crede că le scrie singur. Faptul că d-ș-a citește cu a-plomb tot ce i se așează sub ochi este o altă căciulă.

Cronica

Îl anunțăm pe cititorii noștri că a apărut **SCINTEIA**, serie nouă, An I, Nr. 1, „Organ al Comitetului Central al Partidului...”. După unele informații ar fi editat de Partidul Socialist al Muncii, după altele, de Partidul Cațavencu. Vă vom ține la curent cu paternitatea ziarului.

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu

Secretariat: Andriana Flanu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10 3424 (interior 1736)). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău, (interior 1736). Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 2602). 2529). Fotoreporter: Ion Cucu (18 41 01). Corectură: Irina Horea, Maria Ionescu, Elena Mareș, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier: Maria Micu (interior 1159). Interioare 1001, 1238). Critică: Alex Ștefănescu (interior 2602). Poezie: Constanta Cristian Teodorescu, C. Joiu (interior 1736). Arte: Valentin Silvestru, Eugenia Vodă, secretariat de redacție: Olga Andronache, Mihai Grecu, Octavian Telceanu (interior Laura Popa, Margareta Popescu, Silvia Zabarancu (interior 2024). Stenodactilografie:

Redacția: București, Piața Presel Libere nr. 1, poarta B1-B2, telefoane 17.60.10, 17.60.20 și 18.20.30. Administrația: București, Calca Victoriei 133, te-lefon 50.74.96. Abonament: 3 luni — 91 lei; 6 luni — 182 lei; un an. 364 lei. Cititorii din străinătate se pot abona prin **ROMPRESFILATELIA** — secto-rul export-import presă, P.O. Box 12—201, telex 10876, prsfir București, Calea Griviței 64—68, Tiparul: Combinatul Poligrafic București.